

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
SOCIALINĖS POLITIKOS KATEDRA**

**INGA KERBELYTĖ – ORVYDIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRATŪROS NEAKIVAIZDINĖS STUDIJOS**

GYVENTOJŲ DARBINĖ MIGRACIJA LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Prof. dr. doc.
Vida Kanopienė

Vilnius, 2005

ĮVADAS	3
I. TARPTAUTINĖS MIGRACIJOS TENDENCIJOS LIETUVOJE	6
1.1 Migracijos procesai: situacija ir prognozės 2000 – 2030 m.	8
1.2 Makrolygio emigracijos veiksniai	9
1.3 Mikrolygio emigracijos veiksniai	10
1.4 Emigracijos socialinės - demografinės pasekmės	15
II. DARBO JĖGOS EMIGRACIJA	19
2.1 Įdarbinimas Europos Sąjungoje – teisinis reglamentavimas	20
2.2 Darbo jėgos judėjimas Europos Sąjungoje	21
2.2 Protų nutekėjimo problema ir jos sprendimo galimybės	23
2.3 Nelegalus darbas užsienyje	25
2.4 Prekyba žmonėmis: priežastys, tendencijos ir pasekmės	28
III. TYRIMO METODOLOGIJA	35
TYRIMAS „Lietuvos gyventojų nuomonė apie darbą užsienyje“	
3.1 Tiriamoji grupė	35
3.2 Duomenų sisteminimas ir analizė	37
3.3 Tyrimo rezultatai	38
3.3.1 Motyvai	38
3.3.2 Socialinė – ekonominė situacija	39
3.3.3 Tolesnė elgsena	45
Išvados	47
Literatūros sąrašas	49
Santrauka	52
Priedai	54

IVADAS

2004 metų gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, daugiau šalių atvėrė savo sienas, todėl emigracija iš Lietuvos ėmė sparčiai didėti. Apytiksliais Lietuvos ambasados Jungtinėje Karalystėje duomenimis, šioje šalyje Karalystėje gyvena apie 100-150 tūkstančių Lietuvos piliečių, nors lietuvių bendruomenės atstovai teigia, kad vien Londone ir jo apylinkėse gyvena maždaug 150 tūkstančių tautiečių. Airijoje, įvairiais vertinimais, yra nuo 50 iki 70 tūkstančių lietuvių, Ispanijoje – apie 40 tūkstančių, Vokietijoje – maždaug 30 tūkstančių. JAV lietuvių – iki milijono. Tačiau tas skaičius didėja, nykstant darbo jėgos judėjimo apribojimams.

Laisvas asmenų judėjimas – tai viena iš laisvių, sudarančių Europos Sąjungos bendrosios rinkos pagrindą. Tai didžiulis Europos integracijos laimėjimas, nes asmenys laisvai gali pasirinkti gyvenamąją, darbo, studijų vietą visoje Europos Sąjungos teritorijoje. Tai skatina galimybes pagerinti individo gyvenimo standartus, kartu sumažina socialinę įtampa ir leidžia pagerinti darbo jėgos, gyvenimo sąlygas. Kita vertus, intensyvi migracija turi nemažai įtakos gyventojų skaičiaus pokyčiams, sąlygoja gyventojų senėjimą, demografinius procesus, „protų nutekėjimą“, darbo jėgos trūkumą. Lietuvos statistikos departamento duomenimis nuo Nepriklausomybės atkūrimo pradžios iš Lietuvos išvyko virš 300 tūkst. gyventojų. Tai neabejotinai lemia mūsų šalies ekonominius, socialinius – demografinius pokyčius. Taigi Lietuvos gyventojų darbinė migracija jau kurį laiką yra ne tik valstybinės svarbos problema, bet yra nagrinėjama ir Europos Sąjungos kontekste.

Lietuvoje gyventojų migracijos klausimais rūpinasi Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Migracijos departamentas, aktyviai diskutuoja Pilietinės visuomenės institutas, Socialinių tyrimų institutas. Inicijuojami tarptautiniai projektai, padedantys spręsti migracijos klausimus, įgyvendinami Europos Sąjungos darbo rinkos instrumentai, kaip EURES sistema ir kt.

Darbo jėgos migracija buvo nagrinėjama Europos ir JAV mokslininkų, tokių kaip P.R. Krugmanas, R.S. Smitas, A. Tassinopoulos, H. Werner ir kt. Mūsų šalies gyventojų migracijos ir migracijos politikos problemas aktyviai nagrinėja A. Sipavičienė. Šia tema ji yra paskelbusi daugiau kaip 50 mokslinių darbų, vieni iš žymiausių – „*Demografinių procesų raida Lietuvoje. Lietuvos demografinė raida: retrospektyva, šiuolaikinės problemos, palyginamoji analizė*“; „*Tarptautinė migracija Lietuvoje. //Lietuvos gyventojai 1190-2000*“; bendras A. Sipavičienės ir D. Tureikytės leidinys, atspindintis Lietuvos migracijos problemas – „*Migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos*“. Taip pat yra prisidėjusi prie įvairių socialinių projektų vykdymo ir įgyvendinimo. Vienas iš jų, atliktas 2002 metais kartu su V. Gaidžiu – „*Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informatyvumas*“.

Bendrame Lietuvos demografinės raidos analizės kontekste V. Stankūnienė labiau nagrinėja ir gilinasi į demografijos procesus: šeimos, gimstamumo klausimus.

Institucijos, kurių veikla susijusi su šalies gyventojų migracijos problemų sprendimu, informuoja visuomenę apie aktualias migracijos problemas: kuriamos internetinės svetainės¹, įgyvendinami socialiniai projektai, pasitelkiamos įvairios žiniasklaidos priemonės.

Magistrinio **darbo tikslas** – aptarti Lietuvos gyventojų tarptautinės migracijos tendencijas ir atskleisti darbinės migracijos priežastis.

Darbo uždaviniai:

- Išanalizuoti migracijos tendencijas;
- Aptarti migrantų socialines – demografines charakteristikas (amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis ir t.t.).
- Atskleisti darbinės migracijos motyvus ir priežastis;
- Įvertinti darbo ir gyvenimo sąlygas užsienyje;
- Išsiaiškinti veiksnius, kurie lemia sugrįžimą į Lietuvą;
- Išsiaiškinti priežastis, lemiančias pasilikimą užsienyje.

Rašant darbą buvo naudojama mokslinės literatūros analizė, statistinė analizė, atliktas kokybinis (giluminis) interviu.

Pirmoje magistrinio darbo dalyje, kurią sudaro keturi skyriai, analizuojamos tarptautinės migracijos tendencijos Lietuvoje, makro ir mikrolygio emigracijos veiksniai, lemiantys Lietuvos gyventojų išvykimą į užsienį. Taip pat įvertinamos emigracijos socialinės – demografinės pasekmės.

Antroje darbo dalyje yra atskleidžiama viena iš šiandienos aktualių migracijos sudedamųjų dalių – tai darbinė migracija, kuri yra siejama su darbo rinkos, šalies ūkio, socialine bei gyvenimo lygio būkle. Analizuojami įsidarbinimo Europos Sąjungoje teisiniai reglamentai, darbo jėgos judėjimas, protų nutekėjimo problema, nelegalaus darbo priežastys. O taip pat prekybos žmonėmis tendencijos ir pasekmės.

Trečioje magistrinio darbo dalyje pateikiama tyrimo „Lietuvos gyventojų nuomonė apie darbą užsienyje“ metodologija, gauti tyrimo rezultatai. Atliekant tyrimą buvo pasirinktas kokybinis (giluminis) interviu. Tyrimu buvo siekiama interpretuoti ir paaiškinti žmonių veiksmus bei mintis, sukuriant pamatinius struktūrų apibrėžimus, paremtus natūraliu žmonių realybės suvokimu. Šio tyrimo metu siekta išsiaiškinti, jų nuomonę apie darbinę migraciją.

¹ 4 PRIEDAS

Taip pat kokią patirtį įgijo, su kokiais sunkumais teko susidurti, ar buvo patenkinti darbo ir gyvenimo sąlygomis užsienyje.

Darbo pabaigoje yra pateiktos išvados, atskleidžiančios Lietuvos gyventojų darbinės migracijos priežastis, tendencijas ir pasekmes.

I. TARPTAUTINĖS MIGRACIJOS TENDENCIJOS LIETUVOJE

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, migracijos procesai vyko nuo seniausių laikų. Galima paminėti kai kurias svarbiausias migracijos bangas. Pirmieji duomenys apie emigraciją iš Lietuvos siekia XVII a., o XIX a. pabaiga apibūdinama, kaip pirmosios masinės emigracijos iš Lietuvos į Vakarų bangos pradžia. Ypač dideli emigracijos mastai, kurių pagrindinės priežastys buvo ekonominės, pasireiškė tarpukario Lietuvoje. 1940 – 1950 m. laikotarpis – didžiausia priverstinės, politinės emigracijos iš Lietuvos banga. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pasikeitė migracijos pobūdis. Darbo jėgos migracija tapo labiau priklausoma nuo rinkos dėsnių.

Lietuvai 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę pasaulinės migracijos tendencijos su visomis joms būdingomis savybėmis ėmė ryškėti Lietuvoje. Lietuva yra kryžkelėje tarp migrantų kilmės valstybių ir daugelio migrantų tikslo valstybių. Dėl šios ir kitų priežasčių, tokių kaip teisinės bazės nebuvimas bei prastos sienos apsaugos, migracijos procesų intensyvumas Lietuvoje, ypač pirmaisiais po nepriklausomybės atkūrimo metais, buvo didelis. Migracijos procesų ypatumai, būdingi Europos Sąjungai ir kitoms aukšto pragyvenimo lygio valstybėms, pamažu tampa būdingi ir Lietuvai. Todėl didėja migracinis spaudimas iš Rytų. Tuo tarpu ekonominiai veiksniai lemia didelius emigracijos srautus iš Lietuvos į Vakarų, maždaug pusę jų sudaro nelegali darbo migracija.

Lietuva po nepriklausomybės atkūrimo viena iš pirmųjų Vidurio ir Rytų Europoje priėmė migracijos procesus reglamentuojančius įstatymus bei kitus teisės aktus, sukūrė migracijos procesų valdymo sistemą, pradėjo rengti specialistus. 1995 m. buvo pasirašyta, o 1996 m. ratifikuota Europos sutartis, įsteigusi Europos Bendrijų ir jos narių bei Lietuvos asociaciją, kuri įsigaliojo nuo 1998 m. vasario 1 d. Jau 2002 m. gruodį buvo baigtas Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą procesas ir 2003 m. balandžio 14 d. pasirašyta Stojimo į Europos Sąjungą sutartis. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo visateise Europos sąjungos valstybe nare. Lietuva pradeda dalyvauti formuojant ir įgyvendinant Europos Sąjungos politiką vizų, migracijos, prieglobsčio ir laisvo asmenų judėjimo srityse. Toliau rengiamasi narystei pagal Šengeno sutartį. Numanoma, kad Lietuva bus visiškai pasirengusi prisijungti prie Šengeno sutarties 2007 m.

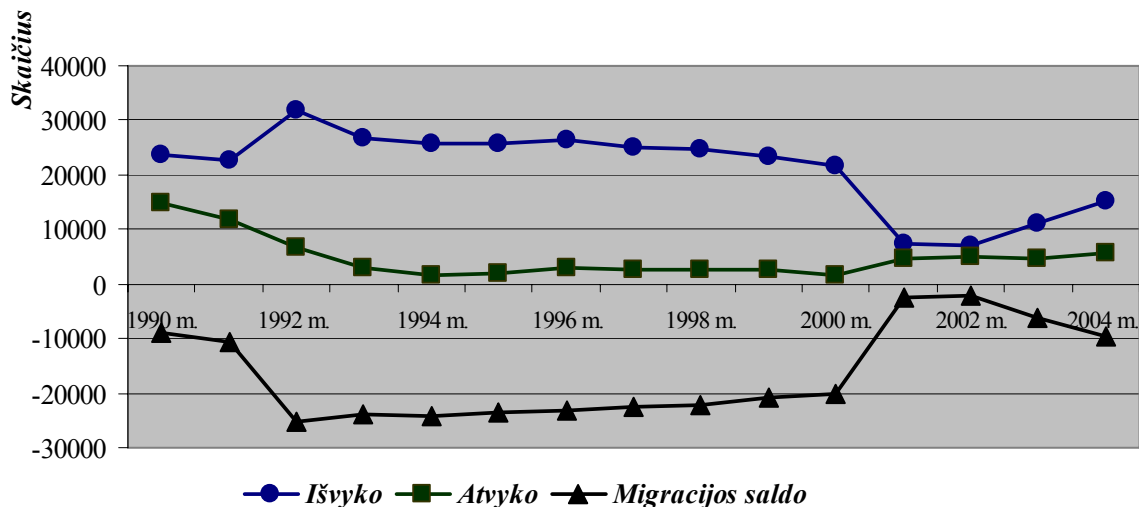
Siekdama prisidėti prie migracijos problemų sprendimo, Lietuva iš karto aktyviai įsitraukė į tarptautinių organizacijų veiklą. 1991 m. Lietuvos atstovai dalyvavo Berlyno konferencijoje, kuri buvo skirta nelegalios migracijos prevencijos klausimams. 1992 m. balandį užmegzti pirmieji kontaktai su Jungtinių tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba, kuri kartu su Skandinavijos valstybėmis 1993 – 1997 m. padėjo Lietuvai sukurti prieglobsčio procedūrą. Nuo 1993 m. Lietuva dalyvauja Tarptautinės migracijos organizacijos, kurios nare tapo 1998 m. lapkričio 23 d., veikloje (iki to laiko organizacijos veikloje dalyvavo kaip

stebėtojas). 1996 m. Lietuva pradėjo bendradarbiauti su Tarptautiniu migracijos politikos vystymo centru, kurio pagrindinis tikslas – keisti informacija tarp valstybių migracijos politikos plėtojimo klausimais. Įsteigus Baltijos Ministrų tarybos Migracijos komitetą, nuo 1997 m. aktyviai palaikomi ryšiai migracijos ir prieglobsčio politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimais su kitomis Baltijos valstybėmis. Tapusi Europos Sąjungos valstybės nare, Lietuva vizų, migracijos, prieglobsčio ir laisvo asmenų judėjimo klausimais turės tartis su visomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis².

Šiuo metu valstybės institucijos daugiau dėmesio skiria emigracijai pristabdyti. Valstybės mastu, labai svarbu palaikyti ryšius su užsienyje gyvenančiais lietuviais. Reikia pasirūpinti, kad jie išsaugotų kalbą ir taip išliktų lietuviai, kad jie dalyvautų valstybės politikoje.

Statistikos departamento duomenimis, iš Lietuvos emigravo apie 320 tūkstančių žmonių, skaičiuojant nuo 1990 metų. Bet šie duomenis nėra labai tikslūs, nes Statistikos departamentas emigrantais pripažįsta tik tai tuos asmenis, kurie oficialiai pranešė apie išvykimą iš šalies.

1 pav. Tarptautinė migracija Lietuvoje 1990 – 2003 m. (Lietuvos statistikos metraštis, 2004)

² Stankūnienė V. Lietuvos gyventojų politikos strategijos matmenys. Socialinių tyrimų institutas. – Vilnius, 2004

1.1 Migracijos procesai: situacija ir prognozės 2000 – 2030 m.

Įvertinus praėjusio dešimtmečio ir paskutiniųjų metų Lietuvos gyventojų migracijos gausą ir kryptis, galime pažvelgti kokios yra gyventojų prognozių prielaidos. Pagal vidutinį variantą, atsižvelgiant į narystę Europos Sąjungoje ir ekonominių socialinių sąlygų gerėjimą, artimiausiais metais numatomas imigrantų skaičiaus didėjimas. Manoma, kad daugiausia darbingo amžiaus gyventojų atvyks iš Nepriklausomos Valstybių Sandraugos šalių. Europos Sąjungos valstybių piliečių ir jų šeimos narių apsigyvenimo Lietuvoje galimybės bus geresnės ir paprastesnės. Bus užtikrintas laisvas asmenų judėjimo principas. Gali pradėti grįžti ir lietuviai nelegaliai emigravę į kitas šalis. Yra manoma, kad iki 2010 m. iš mūsų šalies į kitas valstybes kasmet gali išvykti apie 15 tūkst. žmonių. Didelę dalį išvykstančiųjų sudarys darbingo amžiaus, jauni asmenys. Jie čia baigę mokslus sunkiau susiras darbus, todėl išvyks dirbti svetur. Vėliau manoma, kad emigrantų skaičius turėtų sumažėti, dėl ekonominio pagerėjimo, palankesnių sąlygų užsienio investicijoms ir naujų darbo vietų sukūrimo, mažėjančio nedarbo lygio. Manoma, kad prognozuojamu laikotarpiu gyventojų mažės. 2030 metais Lietuvoje gyvens 3029 tūkst. žmonių, tai yra 13 procentų mažiau negu 2000 metais³ (1 lentelė). Specialistų migracija ir protų nutekėjimas išibėgėja lėčiau ir pasireikš vėliau, negu pirmoji suintensyvėjusios emigracijos banga, kilusi išsyk po įstojimo į Europos Sąjungą.

1 lentelė. Lietuva gyventojų skaičiaus prognozės 2000 – 2030 m.

Metai	Gyventojų skaičius (tūkst.)
2000	3 500
2005	3 431
2010	3 358
2015	3 288
2020	3 214
2025	3 129
2030	3 029

³ Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės 2005 – 2030., Statistikos departamentas. – Vilnius, 2004

1.2 Makrolygio emigracijos veiksniai

Makrolygio emigracijos veiksniai – tai tam tikros objektyvios sąlygos, kuriomis gyvena ir dirba žmogus. Jos formuoja tam tikrą migracijos aplinką. Svarbiausi ekonominiai emigracijos veiksniai yra šie⁴:

- Nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai;
- Šalių gyvenimo lygio skirtumai;
- Darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai;
- Užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse;
- Valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir t.t.

Atskirti šių veiksnių įtaka migracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję ir sąveikauja. Vienose šalyse vienodesnis uždarbių pasiskirstymo lygis nei kitose (pvz., JAV). Šiose šalyse vidutinis uždarbių skirtumas tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų yra mažesnis ir parodo, kad žmogiškojo kapitalo investicija žemesnė nei kitose šalyse. Kvalifikuoti ir profesionalūs darbuotojai iš šių šalių turi didžiausią pelną iš emigracijos į šalis, kuriose vidutinis darbo uždarbių skirtumas tarp kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų yra didelis (pvz., JAV). Nekvalifikuoti darbuotojai šalyse su vienodais darbo užmokesčiais yra gerai apmokami, palyginti su vietiniais nekvalifikuotais darbuotojais, todėl mažiau linkę migruoti. Žemą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai migruos iš mažiau vienodų darbo užmokesčių turinčios šalies į šalį su vienodesniais darbo užmokesčiais. Europos darbdavių federacijos duomenimis, Jungtinė Karalystė yra viena patraukliausių Europos šalių, siūlančių aukštą mėnesinį atlyginimą. Todėl ji sulaukia tokio didelio emigrantų antplūdžio iš naujai prisijungusių Europos Sąjungos šalių. Lietuva nuo jos atsilieka net aštuonis kartus. Tuo tarpu Rusijos Federacijos minimali mėnesio alga yra tik 19 eurų.

2 lentelė. Minimalus mėnesio atlygis (Europos darbdavių federacija FedEE)

Valstybė	Atlygis eurais
Belgija	1234
Kipras	631
Čekijos Respublika	238
Estija	172
Latvija	121
Lietuva	159
Moldova	26
Lenkija	208
Rumunija	91

⁴ Tassinopoulos A., Werner H. Mobility and Migration of Labour in the European Union// Mobility and Migration of Labour in the European Union and Specific Implications for young People. – 1998

Valstybė	Atlygis eurais
Rusijos Federacija	19
Slovakija	163
Ispanija	513
Turkija	266
Ukraina	36
Jungtinė Karalystė	1273

Šalyse, kuriose pirmenybė teikiama lygaus darbo lygio paskirstymo politikai, gali smukti vidutinė darbuotojų kokybė. Todėl savaime susiformuoja imigrantų ir emigrantų atranka. Savaiminė atranka neleidžia smukti vidutinei darbuotojų kokybei. Labai produktyvūs darbuotojai migruos į šalis, kuriose galės gauti didesnę pelną iš savo talento. Mažiau produktyvus darbuotojas trauks į šalis, kuriose vykdoma darbo užmokesčio perskirstymo politika. Šis efektas geriausiai matomas ten, kur nėra teisinių migracijos apribojimų.

1.3 Mikrolygio emigracijos veiksniai

Mikrolygio emigracijos veiksniai – tai subjektyvios sąlygos, žmonių individualūs motyvai, lemiantys migracijos pasirinkimą. Tyrimais⁵ nustatyta, kad vietinės šalies darbo ir gyvenimo lygio charakteristikos neturi lemiamos įtakos sprendimui migruoti. Nors neturtingų vietovių žmonės labiausiai linkę emigruoti, pačiose neturtingiausiose vietovėse, kuriose žemas gyvenimo, išsilavinimo ir kvalifikacijos lygis, taip pat yra žmonių, kurie nenori ar negali migruoti. Tai lemia individualūs žmonių motyvai, iš kurių įvairūs autoriai dažniausiai išskiria žmogaus amžių, išsilavinimo lygį, šeimyninę padėtį, kalbos mokėjimą, simpatiją šaliai ir kt. Didesnis dėmesys iš minėtų veiksnių tai yra amžius. Nustatyta, kad kuo vyresnis žmogus, tuo apsisprendimas migruoti mažesnis (3 lentelė).

⁵ Tassinopoulos A., Werner H. Mobility and Migration of Labour in the European Union// Mobility and Migration of Labour in the European Union and Specific Implications for young People. – 1998

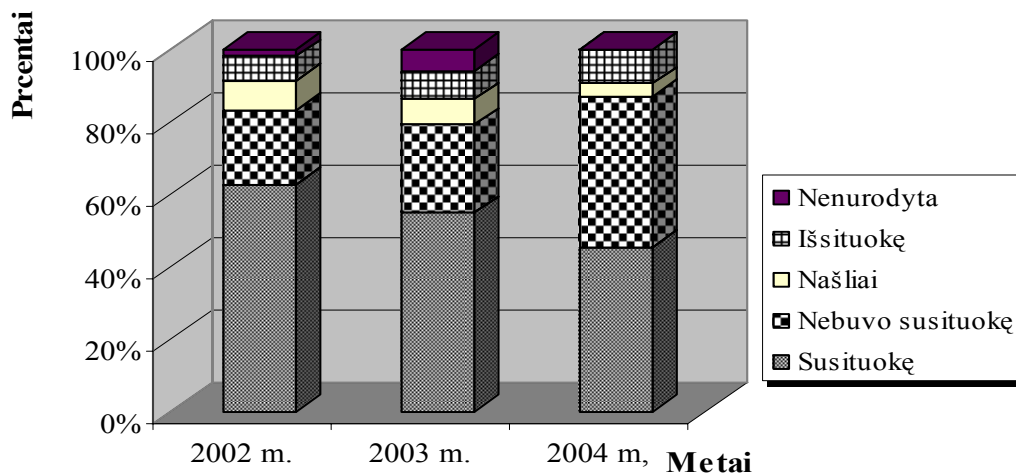
3 lentelė. Emigrantų paskirstymas pagal amžių ir lytį 2002 – 2004 m. (Demografijos metraštis)

Amžiaus grupės	2002 m. išvyko, %			2003 m. išvyko, %			2004 m. išvyko, %		
	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-14	14,6	15	14,3	14,4	15,8	13,1	13	14,3	12
15-24	18,6	17,1	22,3	19	17,5	20,3	22,7	21,7	23,4
25-39	34,6	34,7	34,4	39,7	39,5	39,8	42	41,3	42,6
40-49	15,4	17,8	12,9	15	16,4	13,8	14,1	15,1	13,3
50-64	12,6	13,5	11,5	9,2	9,3	9,1	7,8	7,4	8,2
65+	4,2	1,9	6,6	2,8	1,5	3,9	0,4	0,2	0,5

Grynoji migracijos nauda priklauso nuo žmogaus amžiaus; tai reiškia, kad vyresnio amžiaus žmogui lieka trumpesnis laikotarpis, per kurį jis galės gauti naudą iš migracijos. Taip pat vyresni žmonės turi aukštesnį žmogiškojo kapitalo lygį, kuris yra specifinis dabartiniame darbe. Pagaliau vyresni žmonės dažnai patiria didesnius migracijos kaštus nei jauni, be to su amžiumi didėja psichologiniai migracijos kaštai, nes jis jau yra stipriai įsitvirtinęs ir sukūręs tvirtų ryšių visuomenėje. Tai slopina vyresnio žmogaus norą migruoti. Darbo jėgos migracijos tyrimais nustatyta, kad migracijos tikimybė didesnė tarp jaunų žmonių, kurių amžius svyruoja apie 25 – 39 metus.

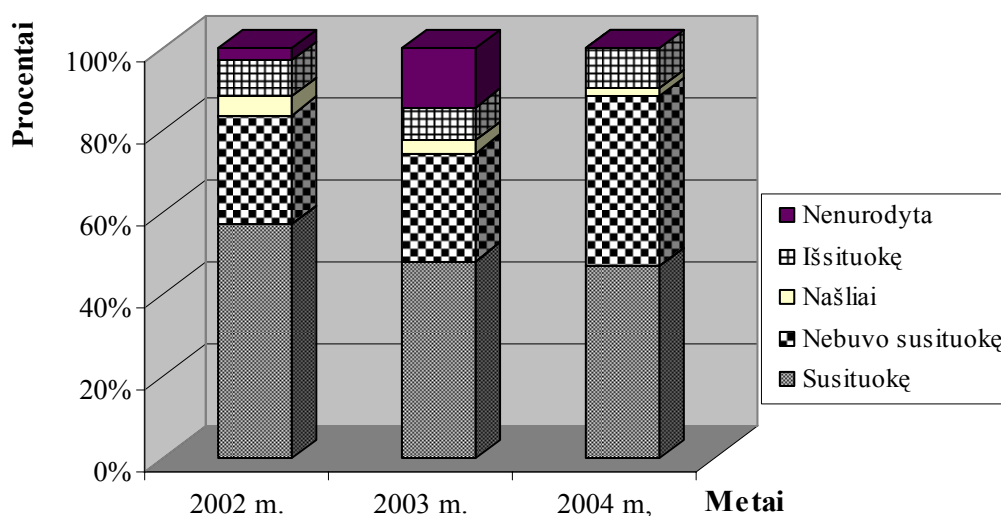
Be amžiaus veiksnio, dar reikėtų akcentuoti ir žmogaus šeimyninę padėtį į kitas šalis dažniausiai migruoja nesusituokę žmonės arba be vieno iš sutuoktinių, o tarp migruojančių šeimų dažniausiai išvyksta tos, kurios neturi vaikų.

2 pav. Imigrantai pagal šeimyninę padėtį 2002 – 2004 m. (Demografijos metraštis, 2002, 2003, 2004 m.)

Kaip matome 2 pav. 2002 metais iš užsienio atvykdavo daugiau susituokusių žmonių t.y. 17 % daugiau negu 2003 m. ar 2004 m. Taip pat galime teigti, kad kasmet atvyksta vis daugiau jaunu, dar nespėjusių sukurti šeimų, asmenų. 2004 metais jie sudaro net 41,47% visų atvykusių. Jų skaičius lyginant su ankstesniais metais padidėjo daugiau negu du kartus.

3 pav. Emigrantai pagal šeimyninę padėtį 2002 – 2004 m. (Demografijos metraštis, 2002, 2003, 2004 m.)

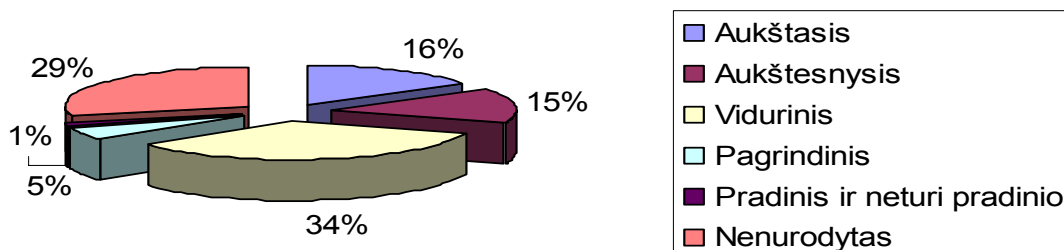

Demografijos metraščio duomenimis daugiausiai žmonių išvykstančių į užsienį yra sukūrę šeimas. Jie sudaro beveik pusę visų išvykstančiųjų skaičiaus. Kasmet vis daugiau sutuoktinių išvyksta ieškoti geresnio gyvenimo į užsienį (3 pav.). Lyginant 2002 m. ir 2004 m. galime teigti, kad pastaraisiais metais daugiau negu tris kartus emigravo jaunu, niekada nesusituokusių žmonių. Taip pat tarp išvykstančiųjų padaugėjo išsituokusių žmonių skaičius. Pastaraisiais metais jie sudarė beveik 10% išvykstančiųjų.

Be šeimyninės padėties, dar reikėtų atkreipti dėmesį ir į žmogaus išsilavinimą ir požiūrį į mokslą. Aukštesnio išsilavinimo žmonėms gali būti mažesni ir kalbos barjerai, todėl bus greitesnė adaptacija naujoje darbo aplinkoje. Kuo didesnis žmogaus išsilavinimas, esant kitoms sąlygoms vienodoms, tuo didesnė tikimybė, kad jis migruos. Nors pagal demografinius duomenis daugiausiai žmonės išvyksta ir atvyksta turintys vidurinį išsilavinimą. Taip pat galima teigti, kad daugiau išvyksta moterų nei vyrų (priedas).

Demografinio metraščio duomenimis daugiausia išvykstančiųjų turi vidurinį išsilavinimą (4 pav.). Taip pat 16% išvykstančiųjų palieka Lietuvą turėdami aukštąjį išsilavinimą.

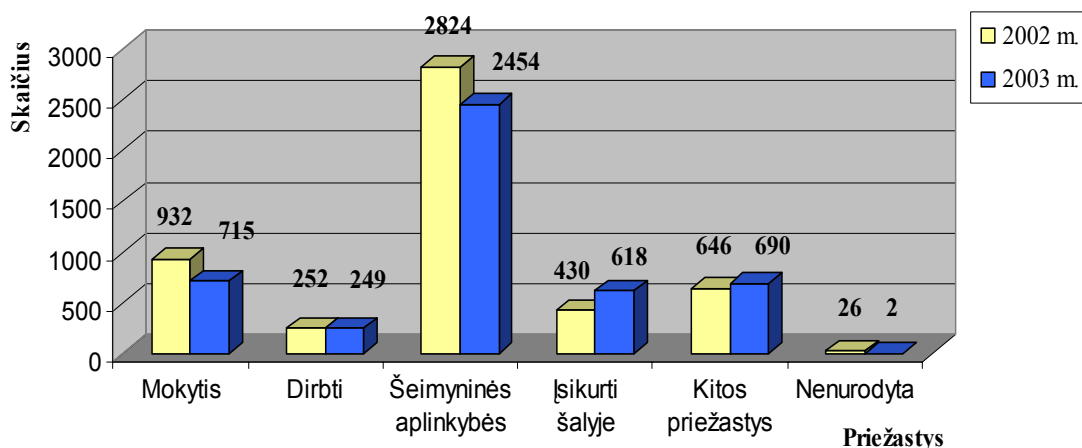
4 pav. Emigrantai pagal išsilavinimą 2003 m.(%) (Demografijos metraštis, 2003)

Galima išskirti kelias migracijos priežastis. Tai yra noras mokytis, dirbti, įsikurti šalyje ir kitos šeimyninės aplinkybės. Pagal statistinius duomenis 2002 metais daugiausiai lietuvių migravo dėl įvairių šeimyninių aplinkybių t.y. net 55,26% visų išvykusiųjų. Tuo tarpu 2003 metais atvykusių dėl šeimyninių aplinkybių buvo 51,9%.

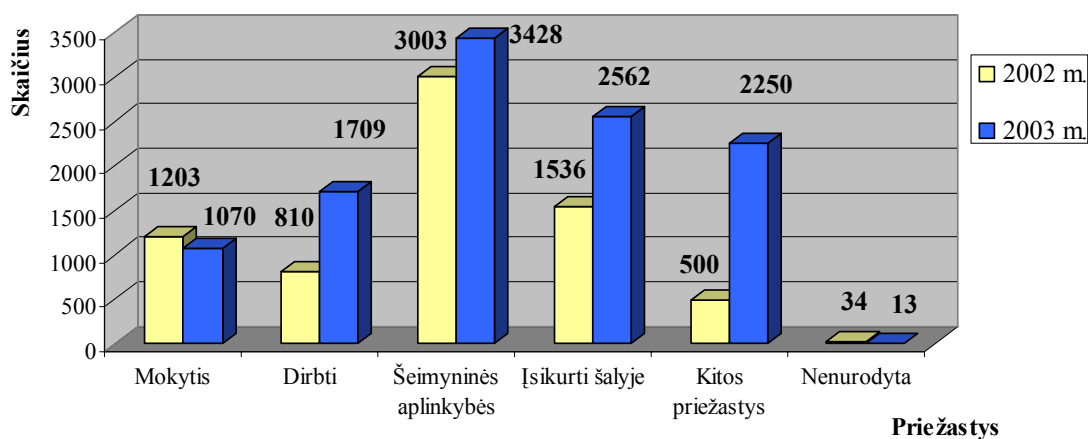
Taip pat didelė dalis žmonių migruoja, norėdami tobulinti savo žinias, mokytis. Jie 2002 metais sudarė apie 18% visų atvykusiųjų skaičiaus. 2003 metais mokytis atvyko 3% mažiau negu 2002 m. (5 pav.).

5 pav. Imigrantai Lietuvoje pagal migracijos priežastis, 2002 – 2003 m. (Demografijos metraštis)

Kaip matome 6 pav. Kasmet išvyksta daugiau žmonių norinčių susirasti darbą užsienyje. Per 2003 metus dirbti išvyko negu du kartus daugiau žmonių negu per 2002 m. Taip pat 2003 metais beveik du kartus daugiau žmonių pareiškė norą likti užsienio šalyje ir ten įsikurti, t.y. 23% visų išvykusiųjų. Dėl šeimyninių aplinkybių 2003 metais emigravo 31% lietuvių.

6 pav. Emigrantai pagal migracijos priežastis, 2002 – 2003 m. (Demografijos metraštis)

Autoriai, kurie nagrinėja darbo jėgos migracijos priežastis, įvedė tokias sąvokas, kaip darbo jėgos „traukos“ ir „postūmio“ veiksniai⁶ (*angliškai demand – pul ir supply – push*). Teigiama, kad migracijos potencialas atsiranda, kai vienoje šalyje egzistuoja stūmimo veiksniai, o kitoje – traukos veiksniai. Paprastai traukos veiksnys susiformuoja imigracinėje šalyje, kur yra aukštesnis išsivystymo lygis ir palankios darbo sąlygos traukia darbo jėgą iš ekonomiškai silpnesnių šalių, ir atvirkščiai, stūmimo veiksnys kyla emigracinėje šalyje, kur žemas išsivystymo lygis ir blogos darbo rinkos sąlygos (nedarbas, užimtumo perspektyvų stoka, mažos pajamos).

Darbo jėgos migracijos priežastis galima suklasifikuoti pagal postūmio ir traukos veiksnius (4 lentelė).

⁶ Daugėla V., Kazlauskienė A., Sniečka V. Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. *Ekonomika: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga/ Kauno technologijos u-tas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas – Kaunas, 2001. P 17 – 22.*

4 lentelė. Darbo jėgos postūmio ir traukos veiksniai⁷

POSTŪMIO VEIKSNIAI	TRAUKOS VEIKSNIAI
<ul style="list-style-type: none">• Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis	<ul style="list-style-type: none">• Aukštas šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis
<ul style="list-style-type: none">• Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies gyvenimo lygis	<ul style="list-style-type: none">• Aukštas šalies gyvenimo lygis
<ul style="list-style-type: none">• Žemas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje	<ul style="list-style-type: none">• Aukštas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje
<ul style="list-style-type: none">• Didelis nedarbas šalyje	<ul style="list-style-type: none">• Didelis užimtumo lygis ir įsidarbinimo galimybės
<ul style="list-style-type: none">• Neefektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų mokesčių politika	<ul style="list-style-type: none">• Efektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų mokesčių politika

Žmogiškasis kapitalas – tai tos žmogaus savybės, kurių dėka jis gali gauti pajamas, t.y. žmogaus kvalifikacija, žinios, patirtis ir pan. Šis kapitalas gali būti padidintas specifinėmis investicijomis, kurios reikalauja darbinių kaštų, bet padidina būsimų gyvenimo pajamų srautą. Prieš nusprendžiant migruoti, darbuotojas turi apgalvoti, kokia nauda iš to bus. Racionaliai elgdamasis žmogus nuspręs migruoti, jei laukiamų būsimų uždarbių suma viršys sprendimo migruoti kaštus. Jei bus atvirkščiai, žmogus liks toje pačioje vietoje.

1.4 Emigracijos socialinės – demografinės pasekmės

Statistikos departamento turimi duomenys pateikia kelis skaičius, padedančius apytiksliai įsivaizduoti procesų mastą, nors galutinio atsakymo dėl emigracijos apimties šie skaičiai neduoda. Statistikos departamento duomenimis, nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko apie 303 tūkstančiai gyventojų, o vien 2004 m. – 15165 gyventojai (t. y. apie 4000 daugiau negu ankstesniais metais). Skaičiuojant atvykimo – išvykimo saldo, nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko 236500 žmonių daugiau negu atvyko. Pradedant 1992 m., Lietuvos gyventojų skaičius pradėjo mažėti. Iki dabar jis yra sumažėjęs maždaug 250 tūkstančiai⁸.

Lietuvoje stipriai sumažėjęs gyventojų skaičius verčia susimąstyti. Intensyvi emigracija turi nemažai įtakos gyventojų skaičiaus pokyčiams. Taip pat emigracijos procesas lemia ir gyventojų struktūros pasikeitimus. Kasmet iš Lietuvos išvyksta vis daugiau jaunų žmonių, kurie sukuria šeimas ir negrįžta į tėvynę. Dar viena emigracijos pasekmė – gyventojų senėjimas. Lietuvoje, kaip ir kitose Europos šalyse, vyksta gyventojų senėjimo procesas, kasmet vis didesnę

⁷ Daugėla V., Kazlauskienė A., Sniečka V. Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. *Ekonomika: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga/ Kauno technologijos u-tas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas – Kaunas, 2001. P 17 – 22.*

⁸ Demografijos metraštis. – Vilnius, 2003

visuomenės dalį sudaro pagyvenę žmonės. 2005 m. pradžioje 691,7 tūkst., arba kas penktas (20,2%), Lietuvos gyventojų buvo sulaukę 60 metų ir vyresnio amžiaus. Prognozuojama, kad 2050 m. pradžioje kas trečias (34,6%) Lietuvos gyventojas bus pagyvenęs žmogus⁹. Galima problema – tautų susimaišymas. Lietuviai išvyksta, kitataučiai veržiasi į Lietuvą. Tačiau analizuojant statistinius duomenis, nepaisant didelių migracijos srautų, lietuvių dalis iš bendro gyventojų skaičiaus Lietuvoje netgi auga. 2001 m. lietuviai sudarė 83,5 % Lietuvos gyventojų¹⁰ (5 lentelė). Kita vertus, kinta tradicinių etninių mažumų – rusų, baltarusių, ukrainiečių, lenkų, žydų – atstovų lyginamoji dalis tarp visų gyventojų. Lietuvoje atsiranda naujų tautinių mažumų, kurie pasižymi kitokia pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis. Ateityje gali padidėti etninių konfliktų tikimybė.

5 lentelė. Lietuvos gyventojų tautinė sudėtis (%).(Demografijos metraštis, 2002 m.)

Tautybė	1923 m.	1959 m.	1970 m.	1979 m.	1989 m.	1997 m.	2001 m.
Lietuviai	69,2	79,3	80,1	80,0	79,6	81,6	83,5
Rusai	2,5	8,5	8,6	8,9	9,4	8,2	6,3
Baltarusiai	0,4	1,1	1,5	1,7	1,7	1,5	1,2
Ukrainiečiai	0,0	0,7	0,8	0,9	1,2	1,0	0,7
Lenkai	15,3	8,5	7,7	7,3	7,0	6,9	6,7
Žydai	8,3	0,9	0,8	0,4	0,3	0,1	0,1
Vokiečiai	3,4	0,4	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Kiti	0,9	0,6	0,4	0,7	0,7	0,7	1,5

Dėl duomenų stokos sunku įvertinti emigrantų amžių. Bet atsižvelgiant į ekspertų nuomonę – Lietuva dabar praranda jaunimą. Todėl ateityje tai gali įtakoti demografinius procesus, tokius kaip – šeima, gimstamumas, šeimos raida. Taip pat dėl darbo jėgos stokos, gali tecti kviesti dirbti žmones iš trečiųjų šalių. Jau ir dabar, kai kuriuose veiklos sektoriuose, yra įdarbinami kitataučiai, nes yra jaučiamas darbo jėgos trūkumas.

Šiuo metu emigrantus galima skirstyti į dvi dalis – tai jaunimas, kurie baigę mokslų negali susirasti darbo Lietuvoje, kuris atitiktų poreikius, arba yra nepriimami dėl patirties stokos, ir vidutinio amžiaus žmonės, kurie praranda darbą dėl amžiaus. Norint sumažinti emigracijos srautus, reikėtų atkreipti dėmesį į šiuos faktorius ir sudaryti geresnes sąlygas įsidarbinti ar persikvalifikuoti.

⁹ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005

¹⁰ Demografijos metraštis. – Vilnius, 2002

Yra pastebėta, kad dažnas migrantas siekdamas ekonominės naudos nekreipia dėmesio socialinių tokios migracijos pasekmių. Nuo to nukenčia šeimos, vaikai. Neretai tėvai išvyksta vieni, palikę savo vaikus giminaičiams ar svetimų žmonių globai, o gal kartais ir be globos.

Lietuvių emigracija turi ir nemažai teigiamų pasekmių, kurios yra nutylimos. Be užsienio patirties įsigijimo, kultūrinių mainų, migracija neša ir ekonominę naudą. Didelė dalis migracijos yra paremta ekonominių veiksnių, skatinančių žmones ieškoti išeities ir gauti lėšų svetur. Taip pat migrantai ne tik tenkina savo poreikius, bet finansiškai padeda Lietuvoje likusiems šeimos nariams, giminaičiams. Kaip ir kur yra naudojami parsivežti migrantų pinigai tikslų duomenų nėra, bet manoma, kad didžioji dalis yra skirta vartojimui, o likusi – investicijoms. Nežinodami tikslios informacijos apie mokesčius reglamentuojančius teisės aktus, migrantai dažniausiai pinigus vežasi slaptai, niekur jų nedeklaruodami.

Dar vienas iš teigiamų emigracijos pasekmių yra tai, kad bedarbių skaičius, didėjant gyventojų emigracijai ir augant sėšlių gyventojų užimtumui, turi tendenciją mažėti. Pernai bedarbių būta 184,4 tūkst. Jų skaičius, palyginti su prieš metus buvusiu, sumažėjo 19,5 tūkst., arba 8,6% Didžiąją bedarbių dalį - 72,3% - sudarė 25-54 metų amžiaus asmenys. Sparčiausiai mažėjo 15-24 metų amžiaus bedarbių gretos - 21,1% per metus.

Dauguma bedarbių, ieškodami darbo, taiko kelis jo paieškos būdus. Pernai pirmenybė buvo teikiama valstybinei darbo biržai (ją nurodė 58,4% visų bedarbių), pažįstamiems, giminaičiams - 54,1% skelbimams žiniasklaidoje - 54,0% bei darbdaviams - 51,2%

Gyventojų užimtumo tyrimų duomenimis, nedarbo lygis pernai buvo pats žemiausias per pastaruosius metus ir siekė 11,4%. (7 pav.) Per metus nedarbo lygis sumažėjo 1,0% punktu.

Didėjant jaunimo migracijai, jaunimo nedarbo lygis per metus sumažėjo 2,3% punkto ir sudarė 22,5%

25-54 metų amžiaus bedarbiai sudarė 72,3% visų bedarbių. Tarp šio amžiaus žmonių nedarbo lygis siekė 10,4% ir, palyginti su 2003 metais, sumažėjo 0,8% punkto¹¹.

Gyventojų užimtumo tyrimų duomenų pagrindu yra apskaičiuoti ES šalių nedarbo lygiai pateikti 4 lentelėje (Prieduose). Iš šių duomenų matyti, kad praėjusiais metais didžiausias nedarbas buvo Lenkijoje ir Slovakijoje – atitinkamai 18,8 ir 18,0% o mažiausias - Liuksemburge ir Austrijoje bei Airijoje - atitinkamai 4,2 ir po 4,5%

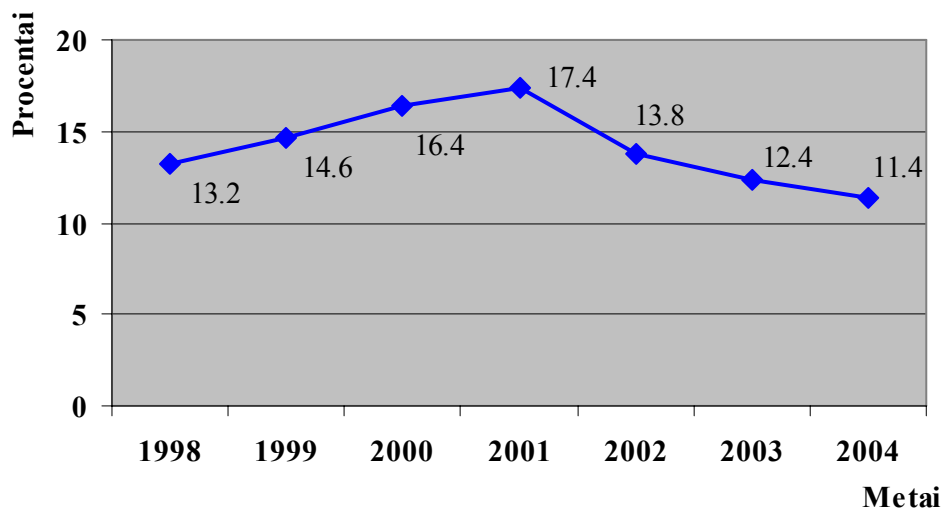
Tuo metu Lietuvoje nedarbo lygis buvo toks pat kaip Ispanijoje ir 1,8% punkto viršijo ES priklausančių šalių nedarbo lygį - 9,0%

Beje, 2000-2004 metais nedarbo lygis tarp visų ES valstybių Lietuvoje sumažėjo labiausiai - 5,6%. Šiam sumažėjimui didžiausią įtaką turėjo didėjanti gyventojų emigracija ir išaugęs

¹¹ Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2005

teritorinių darbo biržų darbo efektyvumas, nulemtas gana aukštu aktyvių darbo rinkos politikos priemonių taikymo rezultatyvumu¹².

7 pav. Lietuvos gyventojų nedarbo lygis 1998 – 2004 m. (Lietuvos darbo birža)

¹² Eurostatas, 2005

II. DARBO JĖGOS EMIGRACIJA

Laisvas asmenų judėjimas – tai viena iš laisvių, sudarančių Europos Sąjungos bendrosios rinkos pagrindą. Tai didžiulis Europos integracijos laimėjimas, nes asmenys gali laisvai pasirinkti gyvenamąją, darbo, studijų vietą visoje Europos Sąjungos teritorijoje. Tai skatina galimybes pagerinti individo gyvenimo standartus, kartu sumažina socialinę įtampą ir leidžia pagerinti darbo jėgos, likusios Europos Sąjungos neturtinguose rajonuose, gyvenimo sąlygas.

Viena pagrindinių migracijos sudedamųjų dalių – darbo migracija. Darbo jėgos migracija yra sudėtinga ir aktuali problema. Ekonomistai darbo jėgos migraciją sieja su darbo rinkos būkle, pvz., nedarbo, užimtumo, pajamų lygio, socialinėmis garantijomis taip pat bendra šalies ūkio ir socialine būkle bei gyvenimo lygiu. Išskirti šių veiksnių įtaką migracijai labai sunku, kadangi jie veikia kartu ir yra susipynę.

Darbo jėgos migracijai Lietuvoje skiriamam nepakankamai dėmesio, nepaisant to, kad ši problema mūsų šalyje pastaruoju metu ypač aktuali, kadangi realūs jos mastai, ypač jaunų žmonių yra dideli. Ekonomikos globalizacijos procese, o ypač Lietuvai integravus į Europos Sąjungą, potencialios darbo jėgos nutekėjimas iš Lietuvos į užsienio šalis gali būti grėsmingas. Lietuvoje darbo jėgos migracijai skiriamas nepakankamas dėmesys, nėra net tikslios migruojančių apskaitos bei duomenų. Nepakankamai vertinamas migracijos poveikis migracijos poveikis šalies ekonominei ir socialinei sistemai.

Anksčiau legalaus darbo užsienyje ir legalios darbo migracijos iš Lietuvos galimybės buvo menkos. Buvo vos keli būdai legaliai įsidarbinti – tai yra per Lietuvos darbo biržą pagal galiojančias dvišales įdarbinimo sutartis, darbo biržos surastus partnerius, per privačias įdarbinimo agentūras bei kultūrines programas, tokias kaip auklių (Au-pair). Dabar atsivėrus keliamis į Europos Sąjungą gausūs migracijos srautai nukrypsta į šalis, kur jau yra įsikūrusios lietuvių bendruomenės – JAV, Jungtinė Karalystė, Airija, Vokietija, Ispanija, Skandinavijos šalys.

Darbo jėgos migraciją veikia daugybė įvairaus pobūdžio priežasčių (veiksnių). Jos gali būti grupuojamos, remiantis įvairiais kriterijais. Apskritai tarp migracijos priežasčių dažnai nurodomos ekonominės, politinės, ideologinės, rasinės, etninės ir kt. Tačiau darbo jėgos migracija visuomet daugiausiai susijusi su ekonominiais motyvais. Nepaisant ekonominių migracijos motyvų svarbos, sprendimą priima pats žmogus. Tai priklauso nuo jo paties (demografinių, asmeninių savybių). Darbo jėgos migracijos priežastis galima suskirstyti į dvi dideles dalis: makrolygio ir mikrolygio migracijos veiksnius.

2.1 Įdarbinimas Europos Sąjungoje – teisinis reglamentavimas

Laisvas asmenų judėjimas – tai viena iš laisvių, sudarančių Europos Sąjungos bendrosios rinkos pagrindą.

Laisvo darbuotojų judėjimo principas siejamas su įsidarbinimo lygiomis sąlygomis bet kurioje valstybėje narėje. Dabar atkreipsime dėmesį į įsidarbinimo lygybės įgyvendinimą ir į darbo santykių bei darbo sąlygų reguliavimą Europos Sąjungoje.

Pagrindinis antrinės teisės aktas, reguliuojantis įsidarbinimo valstybėse narėse teises ir sąlygas, yra Reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (1612/68/EEC). Reglamentas patvirtintas remiantis Europos Bendrijos steigimo sutarties 49 straipsnyje suteiktu įgaliojimu Tarybai ir įgyvendina Sutarties 48 straipsnio 2 ir 3 (a), (b) punktus. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, šis Reglamentas, kaip ir kiti, automatiškai tapo privalomu vykdyti šalyje.

Reglamento 1-9 straipsniuose nustatomos įsidarbinimo teisės ir lygiateisiškumas įsidarbinant. Reglamentas suteikia teisę valstybės narės piliečiams užimti laisvas darbo vietas kitos valstybės narės teritorijoje tomis pačiomis sąlygomis kaip tos valstybės piliečiams ir draudžia migruojančių darbininkų bei tarnautojų diskriminaciją sudaromose ir vykdomose darbo sutartyse. Draudžiamos tam tikros tiesiogiai ir netiesiogiai diskriminuojančios administracinės priemonės, tokios kaip dalies darbo vietų rezervavimas vietiniams darbuotojams, skelbimų dėl darbo vietų laisvės apribojimas užsienio darbdaviams, specialių reikalavimų bei registracijos procedūrų nustatymas kitų valstybių narių piliečiams (išskyrus darbo vietas, reikalaujančias tam tikros kalbos mokėjimo). Reikalaujama garantuoti vienodą įdarbinimo tarnybų pagalbą kaip savo, taip ir kitos valstybės narės piliečiams, draudžiama taikyti diskriminuojančius pagal pilietybę profesinius ar medicininius kriterijus norint įsidarbinti ar priimant į darbą. Draudžiamas kitų valstybių narių piliečių diskriminavimas, nustatant atlyginimą už darbą, atleidžiant iš darbo ir gražinant į jį, taikant socialines bei mokestines lengvatas. Nustatomos vienodos profesinio mokymo galimybės ir skelbiamos negaliojančiomis bet kokios kolektyvinės ar individualios darbo sutartys, jei jos yra diskriminuojančios pagal pilietybę. Kitų valstybių narių piliečiams taip pat numatomos lygios teisės su vietiniais piliečiais tapti profesinių sąjungų nariais, taip pat naudotis visomis teisėmis ir privilegijomis būstui įsigyti.

Reglamento 10 – 12 straipsniai skirti migruojančių darbuotojų šeimų teisėms. Kartu su darbuotoju šalyje gali gyventi ir imtis bet kokios teisėtos veiklos jo sutuoktinis ir artimi giminaičiai, net jei jie nėra kurios nors valstybės narės piliečiai. Migruojančio darbuotojo

vaikams, gyvenantiems su juo, turi būti sudarytos vienodos kaip ir vietiniams galimybės lankyti bendrojo lavinimo, amatų ir profesines mokyklas.

Antroji Reglamento dalis (13-23 straipsniai) reguliuoja laisvų darbo vietų nustatymo ir darbo prašymų pateikimo tvarką. Valstybės narės jų įdarbinimo tarnybų jėgomis ir Komisija įpareigojami “bendromis jėgomis ieškoti Bendrijoje esančių laisvų darbo vietų ir nagrinėti darbo prašymus, o vėliau suteikti darbuotojams darbą” (13 straipsnis). Valstybės narės taip pat įpareigojamos teikti Reglamente nustatyta tvarka informaciją Komisijai arba kitų valstybių narių (tam tikrais atvejais ir trečiųjų valstybių) įdarbinimo tarnyboms apie užimtumo padėtį, laisvas darbo vietas, gyvenimo ir darbo sąlygas, norinčius įsidarbinti kitoje valstybėje asmenis. Reglamentas taip pat numato priemones darbo rinkos pusiausvyrai reguliuoti: valstybei narei numačius nesklendumus savo darbo rinkoje, ji privalo apie tai informuoti Komisiją ir kitas valstybes nares, kad į tą valstybę, regioną ar ūkio šaką nesikreiptų darbo ieškančios asmenys.

Reikalavimai dėl darbo santykių ir sąlygų keliami siekiant užtikrinti bent minimalias visoje Europos Sąjungoje darbuotojo garantijas santykiuose su darbdaviu. Be to, siekiama išvengti nesąžiningos konkurencijos, ypač darbo sąlygų srityje, kai mažesnės garantijos kurioje nors šalyje padidintų tos šalies įmonių konkurencingumą.

2.2 Darbo jėgos judėjimas Europos Sąjungoje

Europos Sąjunga paprašė nuo 2 iki 7 metų pereinamojo laikotarpio, (pagal formulę 2+3+2 m.), kurio metu ES šalys narės gali riboti laisvo darbo jėgos judėjimą iš Lietuvos ir kitų stojančiųjų į ES šalių, skaičiuojant nuo 2004 m. gegužės 1 d., t.y. narystės ES pradžios. Savo ruožtu Lietuva ir kitos "naujosios" ES narės turės galimybę riboti laisvą darbo jėgos judėjimą toms ES šalims narėms, kurios joms taikys apribojimus.

Valstybės, kurios laisvai priima darbo jėgą:

Airija – darbo rinka bus atvira, bet kruopščiai prižiūrima.

Jungtinė Karalystė (Didžioji Britanija) – naujų valstybių narių piliečiai per 30 dienų nuo įsidarbinimo turės registruotis pateikdami iš darbdavio gautą pažymą apie mokamus mokesčius (legalumo ir socialinio draudimo faktui nustatyti) ir užtikrinamą minimalų darbo užmokestį.

Švedija – darbo rinka bus atvira, bet kruopščiai prižiūrima.

Valstybės, kurios sušvelnina darbo apribojimus:

Danija (2 pereinamieji metai) – Danija leis ieškoti darbo būnant šalyje iki 6 mėnesių, bet, radus darbdavį, reikės gauti supaprastintą leidimą dirbti tik pilnai darbo dienai, registruotoje įmonėje, vienodomis darbo sąlygomis ir už atlyginimą, nepažeidžiantį kolektyvinės sutarties.

Italija (2 pereinamieji metai) – išduodami supaprastinti leidimai dirbti, kuriais rūpinasi darbdavys kreipdamasis į Provincijos darbo valdymo biurą.

Norvegija (2 pereinamieji metai) – ES piliečiams bus išduodami supaprastinti darbo leidimai pilnai darbo dienai, pagal normas atitinkančias darbo sąlygas ir už pakankamą darbo užmokestį.

Olandija (2 pereinamieji metai) – darbuotojai iš naujųjų ES narių bus įleidžiami tik į tuos verslo sektorius, kur pagal Darbo ir pajamų centro įvertinimus yra darbo jėgos trūkumas, kurio negali patenkinti Nyderlandų ir senųjų ES šalių darbo rinka.

Valstybės, kurios taiko griežtesnius pereinamuosius laikotarpius:

Austrija – skelbia, kad ribos darbo rinką. Vyriausybės siūlyme numatoma, kad naujų ES narių atžvilgiu nebus taikoma kvota.

Belgija – skelbia, kad ribos darbo rinką.

Graikija – skelbia, kad ribos darbo rinką.

Islandija – Islandija (EEE narė), įtakota mažos darbo rinkos, kaimynių apsisprendimo ir dėl 1/4 migruojančių darbuotojų iš naujų valstybių narių esančių Islandijoje numato apriboti patekimą į darbo rinką.

Ispanija – Ispanija numato ribojimus 2 metams, nes turi daug bedarbių ir jaunimo.

Lichtenšteinas – numato riboti naujų valstybių narių darbuotojų patekimą į darbo rinką.

Liuksemburgas – numato riboti naujų valstybių narių darbuotojų patekimą į darbo rinką.

Portugalija – Portugalija pateikė tik neoficialią poziciją dėl 2 metų apribojimų, kuri greitai turėtų būti paskelbta.

Prancūzija – numato riboti naujų valstybių narių darbuotojų patekimą į darbo rinką 2 metus su galimybe jautriose srityse pratęsti dar 3 metams.

Suomija – numato riboti naujų valstybių narių darbuotojų patekimą į darbo rinką.

Vokietija – numato riboti naujų valstybių narių darbuotojų patekimą į darbo rinką dėl sunkios padėties savo darbo rinkoje.¹³

2.3 Protų nutekėjimo problema ir jos sprendimo galimybės

Encyclopaedia Britannica protų nutekėjimas (angl. *brain drain*) apibrėžia kaip išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimą iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai tai įvyksta dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų.

Kelia nerimą tai, kad emigracija gali sukelti vadinamąjį „protų nutekėjimo“ efektą. Tai kaip išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimą iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų. Šį reiškinį rodo emigrantų išsilavinimas, kvalifikacija. Neseniai imta vartoti naują sąvoką – „protų apytaka“, kai kalbama apie judėjimo ciklą – išvykstama į užsienį studijuoti, ten įsidarbinama, o po to grįžtama namo, norint pasinaudoti gimtojoje šalyje atsivėrusiomis galimybėmis. Manoma, jog ši migracijos forma ateityje vis labiau plis, ypač tuomet, jei mažės ekonominiai netolygumai tarp valstybių. Tačiau protų nutekėjimą stengiamasi lėtinti ar bent jau kontroliuoti, mėginant sulaikyti geriausius specialistus nuo išvykimo bei įvairiai skatinant jų grįžimą¹⁴.

Neabejotina, kad Lietuvoje šiuo metu vyksta spartus protų nutekėjimas, turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. Iš Lietuvos kasmet išvažiuoja dešimtys ar net šimtai gambiausių mokslininkų, gydytojų, inžinierių, kitų aukštos kvalifikacijos specialistų. Iš talentingiausių studentų, kurių šimtai ar net tūkstančiai studijuoja užsienyje, į Lietuvą grįžta palyginti nedaug. Šie procesai Lietuvai įsijungus į Europos Sąjungą turėtų dar paspartėti (sumažėjo kvotų ir apribojimų, Lietuvos studentai gali aplikuoti į bendruosius ES stipendijų fondus etc.). Tačiau tikrąją situaciją įvertinti sunku, kadangi protų nutekėjimas mažai kur yra fiksuojamas. Statistiškai protų nutekėjimas sudaro menką emigracijos procentą. Į žiniasklaidos akiratį išvažiuojantys mokslininkai nepatenka, nes nekelia problemų priimančiam kraštui. Jų išvažiavimas nėra registruojamas ir Lietuvoje.

Pirmiausia emigruoja aktyviausia tautos dalis – jauni žmonės, studentai, veiklūs asmenys, kurie norėtų imtis iniciatyvos Lietuvoje, tačiau neranda galimybių pasireikšti.

Be abejo, Lietuvos studentų ir jaunų mokslininkų išvykimas į Vakarų universitetus ir aukštųjų technologijų įmones turi ir teigiamų aspektų: ten įgyjami išsilavinimas ir patirtis, kuriuos būtų sunku ar neįmanoma įgyti Lietuvoje. Beveik visais atvejais šį išsilavinimą finansuoja ne Lietuva, o priimančiosios šalys, tad Lietuvai jis nieko nekainuoja. Problema

¹³ http://www.darbaz.lt/lt/pagalba/lietuvos_darbuotoju_judejimo_apribojimai_po_istojimo_i_es

¹⁴ Lietuvių emigracija: problema ar galimi sprendimo būdai. Pilietinės visuomenės institutas. – Vilnius, 2005

Lietuvai yra ne pats specialistų išvažiavimas, o tai, kad išvažiavę jie nebegrižta. Svetur gyvenantys lietuvių mokslininkai stengiasi prisidėti prie Lietuvos mokslo būklės kėlimo.

Specialistai, analizuojantys proto nutekėjimo iš pereinamosios ekonomikos šalių problemas sutaria, kad norėdamos ne tik išlaikyti, bet ir gausinti savo intelektualinį kapitalą, jos turi imtis valstybiniu lygmeniu suderintų priemonių, kurios aukštos kvalifikacijos specialistams bei mokslininkams sudarytų sąlygas dirbti savo šalyje, t.y. sukurtų tinkamą socialinę ir ekonominę aplinką. Kitas labai svarbus faktorius, padedantis sulaikyti specialistus nuo emigravimo (taip pat įtikinti juos grįžti), yra patraukli aukštojo mokslo sistema ir mokslinių tyrimų infrastruktūra, atverianti daugiau galimybių tobulėti ir panaudoti turimai kompetencijai. Sveika darbinė konkurencija, atviri tarptautiniai konkursai į laisvas darbo vietas, kai pirmenybę nulemia visų pirma žinios, padėtų gerinti mokslo ir darbo lygį, o tai labiau skatintų pasilikti savo šalyje.

Darbinė specialistų emigracija įstojus į Europos Sąjungą vis spartėja. Tad vienas primygtiniausių Vyriausybės darbo prioritetų – sukurti strategiją ir priemonių sistemą, kurios įgalintų pristabdyti specialistų migraciją, tam panaudojant ir ES struktūrinius fondus.

Aukščiausią kvalifikaciją turinčių gyventojų emigracija – žalinga valstybės ekonomikai. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą aukštą kvalifikaciją turinčių gyventojų emigracija padidėjo – dėl siūlomų geresnių darbo sąlygų, aukštesnių darbo užmokesčių. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdytas tyrimas rodo, kad dažniau į užsienį dirbti rengiasi vykti jaunesnio amžiaus, aukštesnio išsilavinimo žmonės.

Laikraščio „Atgimimas“ užsakymu „Vilmorus“ atliktas visuomenės nuomonės tyrimas rodo, jog žmonės, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą, geriausiai save realizuoja Lietuvoje, tuo tarpu labiausiai norėtų išvykti (laikinais) vidurinį, specialųjį ar aukštąjį išsilavinimą turintys lietuviai. Visam laikui išvykti gyventi taip pat norėtų daugiau žmonių, turinčių aukštąjį ar vidurinį išsilavinimą, nei nebaigtą vidurinį. Kvalifikuotų žmonių emigracija ir toliau didės į išsivysčiusias šalis, nes jos galės pasiūlyti geresnes darbo sąlygas. Kvalifikuotos darbo jėgos emigravimas didina darbo užmokesčius tų, kurie lieka. Tačiau protų praradimas daugiau valstybei kenkia nei padeda. Šie žmonės iš esmės kuria darbo vietas kitiems. Jų netekimas išbalansuoja vidutinės klasės politinės įtakos svorį. Jeigu tai įvyksta staigiai ir netikėtai, gali sunaikinti visą mokslinį valstybės potencialą.

Besikeičiantis požiūris į migraciją verčia ieškoti ir teigiamų šio proceso aspektų. Emigracija gali padidinti aukštojo mokslo populiarumą – galimybė išvykti ir užsidirbti daugiau skatina jaunas žmones siekti aukštojo mokslo. Kadangi visi iš karto neišvažiuos, valstybėje bus daugiau išsilavinusių žmonių. Be to, emigrantai grįžta namo, parsiveža naudingus įgūdžius, ryšius – ekspertai randa požymių, rodančių, kad tarp valstybių, eksportuojančių bei importuojančių darbo jėgą, plėtojasi aktyvesnė užsienio prekyba.

Lietuvos Emigracijos įstatyme¹⁵ yra numatytas tam tikras žmonių kontingentas, kuriam teisė emigruoti yra suvaržyta:

Tai asmenys:

- 1) patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir neatlikę bausmės pagal teismo nuosprendį;
- 2) taip pat asmenys, turintys neįvykdytų turtinių prievolių;
- 3) žmonės, kuriems dėl darbo specifikos yra žinomos valstybės paslaptys;
- 4) taip pat nesuteikiama teisė emigruoti šaukiamojo amžiaus jaunuoliams, kol jie neatliko karinės prievolės ir nėra nuo jos atleisti įstatymų numatyta tvarka.

Panaikinus administracinius emigracijos iš Lietuvos apribojimus vis daugiau šalių atvėrė sienas, todėl emigracija ėmė sparčiai didėti. Šiuo metu egzistuojančios teisinės normos nors oficialiai ir įpareigoja, bet neskatina pranešti apie savo išvykimą iš Lietuvos. Kai kurios kitos teisinės normos arba gaunamos pašalpos, lengvatos netgi skatina išvykimo slėpimą. Todėl nėra labai tikslios informacijos apie emigracijos mastus.

Emigracijos potencialas yra didelis. Blogėjanti ekonominė situacija gali sukelti neprognozuojamus emigracijos srautus, greičiausiai nelegalius.

Kai kurios naujosios migracijos formos gali ateityje turėti nenusipėjamas neigiamas pasekmes Lietuvai, jų tarpe nelegalią darbo migraciją ir prekybą moterimis.

2.4 Nelegalus darbas užsienyje

Sociologinių tyrimų duomenimis¹⁶ beveik 2/3 Lietuvos gyventojų norėtų išvykti į užsienį, iš jų net 75 % kaip pagrindinę priežastį nurodo “darbą”. Nelegalus darbas, kaip ir visi ekonominiai – socialiniai reiškiniai, turi savo kilmės priežastis. Išsiaiškinus, kur glūdi nelegalų darbą skatinančios, sukeliančios priežastys, kas lemia tokio reiškinio plitimą, galima ieškoti metodų ir priemonių nelegalaus darbo prevencijai bei kontrolei.

Aiškintis reikėtų pradėti nuo pagrindinių šioje situacijoje dalyvaujančių šalių, t. y. darbdavio ir dirbti norinčio asmens. Pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, kokie motyvai verčia darbdavį ir dirbti norintį žmogų sudaryti tokį susitarimą, kuriuo nusižengiama įstatymams. Tie motyvai yra paprasti: tiek viena, tiek kita pusė siekia finansinės naudos. Darbdavys nori sutaupyti nemokėdamas pagal įstatymus privalomų mokėti mokesčių, dažniausiai socialinio draudimo įmokų, kurias privaloma mokėti įdarbinus asmenį ir įforminus su juo sutartį. Be to, nelegaliai dirbančiu darbuotoju lengviau manipuliuoti. Darbdavys gali mokėti mažiau negu buvo susitarta arba išvis nesumokėti atlyginimo, gali nelegaliai dirbantį darbuotoją bet kada atleisti ir

¹⁵ <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=4495&Vr=1&Zd=emigracija>

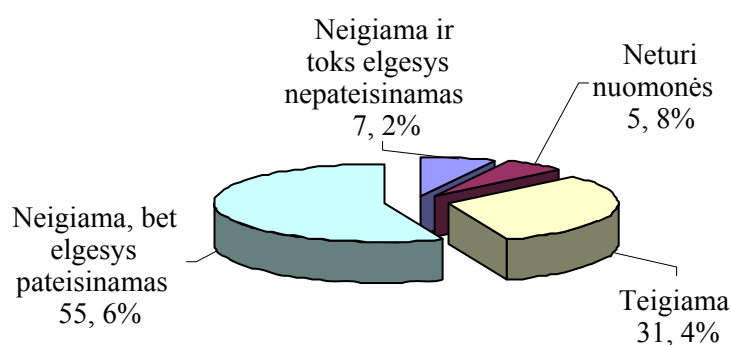
¹⁶ Sipavičienė A. Emigracija iš Lietuvos 1990-2002 m.: Protų nutekėjimas, darbo paieškos, prekyba žmonėmis

nemokėti jokių išeitinių kompensacijų. Nelegaliai dirbantis nėra socialiai apdraustas, neturi jokių socialinių garantijų įvairių nelaimių atvejais, pvz., ligos ir pan. O nelegaliai įsidarbinantis asmuo dažniausiai yra verčiamas tai padaryti aplinkybių – jis tenori tik uždirbti ir turėti nors kokį pragyvenimo šaltinį.

Tokios situacijos priežastys glūdi visų pirma ekonominėje šalies padėtyje. Darbo rinka atspindi tai, kas vyksta šalies ekonomikoje. Paprastai esant blogiems ekonominiams rodikliams, gamybai neaugant, didėja ir nedarbo lygis. Išaugus bedarbių skaičiui darbo rinkoje padidėja konkurencija. Esant darbo vietų trūkumui darbuotojai priversti sutikti su bet kokiais darbdavių diktuojamomis sąlygomis. Žmonėms, neturintiems darbo arba dirbantiems nelegaliai, pats blogiausias dalykas – netekti darbo. Todėl jie sutinka dirbti bet kokiais sąlygomis, kad tik turėtų nors kokių pajamų ir galėtų išlaikyti šeimą. Ne kiekvienas išdrįsta pasipriešinti, nes darbdavys greitai suranda į kitą į jo vietą. Yra įvairių vertinimų apie lietuvius, dirbančius užsienyje¹⁷. Daugelis neigiamai vertina, bet jų elgesį pateisina (55,6 %). Daugumai išvykusiųjų nebuvo kitos išeities, kaip tik išvykti uždarbiauti svetur.

Kovai ir prevencijai su nelegaliu darbu kuriamos programos, planai. Tačiau užsibrėžtiems tose programose tikslams ir uždaviniams pasiekti bei įgyvendinti trūksta lėšų. Darbo inspektorių darbo apimtys labai didelės, jų darbo grafikas gana intensyvus, trūksta etatų, be to, inspektoriams trūksta darbo priemonių, pvz., automobilių, kad galėtų nuvykti į patikrinimus, taupomas kuras, todėl kartais nukenčia įrodymų rinkimas ir pan.

8 pav. Nuomonė apie užsienio valstybėse nelegaliai dirbančius lietuvius (International, 2000)

Kita priežastis, kliudanti dirbti legaliai, yra per didelė mokesčių našta. Šią priežastį ypatingai mini darbdaviai. Tarp priežasčių reikia paminėti ir tai, kad darbo santykių reguliavimas yra nepatogus ir gana griežtas. Teisinė bazė tiesiogiai įtakoja nelegalų darbą.

¹⁷ Lietuva stojant į Europos Sąjungą: ekonominė, socialinė ir demografinė padėties analizė. Socialinių tyrimų institutas. – Vilnius, 2004

Teisinėmis formuluotėmis yra apibrėžiama, koks darbas laikomas nelegaliu. Į Darbo sutarties įstatyme¹⁸ apibrėžtą nelegalaus darbo sąvoką, gali patekti paprastai nelaikomi stabiliais darbo santykiais, pvz., asmuo, atėjęs porai valandų padirbėti pas kaimyną, tampa nelegaliu darbuotoju, jei tuo metu užėina patikrinti darbo inspekcija. Taigi darbo teisė sukuria įvairiausių apribojimus, kurie ir skatina išsisukinėti nuo legalių darbo formų.

Išvykusiems užsidirbti į kitas šalis nuolatiniams Lietuvos gyventojams teka deklaruoti ten gautas pajamas ir dengti tarifų skirtumus. Žmonėms, kurie net jei ir mokėjo mokesčius kitoje šalyje, teks padengti dėl skirtingų jų tarifų susidariusį skirtumą. Mokesčių našta Lietuvoje didesnė nei daugelyje Europos Sąjungos ir kitų užsienio valstybių, tad šios prievolės nepavyks išvengti kone kiekvienam, kuris uždarbiavo svetur.

Nors tikslios statistikos apie užsienio šalyse uždarbiaujančius lietuvius nėra, visi jie, nepriklausomai nuo to, ar ten dirba legaliai, ar ne, turės valstybei atiduoti dalį uždirbtų pinigų. Jei šito nepadarys – gresia baudos ir delspinigiai. Mokesčių Lietuvoje galima išvengti tik tais atvejais, kai žmogus lieka gyventi užsienio šalyje, išvyksta ten su šeima. Prieš tai žmogus turi pateikti visam laikui išvykstančiojo deklaraciją. Tai padarius asmuo laikomas galutinai atsiskaičiusiu su valstybe ir ji nebepretenduoja į jo uždarbio, gaunamo svečioje šalyje, dalį. Tai gali paskatinti išvykstančių žmonių apsisprendimą grįžti į savo tėvynę, ir čia disponuoti uždirbtais pinigais ar likti svečioje šalyje ir savo ateitį sieti su ja.

Šiuo metu egzistuoja atskiri įstatymai, reglamentuojantys darbo teisę, bei dalis Darbo kodekso straipsnių arba net atskirų pastraipų. Todėl labai apsunkintas įstatymų taikymas, kai nėra vieningos darbo teisės sistemos.

Teismų praktikoje administracinio pažeidimo - nelegalaus darbo - bylų analizė parodė, kad baudų sistema yra gana nelanksti. Teismai dažnai atsižvelgia į lengvinančias aplinkybes ir skiria mažiausias sankcijas, minimalias baudas, nes dabartinės baudos pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą už nelegalų darbą yra gana nemažos. Paskyrus maksimalią baudą darbdaviams, ypač smulkiesiems, tai grėstų bankrotu jų verslui.

Kabant apie nelegalų darbą reikėtų paminėti ir pačią žmonių savimonę. Žmogus pradeda dirbti neįforminus darbo sutarties sąmoningai. Jam paranku gauti į rankas didesnę darbo užmokestį, nuo kurio neatskaičiuojami jokie mokesčiai, tačiau jis negalvoja apie ateitį, apie pasekmės. Jis linkęs tylėti ir kentėti, bet nerodo iniciatyvos ginant savo teises. Čia trūksta informacijos, švietimo teisiniais klausimais, kas jo laukia ateityje, kokios pasekmės, kokias turi teises, kur gali kreiptis pagalbos ir pan.

Pasekmės nelegaliai dirbantiems darbuotojams būna skaudžios. Nukenčia ne tik jie, bet ir valstybė, tai yra kiti žmonės. Nelegalus darbas yra lazda su dviem galais: viena vertus, žmogus

¹⁸ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 2003

užsitikrina bent minimalias pajamas, kita vertus - jis netenka socialinių garantijų. Tas, kas dirba be darbo sutarties, nei pats moka įmokas, nei už jį sumoka darbdavys. Tokio žmogaus darbas neįskaitomas į darbo stažą senatvės, invalidumo pensijai gauti. Be to, darbdavys bet kada gali atsisakyti nuo tokio nelegalaus darbo, neišmokant jokių kompensacijų ar išeitinių pašalpų, o darbo sutartis turi tam tikrus stabdžius, neleidžiančius darbuotojo taip paprastai atleisti. Pagaliau nelegalus darbas iškreipia duomenis apie užimtumą darbo rinkoje, sudaro sąlygas nesąžiningai konkurencijai atsirasti.

Taigi nelegalaus darbo atsiradimą skatina įvairios priežastys. Šios priežastys persipina viena su kita ir įtakoja vis naujų nelegalaus darbo apraiškų atsiradimą. Pagrindinė priežastis glūdi ekonominėje šalies situacijoje: kapitalo trūkumas, didelis nedarbo lygis ir konkurencija tarp bedarbių, lėšų trūkumas kovojant su šiuo reiškiniu ir pan. Ekonominės sąlygos glaudžiai susijusios su teisiniu darbo santykių ir kitų ūkio sričių reguliavimu, kuris sukuria tiesioginius apribojimus, sąlygojančius nelegalaus darbo apraiškų atsiradimą.

Nelegalūs migrantai užsienyje yra pažeidžiami ir dėl to, kad kaip nelegalūs darbuotojai jie dirba ilgiau ir daugiau, o uždirba mažiau ir neturi jokių socialinių garantijų, draudimų. O atsitikus nelaimiui bijo kreiptis į vietines institucijas, nes bijo būti išsiųsti į Lietuvą. Taip pat juos reketuoja ar kitaip išnaudoja jau seniau įsikūrę tautiečiai. Dauguma ketinančių išvykti dažniausiai tikisi išvykti trumpam (iki 2 metų). Nelegalūs migrantai yra socialiai neapsaugoti ir neturi jokių socialinių garantijų. Jie yra išnaudojami darbe: dirba daugiau nei kiti, nors jiems mokama daug mažiau, nelaimingo atsitikimo atveju nesulaukia net medicinos pagalbos. Jie negali niekam pasiskųsti: pasiskųsi – deportuos. Dar blogesnė yra prekybos žmonėmis aukų padėtis.

2.4 Prekyba žmonėmis: priežastys, tendencijos ir pasekmės

Terminas „prekyba žmonėmis“ (angl. *trafficking in human beings*) Lietuvoje vartojamas neseniai. Ši sąvoka suprantama gana siaurai, pernelyg supaprastintai. Dažnai prekyba žmonėmis siejama vien tik su atviru smurtu ir prievarta. Yra manoma, kad merginos grobiamos tiesiog gatvėje ir prievarta gabenamos per sieną.

Labiausiai paplitęs ir dažniausiai naudojamas prekybos žmonėmis apibrėžimas yra suformuluotas Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) 2000 metų specialiame Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už

vertinąsi ja. Jį pripažįsta daugelis šalių visame pasaulyje, juo remiasi įvairių valstybių oficialūs dokumentai. Prekyba žmonėmis¹⁹ apibrėžiama minėto protokolo 3 straipsnyje:

Prekyba žmonėmis reiškia asmenų verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar priėmimą naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas prievartos formas, apgaule, sukčiavimą, piktnaudžiavimą valdžia ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu arba duodant ar gaunant mokesť ar kitokią naudą siekiant gauti sutikimą asmens, kurio įtakoje yra kitas asmuo, pastarojo išnaudojimo tikslais. Išnaudojimas apima prostituciją ar kitoki seksualinį išnaudojimą, prievartinį darbą ar paslaugas, vergiją ar į vergiją panašią veiklą arba organų pašalinimą.

Specialius prekybos žmonėmis apibrėžimus galima rasti ir atskirų valstybių teisinėse bazėse. Pavyzdžiui, Lietuva, nors ir pripažindama Jungtinių Tautų prekybos žmonėmis apibrėžimą, savo 2003-aisiais įsigaliojusio Baudžiamojo kodekso 147 straipsnyje prekybą žmonėmis apibrėžia kaip asmens pardavimą, pirkimą ar kitoki perleidimą ar įgijimą, turint tikslą gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos²⁰.

Prekyba žmonėmis yra latentinis, arba užslėptas, nusikaltimas, nes ne kiekviena nukentėjusi moteris kreipiasi pagalbos, todėl nėra tikslios informacijos apie prekybos žmonėmis mastą. Lietuvoje nėra tikslų duomenų, teisinės praktikos apie tokias prekybos žmonėmis pasireiškimo formas, kaip žmogaus pardavimą už skolas, priverstinę santuoką, priverstinį abortą, neteisėtą žmogaus organų transplantaciją ar pardavimą, priverstinę vyrų prostituciją.

Prekybos žmonėmis mastai ir geografija sparčiai plečiasi, šis reiškinys jau apėmė beveik visas Europos šalis. Prekyba žmonėmis yra nepaprastai sudėtingas ir pavojingas, gerai organizuotas nusikaltimas, vykdomas tarptautiniu mastu ir besiremiantis nusikaltėlių tinklais įvairiose šalyse. Nelegalios migracijos potencialas ir srautai daugelyje Europos šalių auga, o tai yra puiki terpė prekybai žmonėmis plėtoti. Nelegalios darbo migracijos mastams didėjant yra labai palanki nusikalstamo pasaulio atstovams pasipelnėti, ypač prekyba žmonėmis, dar labiau moterimis. Daugėja įrodymų, kad vis dažniau migrantai naudojami nelegalių organizacijų paslaugomis, prekyba žmonėmis tampa klestinčiu tarptautiniu „verslu“, įtraukiant vis naujas šalis, tarp jų ir Lietuvą. Lietuvos socialinių problemų kontekste prekyba moterimis išsiskiria kaip viena sudėtingiausių ir mažiausiai pažintų. Ilgą laiką apie šį reiškinį buvo mažai kalbama ir tik pastaraisiais metais, pastebėjus itin išaugusius problemos mastus, jam skirta daugiau dėmesio, pasirodė tyrimų, straipsnių, publikacijų. Prekyba žmonėmis yra reali grėsmė bet kokio amžiaus, socialinio statuso ar lyties žmogui. Merginos dažniausiai verbuojamos: dėl prostitucijos; priverstiniam gimdymui; fiktyvioms vedyboms; narkotinių medžiagų pervežimui.

¹⁹ UN Protocol, 2000

²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2003

Vaikinai taip pat verbuojami: įtraukiant į nusikalstamą veiklą; priverstiniais darbams; teikti seksualines paslaugas; parduodami į įvairias nusikalstamas grupuotes.

Taip pat yra žinomi atvejai, kai jauni žmonės išvežami donorystės tikslams. Yra pardavinėjami jaunų žmonių organai.

Yra daugybė priežasčių, skatinančių prekybą žmonėmis. Vienas iš svarbiausių galima paminėti:

1. Jaunuoliai, nesugebantys organizuoti savo laisvalaikio yra lengvas masalas nusikaltėliams.
2. Sunki finansinė padėtis. Mintys, kad galima lengvai užsidirbti daug pinigų.
3. Žiniasklaidos įtaka.
4. Problemos jaunuolių šeimose.

Yra keletas dažniausiai naudojamų verbavimo būdų:

1. Skelbimai laikraščiuose (darbas, mokslas užsienyje);
2. Internetas (skelbimai, pokalbių svetainės);
3. Neformalūs tinklai – pažįstami ar net giminės;
4. Specialūs agentai (profesionalūs verbuotojai);
5. Nelegalios turizmo, įdarbinimo ar mokslo užsienyje agentūros;
6. Pažinčių tarnybos, fiktyvios santuokos;
7. SMS žinutės.

Galima būtų išskirti du pagrindinius asmenų pardavimo būdus užsienyje – *tiesioginį* pardavimą ir *netiesioginį*. *Tiesioginis būdas*, kai žmogus parduodas kaip bet kokia kita prekė, sudarant sandėrį. Asmens, kurį pardavinėja neklausia jo sutikimo ar nuomonės. Parduotas asmuo yra informuojamas tik vėliau.

Netiesioginis, kuomet žmogus įstumiamas į dideles skolas, neretai menamas. Tokie atvejai tampa vis dažnesni ir čia labai sunku įrodyti patį pardavimo faktą – atrodo, kad viskas vyksta su tavo žinia ir sutikimu, tik aplinkybės susiklosto nesėkmingai. Pats pardavimo faktas lyg ir išnyksta.

Netiesioginis pardavimas

1. Yra siūlomas geras ir dažniausiai „padorus“ darbas užsienyje bei geras atlyginimas. Jei siūlomas darbas pasilinksminimų industrijoje, sąlygos irgi nurodomos ypač geros.

2. Sutvarkomi išvykimo dokumentai (dažnai to visai nereikia) ir nuperkamas bilietas. Pažadamos geros ir nebrangios gyvenimo sąlygos užsienyje. Neretai jau šiame etape asmuo yra įtraukiamas į skolą, bet pažadėta alga leis lengvai ją gražinti.
3. Atvykus – pažadėto darbo nėra, kito panašaus darbo taip pat nepasiūlo. Gyvenimo sąlygos dažniausiai blogos ir labai brangios. Nežinant kalbos ir tos šalies aplinkos, pačiam ko nors ieškoti beveik neįmanoma, o neretai ir neleidžiama. Šiame etape skolos ima katastrofiškai augti – darbo nėra, o už gyvenimą reikia mokėti tiek, kiek prašo.
4. Dažnai atimami pasai ir kiti turimi dokumentai, taigi pačiam ieškoti darbo išėties darosi neįmanoma.
5. Reikalaujama tuoj pat gražinti skolas (nerealiai išaugusias), antraip – gąsdinimai ar net fizinė prievarta, smurtas.
6. Vienintelis tokiomis sąlygomis siūlomas darbas – prostitucija ar vergiškas darbas namų ūkyje, statybose.
7. Galiausiai dauguma asmenų, nematydami kitos išėties (dažniausia jie neturi į ką kreiptis pagalbos, iš ko pasiskolinti pinigų), sutinka daryti viską, ko reikalaujama, kad galėtų atiduoti skolas.

Prekyba moterimis šiuo metu yra laikoma vienu pagrindinių organizuoto nusikalstamo pasaulio pelno šaltinių. Tai vienas ryškiausių šių dienų migracijos būdų Lietuvoje. Ekspertų vertinimu maždaug 2 tūkstančiai moterų iš Lietuvos kasmet parduodamos dirbti į užsienio viešnamius. Yra daugybė veiksnių lemiančių tokį moterų pasirinkimą – tai materialinis nepriteklus, bedarbystė, socialinės sistemos spragos. Viena aktualiausių problemų Lietuvoje – nedarbas, kuris paveikė moteris, tarp jų ir tas, kurios augina vaikus. Bandydamos išgyventi moterys imasi bet kokio darbo, kartais ir seksualinių paslaugų. Prekiautojai žmonėmis naudojasi tokia susiklosčiusia situacija ir, parduodami moteris kaip pigią darbo jėgą ir Lietuvoje, ir užsienyje, įstumia jas į vergystę. Prekyba moterimis glaudžiai susijusi su prostitucijos verslu: vietinės pasilinksminimų, sekso pramonės plėtra ir moterų pardavimas užsienio šalims. Teoriškai galima būtų išskirti tris pagrindines prekybos moterimis kryptis: gatvės prostitucija; sekso paslaugas teikiančios agentūros; moterų „eksportas“ į kitas šalis.

Sociologinių tyrimų duomenimis²¹ beveik kas dešimtas jaunas žmogus daugiau ar mažiau tiesiogiai yra susidūręs su prekybos moterimis atvejais ar bandymais parduoti moteris į užsienį. Dėl glaudžių ryšių su nusikalstamu pasauliu, ši “migracija” turi ypač neigiamą poveikį visuomenei. Prekeivių žmonėmis nebaudimas dar labiau skatina tai daryti. Ir šio nusikaltimo

²¹ Gaidys V., Sipavičienė A. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informatyvumas. – Vilnius, 2002

mastai ne mažėja kaip turėtų būti, bet didėja. Nesikeičiant ekonominei situacijai Lietuvoje prekyba moterimis problema išliks dar labai aktualios ir ateityje.

Prekyba moterimis reiškia moters gyvenimo sužlugdymą. Jos patiria dideles traumas, kurios lieka visam gyvenimui. Moterys, kurios yra parduodamos jėga ar apgaule, dažniausiai patiria tik fizinį smurtą: jos yra prievartaujamos, mušamos ir išjuokiamos, bet ir psichologinį smurtą, izoliaciją, finansinę bei emocinę priklausomybę, taip pat tokias aukos būsenas kaip baimė, kaltė, gėda. Psichologinis šokas padaro jas ypač pažeidžiamas ir todėl jos gali greitai įsitraukti į įvairių organizacijų, sektų veiklą. Tiesioginė tokios stiprios kontrolės pasekmė yra konformistinis elgesys – moterys tampa nuolankios ir paklusnios, kad tik išvengtų smurto. Net ir pavykus ištrūkti iš šios nelaisvės, dažną moterį lydi amžinas kaltės ir savęs nuvertinimo jausmas visą gyvenimą. Dėl nuolatinių grasinimų, smurto, moterys tampa labai priklausomos nuo prekeivių, jos tampa lyg daiktai, su kuriais sąvadautojai gali daryti, ką nori. Aukos pasyvumas prekybos žmonėmis atvejais siejamas su išmoktu bejėgiškumu: kai moteris niekaip negali kontroliuoti situacijos pasekmių, ji praranda motyvaciją stengtis jas kontroliuoti. Auka būna išsigandusi ir prislėgta, jai sunku suvokti, įsisąmoninti, kaip ji gali daryti įtaką įvykių eigai ir pasekmėms. Tokių traumuojančių išgyvenimų psichologinės pasekmės gali pasireikšti kaip įvairūs sutrikimai, apsunkinantys tolesnį aukos gyvenimą, tarpasmeninius santykius. Daugelis prostitučių, dirbančių užsienyje net nemoka tos šalies kalbos, neturi pažįstamų ir jomis galima lengvai manipuliuoti. Labiausiai gąsdinanti prostitucijos pasekmė yra žmogaus sveikata. Prostitutės dažnai yra užsikrėtusios įvairiomis venerinėmis ligomis. Jos šiomis ligomis užkrečia savo klientus, o šie atitinkamai perduoda ligas savo šeimos nariams.

Bausmės žmonių prekeiviams

Prekyba žmonėmis fiksuojamas kaip nusikaltimas tiek tarptautinės sutartyse, tiek ir nacionalinėje teisėje. Todėl asmenys atsako už šį nusikaltimą, nepaisant jų pilietybės ar gyvenamosios vietos, taip pat neatsižvelgiant į tai, kur nusikaltimas buvo padarytas ir net neatsižvelgiant ar ši veika yra baudžiama pagal vietos įstatymus. Visa tai reiškia, kad bus baudžiamas kiekvienas asmuo, prekiavęs žmonėmis.

Numatytos bausmės yra irgi labai griežtos. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas²² numato atsakomybę už prekybą žmonėmis bei už kitus su prekyba susijusius nusikaltimus. Kodekso 147 straipsnis skelbia: *“tas, kas turėdamas tikslą gauti turtinės ar*

²² Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000

kitokios naudos asmeninės naudos pardavė, pirko ar kitais būdais perleido arba įgijo asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu iki 8 metų”.

Dar griežtesnė bausmė yra numatyta vaiko pirkimo/pardavimo atveju. Kodekso 157 straipsnis nurodo:

- 1. Tas, kas pardavė, pirko ar kitaip perleido mažametį vaiką, baudžiamas laisvės atėmimu iki 8 metų.*
- 2. Tas, kas vertėsi prekyba mažamečiais vaikais, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 2 iki 10 metų.*

Prekyba žmonėmis užtraukia ne tik baudžiamąją, bet ir civilinę atsakomybę, kadangi prekyba žmonėmis taip pat susijusi ir su neturtine žala: skausmu bei pažeminimu ir dvasiniais išgyvenimais. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso²³ 6.250 straipsnyje nurodoma: *“Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinama pinigais”.*

Tačiau ne bausmės griežtumas, bet jos neišvengiamumas yra lemiamas veiksnys stabdant prekybą žmonėmis. Čia ir iškyla daugybė problemų. Mat prekybos žmonėmis tinklas yra labai išvystytas ir labai užslaptintas. Dažniausiai pavyksta atskleisti tik smulkias nusikaltimo detales, o visas mechanizmas lieka šešėlyje. Aukos taip pat susiduria tik su smulkiais tarpininkais – verbuotojais ir vairuotojais, o didieji nusikaltimo organizatoriai lieka nepastebėti.

Baudžiamoji statistika per 1999–2004 metus pagal senojo LRBK²⁴ atitinkamus straipsnius yra tokia (6 lentelė):

6 lentelė. Bylos, susijusios su prekyba žmonėmis Lietuvoje

Metai	Iškeltų bylų skaičius	Aukų skaičius	Nuteistųjų skaičius
1999	3	-	2
2000	5	-	3
2001	19	9	7
2002	17	16	6
2003	18	7	2

²³ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2002

²⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2003

2004	18	20	10
-------------	----	----	----

Pateikti duomenys (5 lentelė) leidžia spręsti, kad nuteistųjų skaičius yra pakankamai nedidelis. Vadinasi, griežtos bausmės negali išspręsti prekybos žmonėmis problemos. Aišku tik viena - prekybą žmonėmis gali sustabdyti tik patys žmonės, kurie bus daug atsargesni ir lengvabūdiškai nesutiks būti gabenami gyvenimui svetur.

III. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimas „Lietuvos gyventojų nuomonė apie darbą užsienyje“

Tyrimo „Lietuvos gyventojų nuomonė apie darbą užsienyje“ duomenų rinkimo instrumentu buvo pasirinktas kokybinis (giluminis) interviu. Šis metodas naudojamas respondentų emocijų ir požiūrių tyrimams – reiškiniai atskleisti iš vidaus²⁵. Kokybiniais tyrimais yra tiriami reiškiniai natūralioje aplinkoje, siekiant tam tikram fenomenui suteikti tokią reikšmę, kokią jam priskiria žmonės, ir pateikti individų gyvenimo rutinos ir probleminių situacijų reikšmes. Tyrimu siekiama interpretuoti ir paaiškinti žmonių veiksmus bei mintis, sukuriant pamatinius struktūrų apibrėžimus, paremtus natūraliu žmonių realybės suvokimu. Šio tipo tyrimas siekia, kad subjektyvi respondentų perspektyva būtų priimama kaip tyrimo dalis, o ne metodologinis tabu. Svarbu, kad kokybinis tyrimas suteikia unikalią galimybę pažinti tiriamus žmones, kurie autentišku pasakojimu atskleidžia savo išgyvenimus, patirtį, lūkesčius, išpažįsta tapatumą. Kokybinis (giluminis) interviu neturi griežtos struktūros, todėl tyrėjai gali užduoti interviu metu išskylančius anksčiau nenumatytus klausimus, susijusius su respondento atsakymais, perfrazuoti klausimus siekdami papildyti turinio informaciją. Šio metodo esmė – leisti respondentui dalyvauti organizuojant pokalbį jam svarbia linkme, nenukrypstant nuo tyrimo problemos²⁶. Šio tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokią patirtį įgijo žmonės, dirbdami užsienyje. Norėta išsiaiškinti jų lūkesčius, patirtį, išgyvenimus.

3.1 Tiriamoji grupė

Tyrimo dalyvavo septyni skirtingų lyčių, amžiaus, išsilavinimo, šeimyninės padėties žmonės, kurie dirbo arba iki šiol dirba užsienyje. Kokybiniai (giluminiai) interviu trūko nuo 0,5 – 2,5 valandos. Daugiau respondentų buvo apklausti čia Lietuvoje, kiti, dabar gyvenantys užsienyje, davė interviu internetu. Respondentų amžius svyravo nuo 19 iki 38 metų. Atrankai buvo pasirinktas „sniego gniūžtės“ metodas. Analizėje visi respondentai bus minimi vardais, kai kurie jų, respondentų prašymu, pakeisti, interviu duomenys pateikiami kaip išsklaidytos pasakojimų citatos.

²⁵ Ramanauskaitė, E. (2002) Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai. Metodinė mokymo priemonė. VDU leidykla. Kaunas.

²⁶ Ten pat

Prie kiekvieno interviu pateikti demografiniai duomenys bei interviu vietos ir laiko aprašymai, todėl žemiau bus pateiktos tik santraukos.

Gabrielė – 25 metų, netekėjusi vadybininkė, gyvena Kanadoje, Toronte.

Gintarė - 19 metų, studentė, gyvenanti Londone, Didžiojoje Britanijoje.

Tomas – vedęs, 27 metų turizmo vadybininkas, 4 mėnesius dirbęs Anglijos fermoje.

Karolina – 24 metų, netekėjusi, vilnietė dirbanti aptarnavimo sferoje (oro uoste, avialinijose), vasarą praleido dirbdama Jungtinėse Amerikos valstijose.

Erika – 28 metų, netekėjusi, dirba administratore užsienio atstovybėje Lietuvoje, 4 mėnesius praleido Londone.

Nikodemus – 38 metų, vedęs, dirba lėktuvo bilietų pardavimo konsultantu tarptautiniame Vilniaus oro uoste. Airijoje gyveno 2 metus.

Kristina – 30 metų, ištekėjusi, turi verslo administravimo specialybę, gyvena šiaurės Italijoje.

Tyrimo etapai: duomenų rinkimas, duomenų analizė ir sisteminimas, duomenų interpretavimas, rezultatų pristatymas. Tyrimo klausimai ir interviu užrašymo procedūra buvo aptarta iš anksto. Su dviem respondentais teko susitikti du kartus, siekiant patikslinti ir išplėsti interviu.

Duomenų rinkimas ir fiksavimas. Tyrimo duomenys rinkti kokybinio (giluminio) interviu būdu, pateikiant atvirus klausimus, pokalbį įrašinėjant. Interviu metu buvo stengiamasi netrikdyti respondentų tiesiogiai klausimais apie dalykus, nesusijusius su įrašinėjamu interviu, tačiau stengtasi išlaikyti atvirumą. Užrašuose, dienoraštyje ir pastabose buvo siekiama kiek įmanoma mažiau iškraipyti tyrimo lauką: žymimasi tai, kas pasirodė netikėta, nauja; stengtasi suprasti ir užsirašyti veiksmų ar kalbų motyvus. Interviu metu respondentui sudaromos sąlygos įsigilinti į jam rūpimus klausimus, svarbesnius dalykus. Siekta pastūmėti respondentą giliau analizuoti tiriamą temą. Pokalbiai buvo įrašomi į garso juostelę naudojant diktofoną.

Tyrimo gairės. Klausimai, kurie buvo pateikti respondentams:

1. Prisistatymas (amžius, šeimyninė padėtis, kur gyvena, ką dirba, koks išsilavinimas);
2. Koks išvykimo tikslas?
3. Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?
4. Kiek laiko buvo užsienyje?
5. Kokie įspūdžiai?
6. Su kokiomis problemomis teko susidurti?

7. Kokį darbą dirbo, ar tai darė legaliai, ar buvo pasirašę darbo sutartis.
8. Plusai ir minusai darbo užsienyje.
9. Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?
10. Ar dar kada nors išvyktų padirbėti užsienyje?
11. Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?
12. Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?
13. Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Interviu su pertraukomis buvo įrašinėjami nuo 2005 metų balandžio iki tų pačių metų lapkričio. Ilgiausias interviu trūko 150 minučių, trumpiausias – 35 minutes.

3.2 Duomenų sisteminimas ir analizė

Duomenų rinkimo, sisteminimo ir analizės procesas vyko visą tiriamąjį laiką. Buvo fiksuojami ne tik verbaliniai atsakymai, bet ir neverbalinis elgesys. Užrašuose daryti įrašai apie tyrimo dalyvių kūno kalbą, atsakymų intonacijas, emocines reakcijas, pokalbio atmosferą. Perrašinėjant garso medžiagą, sutartiniais ženklais žymėtasi ryškesni bendravimo netolygumai: ilgos pauzės, nutylėjimai, balso tonacijų kaita, pakartojimai. Respondentų tekstai redaguoti minimaliai – ištrinti tolimi nukrypimai nuo tyrimo problematikos, kalbos šiukšlės, įvairus pašalinių žmonių intarpai, trukdymai. Šie duomenys panaudojami tyrimo rezultatu skyriuje cituojant respondentų interviu fragmentus.

3.3 Tyrimo rezultatai

Tyrimo metu gauti rezultatai pateikiami pagal išryškėjusias temas. Jos apima respondentų išvykimo motyvus, gyvenimo užsienyje socialinę – ekonominę situaciją bei tolesnę elgseną. Tyrimas atskleidė užsienyje gyvenusių ir dirbusių žmonių patirtį, išgyvenimus, lūkesčius. Iš pastarųjų respondentų pasisakymų galima sudaryti kiek fragmentišką, bet pakankamai konkrečią darbo emigracijos situaciją.

3.3.1 Motyvai

Pirmiausiai buvo užduotas klausimas – *koks buvo respondentų išvykimo tikslas*.

Beveik visų atsakymai buvo panašūs. Dauguma teigė, kad vyksta norėdami užsidirbti pinigų, įgyti savarankiškumo.

Karolina: „*Man buvo svarbu atidirbti skolą tėvams. Taip pat norėjau, įgauti patirties, tapti savarankiškesnė.*“

Erika: „*Na buvau universiteto pirmame kurse, norėjosi pinigėlių savo nuosavų turėti.*“

Nemažai respondentų teigė, kad pinigai nebuvo vienintelis jų kelionės tikslas. Buvo sakoma, kad vyko tobulinti užsienio kalbos žinių, susipažinti su tos šalies kultūra, žmonėmis, pamatyti tai ko dar nėra matę.

Erika: „*Aišku pinigai nebuvo vienintelis tikslas. Be to norėjosi pagilinti anglų kalbos žinias, pamatyti svečią šalį, susipažinti su jos kultūra, žmonėmis.*“

Karolina: „*Taip pat patobulinti savo anglų kalbos žinias, susirasti draugų, pažinti kitą kultūrą, įgauti darbo patirties, na ir pamatyti „svajonių šalį Ameriką“.*“

Tomas: „*Negaliu sakyti, kad mano išvykimo tikslas buvo pinigai. Gal daugiau aš tikėjausi patobulinti anglų kalbos žinias...*“

Nikodemus: „*Išvykdamas į Airiją turėjau keletą tikslų, siekdamas kurių aš planavau šią kelionę – anglų kalbos žinių tobulinimą, naujos patirties įgūdžių įsigijimą, tam tikrų horizontų plėtimą, norėjau pajusti ką realiai reiškia Europos Sąjungos plėtra eiliniams jos piliečiams iš „naujųjų“ valstybių-narių – darbo, kultūros ir pan. atžvilgiu.*“

Gyvenimas ir studijos užsienyje yra geriausias būdas iš esmės pažinti svetimos šalies kultūrą, žmones ir kalbą. Be to, gyvenimas, studijos ar darbas svečioje šalyje suteikia vertingas žinias tarptautiniu lygmeniu, kurios gali sudominti būsimus darbdavius. Kai kurių respondentų tikslas buvo studijuoti.

„Išvykau studijuoti, baigti bakalauro studijas, gauti kažkokios darbo patirties“ – pasakojo Gintarė, Londone studijuojanti biznį ir rinkodarą.

Vėliau respondentams buvo užduotas klausimas *ar pasiteisino lūkesčiai nuvykus į numatytą vietą*. Daugelis teigė, kad pradžia buvo labai sunki ir reikėjo laiko adaptuotis, priprasti prie gyvenimo ne Lietuvoje. Bet vėliau lūkesčiai visiems respondentams pasiteisino.

„Dabar galiu sakyti kad TAIP“. Iš pradžių tai tikrai buvo neįauku, nauja vieta, nauji žmonės, reikia priimti naujas žaidimo taisykles ir tai be abejo yra sunku“ – teigė Londone dirbusi Erika.

Karolina: *Iš pradžių nusivyliau viskuo – gyvenamąją vietą, darbo pobūdžiu... Bet tai buvo tik pirminis įspūdis. Vėliau dauguma lūkesčių pasiteisino. Dabar galima teigti, kad JAV – „Svajonių Šalis“.*

Kanadoje gyvenanti Gabrielė: „Vis daugiau ir daugiau pasiteisina.“

Tomas: „Mano lūkesčiai pasiteisino, nes gavau daug patirties gyvendamas savarankiškai, pažinau įvairių tautybių žmonių, susidūriau su skirtingomis kultūromis... gana įdomi patirtis“.

Gintarė: „...tikėjau kažko kito... ir nepatiko iš pradžių... Tiesiog reikia prie to priprasti.“

Airijoje 2 metus dirbęs Nikodemas: „Turiu pripažinti, kad pradžia buvo labai sunki – sunkesnė nei tikėjau – bet laikui bėgant manau, kad visi arba beveik visi mano lūkesčiai pasitvirtino.“

Kiekvienas iš apklaustųjų užsienyje buvo ilgiau negu tris mėnesius. Trumpiausias respondentų emigravimo laikotarpis 4 mėn.; ilgiausias – 2 metai ir 4 mėnesiai. Užsienyje praleistas laikas atsispindi respondentų pasisakymuose. Kuo ilgiau jie būna užsienyje, nesvarbu ką darydami, dirbdami ar mokydami, tuo labiau jie ilgisi Lietuvos ir ten likusių artimųjų.

Gabrielė: „man labai trūksta Lietuvos... šeimos... draugų... Manau visiems išvažiavusiems to trūksta, bet labai tikiuosi, kad kada nors vėl gyvensiu Lietuvoje...“

Tomas: „...mano noras namo buvo stipresnis negu noras likti ten.“

Karolina: „... mane kankino tėvų, draugų ir kitų namiškių ilgesys...“

3.3.2 Socialinė – ekonominė situacija

Respondentų buvo teirautasi, *kokius įspūdžius patyrė būdami užsienyje*. Galiu teigti, kas visi atsakiusieji džiaugiasi patirtais įspūdžiais ir naudinga patirtimi.

Erika: „Turėjau šaunią vasarą su krūva visokiausių užsieniečių tarp kurių susiradau nuostabių naujų draugų, su kuriais iki šiol bendrauju. Įspūdžiai nerealūs.”

Gabrielė: „Įspūdžiai gerėja kasdien, nes atsiranda nauji darbo pasiūlymai, galimybės įsigyti savo turtą ir geresnės gyvenimo sąlygos.“

Gintarė: „Įspūdžiai vis dar geri, na jei rimčiau, tai džiaugiuosi, kad pamačiau kitokį bendravimą, kitus kultūros papročius, žodžiu jaučiuosi gerai čia...”

Karolina: „Tik geri. Aišku, pasitaikydavo visko, bet dabar galiu tik pasidžiaugti gerais įspūdžiais, prisiminimais ir naudinga patirtimi!“

Kitaip negu visi, Airijoje gyvenęs ir dirbęs Nikodemas žavėjosi gamtos ir architektūros grožiu. Gal todėl, kad jis studijavo archeologiją Lodzės (Lenkija) Universitete. Jis net poetiškai sakė – „Airija – nepaprasto grožio šalis – ypatingai gamtos atžvilgiu. Miestų architektūra yra mažiau turtinga, bet sostinė Dublinas nors ir nežavi nuo pirmo žvilgsnio, ilgai gyvenant jame gali patikti ir yra gana jaukus ir patogus miestas gyvenimui. O Dublino įlanka su viduramžių architektūros paminklais bei aprašytais J.Joyce'o žvejų kaimais bei paplūdimiais puikiai tinka poilsiui. Vakarinė salos pakrantė besiribojanti su Atlanto vandenynu – garsieji klifai netoli Galway miesto bei laukinis landšaftas vadinamosios Connemaros yra neprilygstami ir juos be abejo galima priskirti prie gražiausių kraštovaizdžių Europoje.

Pasidalinę įspūdžiais ir prisiminę viską kas buvo gerai, respondentai gavo klausimą apie **iškilius sunkumus ir problemas**. Jų buvo nemažai ir įvairių. Bet viena problema buvo paminėta visų respondentų. Tai buvo užsienio kalbos barjeras. Nors ir visi apklaustieji tikino moką kalbą, bet nuvykę į svetimą šalį susidurdavo su sunkumais.

Kristina: „Didžiausia problema buvo tik atvažiavus, nes nemokėjau kalbos, taigi bendrauti su vietiniais neturėjau galimybės, po to labai varžė vyrų dėmesys... bijodavau išeiti viena... sėdėdavau užsidariusi namie...” (paaiškinimas – Kristina gyvena šiaurės Italijoje). “

Tomas: „Viena problemų buvo kalbos barjeras. Anglų kalba... Nors tikrai jaučiausi ją mokantis, bet ji pasirodė visai kitokia negu aš ją studijavau Lietuvoje. Visai kitoks akcentas, o ir žodžių junginiai visokie naudojami. Ir šiaip buvo sunku adaptuotis.“

Karolina: „Sunkus fizinis darbas prie kurio vėliau pripratome. Bendravimas su vietiniais. Visi šypsosi, bendrauja, bet į šiltesnius santykius nesileidžia, laikosi atokiau. Alkoholio pirkimas: be asmens dokumento parodančio metus, alkoholinių gėrimų niekas neparduoda. Lietuviškų studento pažymėjimų arba vairuotojo teisių nepripažįsta. O kai kartą atsinešiau pasą, parduotuvės darbuotojai išsikvietė vadybininką, nes patys galvojo, kad tai padirbtas dokumentas.“

Dar kelios iš problemų buvo būsto paieška, dokumentų tvarkymas, sąskaitų atsidarymas bankuose ir pan.

„Mano problemos buvo gan proziškos – susirasti tinkamą būstą, įveikti tam tikras biurokratinės kliūtis pradžioje, gauti PPS registracijos numerį, atidaryti banko sąskaitą, sužinoti visas mokesčių sistemos subtilybes ir teisingai pasinaudoti lengvatomis. Manau, kad daugiau ar mažiau su tokio pobūdžio problemomis susiduria beveik visi emigrantai arba bent jau absoliuti jų dauguma.“ – teigė Nikodemas.

Respondentė devyniolikmetė Gintarė teigė, kad didžiausios problemos buvo dėl mokslų, nepatiko Liutone (*Anglijos miestas netoli Londono*) studijuoti ir šiaip ten gyventi, todėl turėjo susirasti kur studijuoti ir kur gyventi. Labai sunku atsidaryti sąskaitą banke. Taip pat būsto paieška.

Vėliau užduotas klausimas buvo susijęs **su darbu, kokį dirbo lietuviai užsienyje**. Ar tai darė legaliai, turėdami visas darbo sutartis, sveikatos draudimus. Keli iš respondentų dirbo pagal Lietuvoje veikiančią darbo mainų programą (viena programą įvardino – *„Work and Travel USA“*), kai yra surandama vieta kur važiuoti, visi dokumentai sutvarkomi čia Lietuvoje. Nuvykus nebereikia pasirašinėti jokių darbo sutarčių.

Kai kurie respondentų dirbo nelegaliai.

Gintarė: *„Pirmas mano darbas buvo nelegalus. Aš gaudavau atlyginimą kiekvieną vakarą po darbo.“*

Visi dirbę Anglijoje minėjo panašiai apie legalų darbą. Tai, kad norėdamas legaliai įsidarbinti turi pateikti įvairius dokumentus į vadinamą *„Home offis 'a“*, kuriame yra sutvarkomi tavo legalaus gyvenimo ir darbo popieriai. Tada reikia gauti draudimo numerį („national insurance number“). Pradėjus dirbti be jo arba su laikinu draudimo numeriu į darbuotoją žiūrima kreivai ir nepatikimai. Dabar su jo gavimu problemos nėra, bet seniau kai nebuvo Europos Sąjungos nariais buvo labai griežtai ir sunkiai gauti.

Karolina pasakojo apie darbo sutartį – *„Kaip pradėjau dirbi tą pačią dieną aš pasirašiau darbo sutartį. Ten buvo nurodyta koks yra bandomasis laikotarpis, kiek valandų per savaitę aš dirbsiu, koks bus mano valandinis užmokestis. Ir ten visos sąlygos, į kurias aš labai negilinai... (juokiasi).“*

Tomas: *„Mano dirbtas darbas buvo legalus. Darbo vizoje buvo nurodoma ta ferma, į kurią vykome. Ji buvo atsakinga už mane visą mano buvimo laiką Anglijoje. Fermos savininkai už mus atsakė pilnai.“*

Darbo užsienyje plusai ir minusai. Užsienyje gyvenę respondentai pasakojo, kad išvykimas padirbėti užsienyje padėjo įgyti asmeninės ir intelektualinės brandos, savarankiškumo.

Jie palankiai vertina šią galimybę, leidusią jiems susidurti su kita mąstysena ir gyvenimo būdu, nes tai skatina asmeninį vystymąsi ir suteikia pasitikėjimo savo jėgomis. Taip pat jie teigia, kad darbas ar studijos užsienyje ne tik kelia išsilavinimo lygį ir padeda įgyti asmeninės brandos, bet ir didina įsidarbinimo galimybes čia Lietuvoje. Nes kaip pastebėjau vis daugiau darbdavių ieško žmonių, turinčių gyvenimo ar darbo patirties užsienyje, nes jie turi ne tik užsienio kalbų įgūdžių, bet ir moka bendrauti su kitos kultūros atstovais, supranta ir yra perpratę vietinius papročius bei kultūrą, sugeba prisitaikyti ir pakelia didelį darbo krūvį. Be to, jie lengviau prisitaiko prie naujų sąlygų ir sugeba konstruktyviai vertinti skirtingas nuomones.

Tomas: „*Aš manau, kad toks darbas užsienyje labai užgrūdina ir yra labai sveikas studentams. Toks išvažiavimas iš namų labai pravartus, suteikia savarankiškumo, reikia išmokyti taupyti... Taip pat, aš manau, vienas iš plusų tai, kad gali susipažinti su kitų šalių kultūra, tradicijomis, pajusti šalies dvasią.*“

Erika: „*Nauji, įdomūs patyrimai, kurių būdama Lietuvoje tikrai nebūčiau gavusi. Patirtis – be abejo. Ir dar, išvykimas į užsienį yra labai geras būdas visokiems mamyčių sūneliams, dukrytėms pajusti savo kailiu, ką reiškia užsidirbti, skaičiuoti pinigus ir juos leisti savo reikmėms. Visai kitaip pradedi juos vertinti.*“

Karolina: „*Kaip ir minėjau, neįkainuojama patirtis, užsienio kalbos patobulinimas, naujos pažintys, kitų šalių ir kultūrų pažinimas, finansinė nauda.*“

Dar vieną iš plusų respondentai mini gerai apmokamą darbą.

Gintarė: „*Vienas iš plusų darbe, tai yra, kad bet kokią darbą dirbdamas tu gali užsidirbti pakankamai, kad galėtum išgyventi ir gyventi normaliom sąlygom.*<...> *Aš manau tai yra priežastis, dėl ko daugelis lietuvių ten veržiasi...*“

Erika: „*Pinigai – tai vienas iš pagrindinių faktorių dėl ko važiavo visas jaunimas į užsienį dirbti.*“

Gabrielė: „*Didesnis atlyginimas, mano kompanija labai mane vertina, darbas apmoka sveikatos draudimą.*“

Apie **darbo užsienyje minusus** respondentai kalba skirtingai. Vieni mano, kad labai sunku pritaipyti prie pasikeitusios aplinkos, susirasti gerą darbą, naujų draugų.

Karolina: „*vienas iš minusų tai, kad svečioje šalyje tu visada liksi užsienietis, o tai apsunkina daugelį dalykų, tai yra, artimų draugų susiradimą, geresnės darbo vietos gavimą ir pan.*“

Nikodemus: „*Dažniausiai esame priversti rinktis menkiausiai apmokamus ir mažiau prestižinius darbus (pardavėjų, padavėjų, barmenų, kurjerių ir pan.), pragyvenimo išlaidos yra labai didelės – todėl planuoti jas reikia labai atsargiai, kiekviena savaitė praleista be darbo*

labai sumažina galimybę sutaupyti ir būnant toli nuo namų ir šeimos negali jaustis tvirtai finansiškai bei morališkai.“

Gabrielė: „*Sunku susirasti gerą darbą naujam atvykėliui, nors ir legaliai atvykusiam.*“

Kiti kaip minusą įvardino sunkų fizinį darbą ir sveikatos sutrikimus, kurie pasireiškė po darbo užsienyje.

Tomas: „*Darbo atžvilgiu – tai ką aš dirbau buvo sunku, bet tikrai gerai apmokama. Tada net negalvojau, kad kažkada gali atsiliepti mano sveikatai. Dabar man keičiantis orui skauda kojų sąnarius. Tai vienas iš minusų...*“

Dar vienas neigiamas dalykas, kurį įvardijo respondentas Tomas, buvo tai, kad uždirbtus pinigus jis gaudavo grynais. Kaip teigia jis, „*tai buvo nepatogu ir nesaugu*“.

Kristina, gyvenanti ir dirbanti Italijoje sako, kad ir plusas, ir minusas yra tai, kad italai dažniausiai šypsosi ir su tavimi elgiasi kaip su labai artimu žmogumi, nors iš tiesų tu gali būti jiems ir priešas. Jie niekada neparodo ir nepasako ką iš tikrųjų apie tave mano.

Atliekant tyrimą buvo labai įdomu sužinoti ***kaip jaučiasi lietuviai gyvendami ir dirbdami užsienyje.*** Ar jie yra priimami vietinių ir yra lygiaverčiai gyventojai, ar neįtampa diskriminacija. Daugelis teigė, kad asmeniškai nepajuto jokios diskriminacijos.

Erika: „*Vietiniai – tai yra anglai labai puikiai mus priėmė. Galiu teigti, kad lietuviai turi ne tik blogo įvaizdžio, tačiau kaip ir gerų, darbščių sąžiningų žmonių įvaizdį.*“

Kristina: „*Iš vietinių jokios diskriminacijos nejaučiau, visi labai maloniai stengėsi padėti išmokyti kalbą, įsivažiuoti į darbą...*“

Tomas: „*Kažkokio išskirtinio dėmesio ar diskriminacijos tikrai nejaučiau...*“

Gabrielė: „*Niekada nejaučiau jokios diskriminacijos, bet pati jautiesi žemiau, nes nėra tokio pasitikėjimo jausmo dėl kalbos kaip gerai bemokėtum, vis tiek tai nėra tavo pirma kalba.*“

Kiti teigė, kad diskriminacija yra, bet neparodoma akivaizdžiai.

Karolina: „*Amerikiečiai tokia tauta, kuri visada šypsosi, atsiprašinėja be reikalo ir šiaip elgiasi labai maloniai. Todėl akivaizdžiai diskriminacija nebuvo jaučiama. Bet manau pagyvenus ten ilgiau sunkumų nebūtų išvengta.*“

Gintarė sako, kad asmeniškai niekada nepajuto išskirtinumo, bet mano, kad anglai diskriminuoja lietuvius, lenkus, kurie visiškai nemoka kalbos, todėl visada jie yra verčiami daugiau dirbti ir yra mokama mažiau pinigų už tą patį darbą. Taip pat ji paminėjo, kad Londone yra labai daug visokių anglų kalbos kursų. Ir jei jautiesi, kad tavo kalba nėra tobula, tada galima lankyti kursus, kurie Europos Sąjungos nariams yra nemokami. Tačiau, jos teigimu, mažai lietuvių išnaudoja tą galimybę. Jie savo kalbą tobulina darbe, kur yra gaunama tik šnekamosios buitinis kalbos patirties.

Nikodemas paminėjo, jog provincijoje pasitaiko darbuotojų išnaudojimo, mokesčių vengimo ir pan.

Uždavus klausimą *ar dar kada nors norėtų išvykti padirbėti užsienyje* visi respondentai atsakė teigiamai. Tik nebenorėtų dirbti vadinamųjų „juodų“, žemės ūkio darbų.

Karolina: *„Žinoma, jeigu atsirastų geras darbo pasiūlymas. „Juodo“ darbo nebesutikčiau dirbti, kad ir koks darbo užmokestis būtų siūlomas.“*

Tomas: *„Taip žinoma, jei tik atsirastų tokia galimybė. Bet nebenorėčiau dirbti žemės ūkio darbų. Dabar tai atrodo per sunku.“*

Dabar dirbantys ir gyvenantys užsienyje respondentai teigia, kad kol kas yra labai patenkinti ką daro ir kur gyvena. Bet tikina, kad labai pasiilgsta Lietuvos ir ten likusių artimųjų.

Kristina: *„Dar ir dabar gyvenu ir dirbu užsienyje, esu patenkinta, tik žinokit vieną dalyką, labai trūksta šeimos ir visų draugų! Jaučiu didžiulę nostalgiją Lietuvai...“*

Gabrielė: *„Aš vis dar čia ir nežinau iki dabar ar čia liksiu ar važiuosiu kur kitur. Man čia labai patinka.“*

Gintarė: *„...tėvynės skonis yra pats saldžiausias, jos atsisakyti yra sunku. Aš gyvenu Anglijoje ir kasdien noriu nors trumpam sugrįžti į savo kiemą, namus“.*

Darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje. Interviu metu buvo paprašyta papasakoti apie *darbo sąlygas užsienyje*. Dalis respondentų teigė, kad darbo sąlygos buvo pakankamai geros.

Tomas: *„Darbo sąlygos buvo palyginus labai neblogos. Dirbome 8 val. per dieną, 7 dienas per savaitę. Tai buvo per patį braškių sezoną. Vėliau dirbome 6 dienas per savaitę.“*

Kita dalis respondentų teigė, kad buvo gana sunku, nes norėdami užsidirbti daugiau, jie dirbdavo kelis darbus, daugiau valandų negu priklausydavo.

Karolina: *„Darbo sąlygos buvo sunkesnės. <...> Pietums būdavo skiriama valanda per dieną, tačiau mes, lietuviai, pietauti neidavome, kadangi nenorėdavome veltui leisti darbo valandų, už kurias buvo mokama atskirai.“*

Nikodemas: *„Pragyvenimas Dubline yra brangesnis ir norint užsidirbti bei kažką sutaupyti dažnai reikia dirbti daugiau, kartais be laisvų dienų – po du ar net tris etatus, ir tai be abejo turi neigiamų požymių laisvalaikiui, sveikatai ir pan.“*

Dar ir dabar užsienyje gyvenantys lietuviai teigia, kad jie labai patenkinti savo darbu.

Kanadoje gyvenanti Gabrielė: *„Man patinka tai ką aš dabar darau, mano kompanija labai mane vertina, darbas gerai apmokamas. O be to, čia daug didesnės darbuotojų teisės.“*

Kristina, gyvenanti Italijoje: *„... darbo sąlygos yra daug geresnės negu Lietuvoje, čia kompanijose dirbantys žmonės yra labai vertinami ir motyvuojami dirbti... Tu niekada nesijauti pamirštas...“*

Vėliau respondentų buvo paklausta apie **gyvenimo sąlygas užsienyje**. Daugelis teigė, kad pragyvenimas užsienyje yra brangesnis nei Lietuvoje. Todėl taupydami mūsų tautiečiai gyvena keliose viename bute.

Gintarė: „Nuomotis butą Londone yra labai brangu. Todėl kaip pastebėjau dauguma lietuvių stengiasi gyventi grupėmis, nuomoti butą keliese. Aš nuomoju vieno kambarėlio butą viena, bet moku pakankamai brangiai. Gyvenu pirmoje Londono zonoje, todėl kaina Londono mastais yra pakankamai maža, bet viską verčiant į litus, tai yra labai daug. Tai yra apie 1500 litų per mėnesį.“

Kristina teigė, kad jos gyvenimo sąlygos niekuo nesiskiria nuo Lietuvos. Tik tai, kad Italijoje daug šiltesnis klimatas.

Buvo ir tokių respondentų, kurie nusivylė gyvenimo sąlygomis užsienyje.

Tomas: „Gyvenau vagonėlyje, kur vietos buvo stipriai per mažai, o mūsų per daug. Virtuvė ir poilsio kambarys buvo kitame pastate. Į tualetą ir dušą reikėdavo eiti per lauką...“

Karolina: „Vėliau išsinuomojome butą, kuriame gyventi buvo pigiau, bet ten nebuvo baldų...“

3.3.3 Tolesnė elgsena

Dalis apklaustųjų dabar gyvena ne Lietuvoje. Vienas iš klausimų, patektų interviu metu, **kokios buvo pasilikimo užsienyje priežastys**.

Respondentai paminėjo kelias, tai – geriau apmokamas darbas, gera darbo patirtis, ten sukurta šeima, pradėtos studijos.

Kristina: „Tai gyvenu čia jau su savo šeima, turiu gerą darbą, kurio esu pakankamai patenkinta...“

Gintarė: „Kol kas žinau, kad bent jau 3-4 metus gyvensiu Anglijoje, nes tikrai noriu pabaigti mokslus. Bakalaurą, gal ir magistrą, nes ten yra labai vertinami ir pripažįstami žmonės įgiję magistro laipsnį. Noriu gauti patirties, kad ateityje galėčiau dirbti normalioje Anglijos įmonėje.“

Gabrielė: „Daugiau galimybių ir tai, kad gali sau daug daugiau leisti – keliauti, išlaidauti, įsigyti turtą.“

Respondentų, dabar gyvenančių Lietuvoje, buvo paklausta **kokios grįžimo į Lietuvą priežastys**. Daugumai pasibaigė darbo sutartis ir jie nenorėjo likti dirbti nelegaliai. Taip pat viena iš priežasčių, nulėmusi grįžimą – tai namų bei artimųjų ilgesys.

Erika: „Sugrįžti privertė – sutarties pasibaigimas, nes buvo sudaryta tik sezoniniam darbui, 4 mėnesiams. Bet nugalėjo artimųjų ilgesys ir grįžau į Lietuvą tėvynę!..“

Tomas: „*Grįžti į Lietuvą priverstė pasibaigusi darbo viza. O nelegaliai dirbti nesinorėjo. Buvau girdėjęs labai baisių atsitikimų apie lietuvius, kurie dirbo Anglijoje nelegaliai ir jiems teko bėgti nuo vadinamojo „Home offiso“. Viskas baigėsi ligoninėje.*“

„*Niekas nevertė nei likti nei grįžti. Labai norėjau dar prasitęsti vizą, nes likus mėnesiui iki išvykimo buvau susiradus neblogą pelningą darbą. Tačiau nebaigti Lietuvoje mokslai paskatino grįžti namo.*“ – teigė Karolina, dirbusi Jungtinėse Amerikos valstijose.

Vienintelis 38 metų Nikodemas teigė, kad grįžo norėdamas kažką pakeisti, pabandyti pasiekti kažką naujo ir panaudoti sukauptą patirtį ir žinias čia Lietuvoje.

Klausimas **ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant**, buvo užduotas respondentams, šiuo metu gyvenantiems Lietuvoje. Daugumos atsakymai buvo teigiami. Visi džiaugėsi patobulinę anglų kalbos žinias, susipažinę su kitų kultūrų žmonėmis.

Karolina: „*Taip, davė. Patobulėjo šnekamoji anglų kalba. Išmokau bendrauti su skirtingų kultūrų žmonėmis.*“

Tomas: „*Taip, žinoma. Po darbo Anglijoje aš grįžau į mokslus universitete. Tai pasijuto per anglų kalbos paskaitas. Šnekamoji kalba buvo gerokai geresnė nei prieš išvykstant.*“

Erika: „*...anglų kalbą patobulinau nepalyginimai.*“

Nikodemas: „*Neabejotinai kažkiek davė... Gyvendamas Airijoje ir bendraudamas su emigrantais – kurių pastaruosiu metu taip gausu Airijoje ir ypač Dubline – ispanais, vokiečiais, prancūzais, lenkais, lietuviais, latviais, slovakais, čekais, portugalais, slovėnais, vengrais, kipriečiais, graikais, rumunais ir kitais – turėjau progą nuodugnai susipažinti su jų gyvenimu, kultūra, kalba... jų požiūriu į gyvenimą.*“

Devyniolikmetė Gintarė interviu pabaigoje visiems Lietuvoje likusiems savo bendraamžiams palinkėjo siekti žinių ir nesėdėti vietoje. Taip pat kuo anksčiau pradėti dirbti, kad baigę mokslus jau būtų įgiję patirties ir nebūtų tokie visiškai „žali“...

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad išvykdami į užsienį respondentai turėjo keletą tikslų. Pagrindiniai iš jų tai – finansinė nauda, užsienio kalbos įgūdžių lavinimas, skirtingų kultūrų pažinimas. Interviu metu buvo išsiaiškinta, kad visiems reikėjo adaptuotis nuvykus į svetimą šalį. Reikėjo išmokti prisitaikyti ir gyventi pagal tos šalies taisykles. Bet vėliau visi respondentai yra patenkinti patirtais įspūdžiais ir pateisintais lūkesčiais. Nors ne vienas minėjo, kad buvo iškilę vienokių ar kitokių problemų bendraujant su vietiniais. Vieną iš jų įvardina – užsienio kalbos barjerą. Kitos iškilusios problemos daugiau buvo susiję su biurokratinėmis kliūtimis – tai įvairių dokumentų tvarkymas, banko sąskaitų atsidarymas, mokesčių sistemos subtilybės ir kt.

Išanalizavus gautus tyrimo duomenis galiu teigti, kad „juodą darbą“ užsienyje dirbę asmenys, nebenorėtų to daryti ateityje. Jų nebetenkintų tokios darbo sąlygos. Net ir pasiūlytas didesnis

atlyginimas nebebūtų motyvas dirbti. Respondentai grįžimo priežastimis nurodo: gerėjančią Lietuvos ekonominę situaciją, taip pat galimybę investuoti uždirbtus pinigus, panaudoti užsienyje įgyta patirtį, jaunimas nori įgyti aukštąjį išsilavinimą. Pagrindiniai pasilikimo užsienyje veiksniai – didesnė materialinė gerovė, pradėtos studijos, buvusios motyvu išvykti, ten sukurta šeima.

IŠVADOS

- Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, joje ėmė ryškėti naujos tarptautinės migracijos tendencijos. Statistika neatspindi realaus emigrantų skaičiaus, nes dalis išvyksta nelegaliai. Viena pagrindinių migracijos tendencijų – darbo jėgos migracija. Pastebėta, kad didelę emigraciją į Vakarų lemia ekonominiai veiksniai. O tai neabejotinai lemia mūsų šalies socialinius – demografinius pokyčius: gyventojų skaičių, struktūrą, tautinę sudėtį.
- Nuo 2002 metų pastebimi ryškūs socialinės – demografinės migrantų sudėties pokyčiai: didžioji Lietuvos migrantų dalis yra jaunimas (25 – 39 metai), Lietuva praranda aukštos kvalifikacijos specialistus (16% išvykusiųjų turi aukštąjį išsilavinimą), taip pat pastaruose metu daugėja išvykstančių šeimomis. Tai sąlygoja gyventojų skaičiaus mažėjimą, vidutinio gyventojų amžiaus augimą, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą rinkoje.
- Lietuvoje darytų tyrimų išvados rodo, jog net 90% svetur išvykstančių žmonių kaip pagrindinę priežastį nurodo didesnio uždarbio galimybę. Tačiau šiam darbe atliktas kokybinis (giluminis) interviu išryškino ir kitus šalutinius, tačiau taip pat gana svarbius motyvus, susijusius su asmenybės tobulėjimu (užsienio kalbos įgūdžių lavinimas, skirtingų kultūrų pažinimas, pasaulėžiūros praplėtimas). Tai gali tapti vertinga nuoroda darbdaviams, siekiantiems sumažinti „protų nutekėjimo“ į užsienį riziką – jie turėtų rūpintis ne tik geresniu materialiniu darbuotojų skatinimu, bet ir užtikrinti palankias sąlygas asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui.
- Šiame magistriniame darbe buvo atliktas kokybinis (giluminis) interviu, kuris suteikė unikalią galimybę pažinti tiriamas žmones, kurie autentišku pasakojimu atskleidė savo išgyvenimus, patirtį, lūkesčius, išpažino tapatumą. Atlikus tyrimą galiu teigti, kad išvykimas į užsienį padeda įgyti asmeninės ir intelektualinės brandos, savarankiškumo. Dauguma norėtų išvykti trumpam – vidutiniškai nuo 3 mėnesių iki 2 metų. Bet yra pastebima, kad asmenys, ketinę išvykti trumpam, į Lietuvą negrįžta. Nors beveik visi atlikto tyrimo dalyviai, ketina grįžti gyventi į Lietuvą.

- Atliktas tyrimas parodė, kad respondentai jaučiasi lygiaverčiais užsienio gyventojais, nesusiduria su vietinių diskriminacija. Nors yra girdėję ir apie netolerancijos, išnaudojimo atvejus. Apklaustieji tikina, kad nemokėdami užsienio kalbos, neturėdami darbo kvalifikacijos ar nežinodami savo teisių negali jaustis užtikrintais užsienio šalyje.
- Gyvenimo ir darbo sąlygos, migrantų nuomone, turi nemažai įtakos norui pasilikti šalyje. Atsivėrusios darbo Europos Sąjungos valstybėse galimybės, Lietuvoje įgytų diplomų ir profesinės kvalifikacijos pripažinimas jose daliai gyventojų leidžia surasti norimą darbą, pragyvenimo šaltinį sau ir likusioms Lietuvoje jų šeimoms. Atlikto tyrimo duomenimis, žmonės dirbę žemės ūkio darbus niekada daugiau nebevytų taip uždarbiauti. Tuo tarpu didelės fizinės jėgos nereikalaujantys darbai yra labiau mėgstami.
- Ankstesnės grįžimo priežastys dėl nelegalaus darbo, praranda aktualumą, dabar išryškėja kiti veiksniai – gerėjanti ekonominė situacija, taip pat galimybė investuoti uždirbtus pinigus, užsienyje įgyta patirtis, kuri yra panaudojama Lietuvoje, geresnės perspektyvos rasti pelningesnę darbą, jaunimui svarbu užbaigti studijas. Išanalizavus gauto tyrimo duomenis galima teigti, kad vienas iš veiksnių, lemiančių grįžimą į Lietuvą – namų ir artimųjų ilgesys.
- Pagrindinės pasilikimo užsienyje priežastys – didesnė materialinė gerovė ilgalaikėje perspektyvoje, pradėtos studijos užsienyje, buvusios motyvu išvykti, neretai tampa priežastimi pasilikti ilgesniam laikui, įgyti profesinę patirtį ir kilti karjeros laiptais. Vienas rimčiausių argumentų apsispręsti negrįžti į tėvynę – užsienyje sukurta šeima.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bagdonavičienė V. Naujai besikuriančios lietuvių bendruomenės, [žiūrėta 2005 m. lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/les/Emigracija_pranesimai.pdf.
2. Bielskytė G. Kiek žalingas „protų nutekėjimas“ // Atgimimas. 2002. Nr.35 P. 6,12
3. Daugėla V., Kazlauskienė A. Snieška V. Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. Ekonomika: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga / Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas – Kaunas: Technologija, 2001. P.17 – 22.
4. Demografijos metraštis 2003 (Vilnius: Statistikos departamentas, 2004), P.196
5. Eurostatas, 2005
6. Lietuvos Respublikos teisinių aktų rinkinys [žiūrėta 2005 m. lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=4495&Vr=1&Zd=emigracija>
7. Gaidys V., Sipavičienė A. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informatyvumas. – Vilnius, 2002
8. Gliosaitė K. Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas, [žiūrėta 2005 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/les/Emigracija_pranesimai.pdf
9. Janušauskas R., Janušauskienė D. Demografinis iššūkis ir politinė, socialinė bei ekonominė Lietuvos raida“ (2002), P.15, sk. Viešosios politikos projektai“, posk. „Lietuvos ateities scenarijai: 2010–2020 m. [žiūrėta 2005 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.osf.lt/lt/main.htm>,
10. Junevičius A. Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos sąjungai bei Lietuvai // Ekonomika: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga / Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas – Kaunas: Technologija, 2001. P. 85 – 90.
11. International migration in Lithuania: Causes consequences, strategy / United Nations Economic Commission for Europe; edited by Audra Sipavičienė; [language editor: Nijole Bičiūnienė]. - Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1997.
12. Kardelis K. Mokslinė tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas. 2002
13. Kas penktas Lietuvos gyventojas yra sulaukęs 60 ir daugiau metų, [žiūrėta 2005 m. lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1311>
14. Kuzmickaitė D. Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai, [žiūrėta 2005 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/les/Emigracijapranesimai.pdf>
15. Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai: įvertinimo metodika (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija / ALF. – Vilnius, 2001 P.75
16. Lietuva stojant į Europos Sąjungą: ekonominė, socialinė ir demografinė padėties analizė. Socialinių tyrimų institutas. – Vilnius, 2004
17. Lietuvos darbo birža prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2005
18. Lietuvos darbuotojų judėjimo apribojimai po įstojimo į Europos Sąjungą [žiūrėta 2005 m. lapkričio 19 d.]. Prieiga per internetą:

- http://www.darbaz.lt/lt/pagalba/lietuvos_darbuotoju_judejimo_apribojimai_po_istojimo_i_es
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programa, [žiūrėta 2005 m. lapkričio 5d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfmt?C1=w&C2=246714>.
 20. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2003
 21. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2002
 22. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, 2003
 23. Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės 2005 – 2030., Statistikos departamentas. – Vilnius, 2004
 24. Lietuvių emigracija: problema ar galimi sprendimo būdai. Pilietinės visuomenės institutas. – Vilnius, 2005
 25. Marcinkevičienė R., Emigracija spaudoje: požiūrio atspindys ar formavimas, [žiūrėta 2005 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/les/Emigracija_pranesimai.pdf
 26. Meškauskaitė J. Skausmingas Europos darbo rinkos atsivėrimas // Verslo žinios. 2003. liep. 14. P. 10
 27. Marazauskienė, B. Kazlauskienė A. Darbo jėgos migracijos tendencijos Lietuvoje Ekonomika ir vadyba-2001. Kn. 3. Ekonomika: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga // Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas; Kaliningrado valstybinis technikos universitetas, Ekonomikos fakultetas. Kaunas: Technologija, 2001. P. 189-193.
 28. Nikitina, S. Makauskienė A. Nedarbo lygis Lietuvoje Ekonomika ir vadyba-2001. Kn. 3. Ekonomika: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga / Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas; Kaliningrado valstybinis technikos universitetas, Ekonomikos fakultetas. Kaunas: Technologija, 2001. P. 201-204.
 29. Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į Europos Sąjungos valstybes įvertinimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija / SPINTER – Vilnius, 2001, P.68
 30. Prekybos žmonėmis prevencija; Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje., Žmogaus teisių veiksmų planas, 2002 [žiūrėta 2005 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0073012.doc>.
 31. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė [žiūrėta 2005 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://sos.vrm.lt/mod_richtext.php?pid=12
 32. Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organized crime. – UN Protocol, 2000
 33. Ramanauskaitė, E. (2002) Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai. Metodinė mokymo priemonė. VDU leidykla. Kaunas.
 34. Ruzgys J., Eriksonas L. Kodel išvažiuoju iš Lietuvos – ar sugrįšime?“, [žiūrėta 2004 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/les/Emigracija_pranesimai.pdf.
 35. Sipavičienė A. Nelegalių migrantų tranzitas per Lietuvą. Tarptautinė migracijos organizacija. Migracijos informacijos programa. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. – Vilnius, 1996
 36. Sipavičienė A., Tureikytė D. Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos. – Vilnius, 2000, P.7-13, 73-78
 37. Sipavičienė A. Lietuvos gyventojų migracijos istorinė apžvalga. // Lietuvos demografiniai pokyčiai ir gyventojų politika. – Vilnius, 1995, P. 91-113 (anglų kalba)
 38. Sipavičienė A. Demografinių procesų raida Lietuvoje. // Lietuvos demografinė raida: retrospektyva, šiuolaikinės problemos, palyginamoji analizė. Vilnius: 1989, P. 117-147 (rusų kalba)
 39. Sipavičienė A. Tarptautinė migracija Lietuvoje. //Lietuvos gyventojai 1190-2000, - Vilnius: 2002, P. 77 – 94

40. Sipavičienė A. A New Migration Phenomenon: Illegal Transit Migration in Lithuania. *Revue Baltique*, 1997, No 10, P. 210-225.
41. Sipavičienė A. Emigracija iš Lietuvos 1990-2002 m.: Protų nutekėjimas, darbo paieškos, prekyba žmonėmis
42. Stankūnienė V. Lietuvos gyventojų politikos strategijos matmenys. Socialinių tyrimų institutas. – Vilnius, 2004
43. Stankūnienė V. Mobility of Scientists in Lithuania: Internal and External Brain Drain [Lietuvos mokslininkų mobilumas: vidinis ir išorinis protų nutekėjimas]. Vilnius: LFSI, 1996, 151 p.

44. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005
45. Stepanauskas R. Protų nutekėjimas ar protų apsikeitimas, [žiūrėta 2005 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.balticlabs.com/forumas/MKS03_stepanauskas_pranesimas.doc.
46. Svidlerienė D., Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės 2005–2030 m. Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. – Vilnius, 2004, P. 32
47. Tassinopoulos A., Werner H. Mobility and Migration of Labour in the European Union// Mobility and Migration of Labour in the European Union and Specific Implications for young People. – 1998
48. Užsienio lietuvių bendruomenių rėmimo 2004–2006 metu programa (Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. – Vilnius, 2004 P. 32
49. Valstybinė ryšių su užsienio lietuviais politika // Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2004 P. 98

SANTRAUKA

GYVENTOJŲ DARBINĖ MIGRACIJA LIETUVOJE

Raktiniai žodžiai: migracija, imigrantas, emigrantas, protų nutekėjimas, prekyba žmonėmis.

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, joje ėmė ryškėti naujos tarptautinės migracijos tendencijos. Įvairūs duomenų šaltiniai nurodo, kad per pastaruosius 15 metų iš Lietuvos išvyko ne mažiau kaip 300 tūkstančių gyventojų. Aktyvi darbo jėgos migracija į Vakarų ima ženkliai įtakoti mūsų šalies ekonominę, socialinę – demografinę situaciją. Pastaruoju metu tai tapo plačiai diskutuojamu valstybinės svarbos klausimu.

Šiame magistriniame darbe yra analizuojamos Lietuvos gyventojų darbinės migracijos priežastys, tendencijos bei pasekmės. Lietuvoje darytų tyrimų rezultatai rodo, kad net 90% žmonių svetur išvyksta skatinami materialinių motyvų. Kokybinis interviu, kuris šiame darbe buvo pasirinktas kaip empirinio tyrimo instrumentas, iš dalies patvirtino šiuos duomenis bei išryškino kitas, daugiausiai su asmeninio tobulėjimo siekiais susijusias emigracijos priežastis. Po įstojimo į ES suaktyvėjus darbo migracijos tempams, į užsienį vyksta daugiau jaunimo, šeimų, aukštos kvalifikacijos specialistų. Tai sąlygoja gyventojų skaičiaus mažėjimą, vidutinio gyventojų amžiaus augimą, kvalifikuotos darbo jėgos deficitą rinkoje. Kita vertus, darbo migracijos procesas turi ir teigiamų pasekmių: laisvas asmenų judėjimas suteikia galimybes pagerinti individo gyvenimo standartus, mažina nedarbo lygį šalyje, sąlygoja papildomus pinigų srautus iš užsienyje dirbančių emigrantų. Tačiau tai neatsveria neigiamo poveikio šalies ūkiui, socialinei bei demografiniai situacijai.

Šis darbo tyrimas padėjo atskleisti gilesnes darbo migracijos priežastis ir motyvus, jo išvados galėtų būti panaudotos sprendžiant kaip susigrąžinti į mūsų šalį išvykusius ir kaip pristabdyti migruojančių iš Lietuvos srautus.

SUMMARY

INHABITANTS THE LABOUR MIGRATION IN LITHUANIA

Key words: migration, immigrant, emigrant, brain drain, trafficking in human beings.

After restitution of Lithuanian independence new tendencies of international migration began showing up. Various data sources indicate that during last 15 years no less than 300 000 of Lithuanian population have departed to other countries. An active migration of the labour power to the West countries began to influence considerably the economic, social-demographic situation of the country. This becomes a widely discussed problem of national importance recently.

In this master thesis the reasons, tendencies and outcomes of the labour migration in Lithuania have been analysed. According the data of different researches carried out in Lithuania, almost 90% of people depart abroad due to financial reasons. A qualitative interview that was chosen in this thesis as an empiric research tool has partially confirmed this data and revealed other reasons of migration that are mostly related to personal development endeavours. After the EU accession, labour migration became more active, and increasing number of young people, families and highly qualified specialists migrate to other countries. This influences decrease of population, aging of society, deficit of skilled labour power. On the other hand, the process of labour migration also has positive aspects: free movement of people gives the opportunities to improve the standards of person's life, decreases unemployment in the country and brings additional flows of money from emigrants working in other countries. Still, these positive aspects do not counterweight the negative influence of the process on economics, social and demographic situation of the country.

This research may contribute to revealing the deep reasons and motives of labour migration, and its founding might be used dealing with the problem how to recapture the emigrants to Lithuania, and how to suppress a flow of emigrants from our country.

MAGISTRINIO DARBO PRIEDAI

1 PRIEDAS

Pagrindinės sąvokos:

Imigrantas²⁷ – tai asmuo, kuris ilgam laikui atvyko į šią šalį iš vietovės, esančios už šalies ribų.

Emigrantas²⁸ – tai asmuo, kuris ilgam laikui išvyko į vietovę, esančią už šalies ribų.

Migracija²⁹ – žmonių persikėlimo būdas, kai keičiama gyvenamoji vieta, kertamos administracinės sienos (šalies, regiono, kt.).

Nelegali migracija³⁰ – žmonių persikėlimas, bandymas persikelti ilgam laikui neteisėtai patenkant į kitos valstybės teritoriją.

Protų nutekėjimas³¹ (angl. *brain drain*) – išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimą iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai tai įvyksta dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų.

Prekyba žmonėmis³² (angl. *trafficking in human beings*) – reiškia asmenų verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar priėmimą naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas prievartos formas, apgaule, sukčiavimą, piktnaudžiavimą valdžia ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu arba duodant ar gaunant mokestį ar kitokią naudą siekiant gauti sutikimą asmens, kurio įtakoje yra kitas asmuo, pastarojo išnaudojimo tikslais. Išnaudojimas apima prostituciją ar kitoki seksualinį išnaudojimą, prievartinį darbą ar paslaugas, vergiją ar į vergiją panašią veiklą arba organų pašalinimą.

2 PRIEDAS

1 lentelė. Emigrantų paskirstymas pagal amžių ir lytį 2002 – 2004 m. (Demografijos metraštis)

²⁷ Tarptautinių žodžių žodynas, - Vilnius, 1985

²⁸ Ten pat

²⁹ Ten pat

³⁰ Ten pat

³¹ Encyclopaedia Britannica

³² UN Protocol, 2000

Amžiaus grupės	2002 m. išvyko			2003 m. išvyko			2004 m. išvyko		
	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
Iš viso	7086	3664	3422	11032	5173	5859	15165	7146	8019
0-14	1042	552	490	1585	817	768	1978	1021	957
15-24	1320	626,0	694	2093	903	1190	3442	1558	1884
25-39	2450	1272	1178	4378	2046	2332	6365	2951	3414
40-49	1092	652	440	1654	846	808	2141	1080	1061
50-64	887	494	393	1017	484	533	1180	520	660
65+	295	68	227	305	77	228	59	16	43

2 lentelė. Lietuvos gyventojų migracijos saldo pagal šalis 2002 – 2004 m. (Darbo ir socialinių tyrimų institutas)

	Migracijos saldo		
	2002	2003	2004
Viso	-1976	-6304	-9612
ES-25	-1193	-3170	-6471
Airija	-58	-237	-821
Danija	-41	-77	-105
Estija	-13	19	-12
Ispanija	-138	-380	-480
Jungtinė Karalystė	-143	-858	-3480
Latvija	75	-15	-12
Suomija	5	-80	-52
Švedija	-67	-133	-221
Vokietija	-628	-947	-1098
Islandija	-5	-23	-19
Norvegija	-34	-142	-140
Baltarusija	-182	138	-119
Rusija	-287	-362	-235
JAV	172	-2063	-2529

3 lentelė. Darbo rinkos rodikliai Europos Sąjungoje (Eurostatas, 2004 m.)

Valstybė	Alga (Lt)		Nedarbas (proc.)	Skurdo rizikos lygis (proc.)
	Minimali	Vidutinė		
Airija	4188,2	8314,3	4,5	21
Belgija	4550,8	8314,3	7,8	13
Čekija	821,8	1985,4	8,3	8
D.Britanija	4233,1	11860,4	4,7	18

Estija	593,9	1543,4	9,2	18
Graikija	1933,6	3552,9	9,7	20
Ispanija	1771,3	4492,1	10,8	19
Kipras	2106,2	5061,8	5,0	15
Latvija	417,8	1060,0	9,8	16
Lenkija	718,2	1871,4	18,8	17
<i>Lietuva</i>	<i>550,0</i>	<i>1310,1</i>	<i>10,8</i>	<i>17</i>
Liuksemburgas	5065,3	11860,4	4,2	10
Malta	1923,2	3829,2	7,3	15
Nyderlandai	4367,8	11860,4	4,7	12
Valstybė	Alga (Lt)		Nedarbas (proc.)	Skurdo rizikos lygis (proc.)
	Minimali	Vidutinė		
Prancūzija	3984,5	11860,4	9,6	12
Slovakija	562,8	1101,4	18,0	21
Slovėnija	1671,2	3742,8	6,0	10
Vengrija	801,0	1522,7	5,9	10

4 lentelė. Emigrantų paskirstymas pagal amžių ir lytį 2002 m. (Demografijos metraštis, 2002)

Amžiaus grupės	Išvyko			Procentais		
	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
Iš viso	7086	3664	3422	100,0	100,0	100,0
0-4	271	156	115	3,8	4,2	3,4
5-9	370	181	189	5,2	4,9	5,5
10-14	401	215	186	5,6	5,9	5,4
15-17	227	121	106	3,2	3,3	3,1
18-19	226	100	126	3,2	2,7	3,7
20-24	867	405	462	12,2	11,1	15,5
25-29	942	434	508	13,3	11,8	14,8
30-34	802	436	366	11,3	11,9	10,7
35-39	706	402	304	10,0	11,0	8,9
40-44	621	355	266	8,8	9,7	7,8
45-49	471	297	174	6,6	8,1	5,1
50-54	367	233	134	5,2	6,4	3,9
55-59	205	121	84	2,9	3,3	2,5
60-64	190	93	97	2,7	2,5	2,8
65-69	125	47	78	1,8	1,3	2,3
70-	295	68	227	4,2	1,9	6,6

5 lentelė. Emigrantų paskirstymas pagal amžių ir lytį 2003 m. (Demografijos metraštis, 2003)

Amžiaus grupės	Išvyko	Procentais
----------------	--------	------------

	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
Iš viso	11032	5173	5859	100,0	100,0	100,0
0-4	406	221	185	3,7	4,3	3,2
5-9	571	289	282	5,2	5,6	4,8
10-14	608	307	301	5,5	5,9	5,1
15-17	332	166	166	3,0	3,2	2,8
18-19	295	128	167	2,7	2,5	2,9
20-24	1466	609	857	13,3	11,8	14,6
Amžiaus grupės	Išvyko			Procentais		
	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
35-39	1038	572	466	9,4	11,0	8,0
40-44	935	496	439	8,5	9,6	7,5
45-49	719	350	369	6,5	6,8	6,3
50-54	425	231	194	3,8	4,5	3,3
55-59	260	123	137	2,3	2,4	2,3
60-64	183	80	103	1,6	1,5	1,8
65-69	149	50	99	1,4	0,9	1,7
70-	305	77	228	2,8	1,5	3,9

6 lentelė. Emigrantų paskirstymas pagal amžių ir lytį 2004 m. (Demografijos metraštis, 2004)

Amžiaus grupės	Išvyko			Procentais		
	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys
Iš viso	15165	7146	8019	100,0	100,0	100,0
0-4	467	237	230	3,1	3,3	2,9
5-9	729	378	351	4,8	5,3	4,4
10-14	782	406	376	5,1	5,7	4,7
15-17	512	267	245	3,4	3,7	3,0
18-19	505	247	258	3,3	3,4	3,2
20-24	2425	1044	1381	16,0	14,6	17,2
25-29	3169	1378	1791	20,9	19,3	22,3
30-34	1891	940	951	12,5	13,1	11,9
35-39	1305	633	672	8,6	8,9	8,4
40-44	1101	559	542	7,3	7,8	6,8
45-49	1040	521	519	6,8	7,3	6,5
50-54	481	212	269	3,2	3,0	3,3

55-59	289	142	147	1,9	2,0	1,8
60-64	152	83	69	1,0	1,2	0,9
65-69	110	47	63	0,7	0,7	0,8
70-74	74	21	53	0,5	0,3	0,7
75-79	74	15	59	0,5	0,2	0,7
80+	59	16	43	0,4	0,2	0,5

7 lentelė. Migracijos saldo pagal šeimyninę padėtį 2002 – 2004 m. (Demografijos metraštis)

	Iš viso	Šeimyninė padėtis						
		Susituokę	Su sutuoktiniu	Be sutuoktinio	Nebuvo susituokę	Našliai	Išsituokę	Nenurodyta
2002 m.								
Migracijos saldo	-1518	-634	-164	-470	-651	83	-216	-100
Vyrai	-584	-172	-41	-131	-312	10	-58	-52
Moterys	-934	-462	-123	-339	-339	73	-158	-48
2003 m.								
Migracijos saldo	-5192	-2223	-857	-1366	-1444	-9	-432	-1084
Vyrai	-2015	-851	-411	-440	-604	-12	-159	-389
Moterys	-3177	-1372	-446	-926	-840	3	-273	-695
2004 m.								
Migracijos saldo	-7703	-3687	-	-	-3172	-74	-770	-
Vyrai	-3186	-1457	-	-	-1470	-5	-254	-
Moterys	-4517	-2230	-	-	-1702	-69	-516	-

8 lentelė. Migrantai pagal lytį ir išsilavinimą, 2003 m. (Demografijos metraštis)

	Iš viso	Išsilavinimas					
		Aukštasis	Aukštesnysis	Vidurinis	Pagrindinis	Pradinis ir neturi pradinio	Nenurodytas
Atvyko	3978	665	482	975	234	59	1563
Vyrai	2203	405	243	526	125	17	887
Moterys	1775	260	239	449	109	42	676
Išvyko	9304	1461	1394	3148	507	85	2709
Vyrai	4289	637	559	1548	267	28	1250
Moterys	5015	824	835	1600	240	57	1459

Migracijos saldo	-5326	-796	-912	-2173	-273	-26	-1146
Vyrai	-2086	-232	-316	-1022	-142	-11	-363
Moterys	-3240	-564	-596	-1151	-131	-15	-783

9 lentelė. Tarptautinė migracija Lietuvoje 1990 – 2003 m. (Lietuvos statistikos metraštis, 2004)

Metai	Iš viso			NVS šalys			Kitos valstybės		
	Atvyko	Išvyko	Migracijos Saldo	Atvyko	Išvyko	Migracijos Saldo	Atvyko	Išvyko	Migracijos Saldo
1990	14744	23592	-8848	12031	18774	-6743	2713	4818	-2105
1991	11828	22503	-10675	9744	19240	-9496	2084	3263	-1179
1992	6640	31972	-25332	5458	28775	-23317	1182	3197	-2015
1993	2850	26840	-23990	2302	22716	-20414	548	4124	-3576
1994	1664	25859	-24195	1333	10069	-8736	331	15790	-15459
1995	2020	25688	-23668	1600	5056	-3456	420	20632	-20212
1996	3025	26394	-23369	2431	3476	-1045	594	22918	-22324
1997	2536	24957	-22421	2040	2145	-105	496	22812	-22316
1998	2706	24828	-22122	2246	1855	391	460	22973	-22513
1999	2679	23418	-20739	2197	1263	934	482	22155	-21673
2000	1510	21816	-20306	1121	1426	-305	389	20390	-20001
2001	4694	7253	-2559	2996	3648	-652	1698	3605	-1907
2002	5110	7086	-1976	3260	3453	-193	1850	3633	-1783
2003	4728	11032	-6304	2716	3370	-654	2012	7662	-5650

3 PRIEDAS

1 lentelė. Nedarbo lygiai Europos Sąjungai priklausančiose šalyse (Eurostatas, 2005 m.)

Valstybė	2000	2001	2002	2003	2004
Airija	4,3	3,9	4,3	4,6	4,5
Austrija	3,7	3,6	4,2	4,3	4,5
Belgija	6,9	6,7	7,3	8,0	7,8
Čekija	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3
Danija	4,4	4,3	4,6	5,6	5,4
Estija	12,5	11,8	9,5	10,2	9,2
Graikija	11,3	10,8	10,3	9,7	n.d.

Ispanija	11,3	10,6	11,3	11,3	10,8
Italija	10,1	9,1	8,6	8,4	n.d.
Jungtinė	5,4	5,0	5,1	4,9	4,7
Kipras	5,2	4,4	3,9	4,5	5,0
Latvija	13,7	12,9	12,6	10,4	9,8
Lenkija	16,4	18,5	19,8	19,2	18,8
Lietuva	16,4	16,4	13,5	12,7	10,8
Liuksemburgas	2,3	2,1	2,8	3,7	4,2
Malta	6,8	7,7	7,7	8,0	7,3
Nyderlandai	2,9	2,5	2,7	3,8	4,7
Portugalija	4,1	4,0	5,0	6,3	6,7
Prancūzija	9,1	8,4	8,9	9,5	9,6
Slovakija	18,7	19,4	18,7	17,5	18,0
Slovėnija	6,6	5,8	6,1	6,5	6,0
Valstybė	2000	2001	2002	2003	2004
Šuomija	9,8	9,1	9,1	9,0	8,8
Švedija	5,6	4,9	4,9	5,6	6,3
Vengrija	6,3	5,6	5,6	5,8	5,9
Vokietija	7,2	7,4	8,2	9,0	9,5
ES-25	8,6	8,4	8,7	8,9	9,0
ES-15	7,6	7,2	7,6	7,9	8,0

4 PRIEDAS

Informacinės internetinės svetainės, apie aktualias migracijos problemas:

1. http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm – EURES Europos darbo mobilumo portalas
2. www.missing.lt – Dingusių žmonių šeimų paramos centras
3. www.darbaz.lt – Daug informacijos vykstantiems į užsienį
4. www.iom.int – International Organization for Migration
5. www.migracija.lt – Migracijos departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos
6. www.socmin.lt – LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
7. www.ldrmt.lt – Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba
8. www.coatnet.org/lt – Christian Organizations Against Trafficking in Women
9. www.anglija.com – Informacinis portatas apie Didžiąją Britaniją skirtas lietuviams
10. <http://sos.vrm.lt> – Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė; informacinis portalas

5 PRIEDAS

7 kokybiniai (giluminiai) interviu. Tema – Lietuvos gyventojų nuomonė apie darbą užsienyje.

Tomas – vedęs, 27 metų turizmo vadybininkas, 4 mėnesius dirbęs Anglijos fermoje. Gyvena Vilniuje, turi aukštąjį išsilavinimą.

Papasakokite apie tai kaip jums sekėsi išvykus iš Lietuvos.

Iš Lietuvos buvau išvykęs prieš ketverius metus. Tai buvo studentų priėmimo programa, ar kažkaip panašiai. Aš važiavau į Angliją. Tuo laiku kai aš važiavau buvo bumas – beveik visi mano kurso studentai buvo išvykę padirbėti užsienyje. Vieni važiavo į Angliją, kiti į JAV, treči į Ispaniją.

Mano darbas Anglijoje buvo žemės ūkyje. Ten turėjome rinkti braškes, skinti obuolius, kriaušes, slyvas. Darbas buvo nelengvas, nes visą dieną turėdavai praleisti laukuose. Ar lietus, ar vėjas mes visi studentai dirbome. Negaliu sakyti, kad mano išvykimo priežastis buvo pinigai. Gal daugiau aš tikėjausi patobulinti anglų kalbos žinias, o ne parsivežti daug pinigų. Nors visi ten buvę studentai vien tik dėl to buvo atvykę. Vieni per kitus stengėsi daugiau padaryti, nes darbas buvo apmokamas ne už išdirbtas valandas, o už padarytą kiekį. Todėl buvo labai jaučiama konkurencija. Pas mus fermoje buvo pakankamai mažai studentų lyginant su kitomis aplinkinėmis. Todėl mes neįtardėme nuolatinės trinties. Ferma didelė – mūsų mažai.

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą.

Iš tikrųjų net nežinojau ko tikėtis nuvykus į Angliją. Nors tai nebuvo mano pirmas išvykimas iš Lietuvos, bet buvo gana baisu kaip tiek ilgai reikės išgyventi be tėvų, namų... Taip vadinama darbo sutartis, ar darbo viza buvo duota 6 mėn. Bet aš turėjau grįžti po 4, nes reikėjo grįžti į studijas. Mano lūkesčiai pasiteisino, nes gavau daug patirties gyvendamas savarankiškai,

pažinau įvairių tautybių žmonių, susidūriau su skirtingomis kultūromis... gana įdomi patirtis. Vat kas dėl anglų kalbos, kurią aš tikėjausi patobulinti, tai nelabai man pavyko... daugiau teko bendrauti rusiškai, nes gyvenau su 4 ukrainiečiais.

Aš šiaip nesu iš tų žmonių, kurie negali prisitaikyti svetimoje vietoje. Man ten iš kart patiko... Ir stengiausi, kad man darbas būtų malonumas, o ne kančia. Nors kartais aišku ir nepavykdavo šypsotis, nes skaudėdavo nugarą, ar kelius nuo kasdieninio kūpėjimo ant šaltos ir šlapios žemės.

Kiek laiko buvai išvykęs?

Buvau išvykęs 4 mėnesius. Bet iš jų dirbau tik tris, nes beveik visą mėnesį nebuvo darbo. Data už uždirbtus pinigus buvau išvykęs pasižvalgyti po Angliją.

Pliusai ir minusai darbo užsienyje.

Aš manau, kad toks darbas užsienyje labai užgrūdina ir yra labai sveikas studentams. Toks išvažiavimas iš namų labai pravartus, suteikia savarankiškumo, reikia išmokti taupyti, nes nepaskambinsi mamytei ir nepaprašysi pinigėlių. (Nors aišku jei taip atsitiktų, manau tėvai tikrai padėtų). Bet turi svarstyti kaip, kada, ir kur panaudoti uždirbtus pinigus. Juos reikia susidėlioti taip, kad užtektų susimokėti už nuomą, maistą. Taip pat aš manau vienas iš plusų tai, kad gali susipažinti su kitų šalių kultūra, tradicijomis, pajusti šalies dvasią. Darbo atžvilgiu – tai ką aš dirbau buvo sunku, bet tikrai gerai apmokama. Tada net negalvojau, kad kažkada gali atsiliepti mano sveikatai. Dabar man keičiantis orui skauda kojų sąnarius. Tai vienas iš minusų...

Mano dirbtas darbas buvo legalus. Darbo vizoje buvo nurodoma ta ferma, į kurią vykome. Ji buvo atsakinga už mane visą mano buvimo laiką Anglijoje. Fermos savininkai už mus atsakė pilnai.

Tuo laiku kai aš buvau Anglijoje Lietuva dar nebuvo ES narė, todėl norint pasilikti ten jau pasibaigus darbo vizai buvo labai sunku. Ir šiaip labai rizikinga. Iš vienu draugų sužinojau, kad yra tokia firma, kuriai sumokėjus 450 svarų strelingų jie sutvarko visus dokumentus ir tu gali tipo legaliai toliau dirbti Anglijoje. Bet mano noras namo buvo stipresnis, negu noras likti ten. O ir tiek sunkiai uždirbtų pinigų buvo gaila palikti kažkokiems neaišku kam. Gal apsišaukėliams...

Dabar tai tikrai niekada nevažiuočiau į žemės ūkį!

Su kokiomis problemomis teko susidurti užsienyje?

Viena problemų buvo kalbos barjeras. Anglų kalba... Nors tikrai jaučiausi ją mokantis, bet ji pasirodė visai kitokia negu aš ją studijavau Lietuvoje. Visai kitoks akcentas, o ir žodžių junginiai visokie naudojami. Ir šiaip buvo sunku adaptuotis. Aš fermoje buvau ne vienas lietuvis. Buvo dar viena mergina. Bet mūsų buvo mažuma. Buvo 4 lenkai ir 4 ukrainiečiai. Todėl kaip ir anksčiau minėjau daugiau bendravome rusiškai negu angliškai.

Dar viena problema buvo tai, kad fermeris mūsų buvimo laikui įpusėjus ėmė nebeduoti daug darbo, nusukinėti mūsų uždirbtus pinigus. Bet mes visi studentai susivienijome ir viską išsiaiškinome su fermeriu. Jis mus tada išvežė į kitą fermą padirbėti, kol pas jį darbo vėl atsirado.

Dar vienas nelabai geras dalykas buvo tai, kad mes uždirbtus pinigus gaudavome grynais. Aišku ne visus iš karto, bet vis tiek tai buvo nelabai patogu ir saugu. Buvau girdėjusi, kad kai kuriose didesnėse fermose pinigai studentams yra pervedami į korteles.

Kaip į jus reagavo tos šalies piliečiai? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Kažkokio išskirtinio dėmesio ar diskriminacijos tikrai nejaučiau. Nes tas darbas, kurį dirbome mes studentai, anglams tikrai nelabai patinka ir jie nelabai mėgsta žemės ūkio darbus. Nors kaip supratome vėliau jie daug daugiau už mus gaudavo pinigų už tą patį darbą.

O šiaip tai su mumis kiti anglai tikrai labai gerai ir draugiškai elgdavosi. Tik jiems labai keista buvo tai, kad mes visi ten buvę studentai studijuojame universitetuose ir atvykstame dirbti į Angliją žemės ūkio. Nes pas juos ten tik turtingi ar šiaip norintys mokslo siekti gali baigti universitetus. Net ir kalba anglo, baigusio universitetą daug suprantamesnė, nei tik vidurinį išsilavinimą turinčio. Jie kalba daug aiškiau ir taisyklingiau.

Net gi galiu pasakyti, kad mes labai stipriai susidraugavome su viena iš mūsų „supervaizerių“, kuri mumis, lietuviais, labai rūpinosi ir stengėsi mus supažindinti su jų šalies kultūra, tradicijomis, parodyti apylinkes...

Ar kada nors susigundytumėte išvykti dirbti į užsienį?

Taip žinoma, jei tik atsirastų tokia galimybė. Bet nebenorėčiau dirbti žemės ūkio darbų. Dabar tai atrodo per sunku. Ir norėčiau išvykti ilgesniam laikui. Bet gyventi užsienyje nenorėčiau. Per daug didelis namų ilgesys.

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Grįžti į Lietuvą privertė pasibaigusi darbo viza. O nelegaliai dirbti nesinorėjo. Buvau girdėjęs labai baisių atsitikimų apie lietuvius, kurie dirbo Anglijoje nelegaliai ir jiems teko

bėgti nuo vadinamojo „Home offiso“. Tai po tokių pasibėgiojimų gulėjo ligoninėje, nes lūžo abi rankos ir kojos... Nes reikėjo peršokti per tvorą... Gerai, kad dabar jau galima laisvai įsidarbinti Europos Sąjungos šalyse. O aš tai nelabai norėčiau dirbti nelegaliai, nes atsiranda visokių sunkumų ir neaiškumų. Nėra jokių garantijų.

Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?

Taip, žinoma. Po darbo Anglijoje aš grįžau į mokslus universitete. Tai pasijuto per anglų kalbos paskaitas. Šnekamoji kalba buvo gerokai geresnė nei prieš išvykstant. Buvo daug lengviau bendrauti. Taip pat dirbdamas Anglijoje susipažinau su įvairių tautybių žmonėmis iš skirtingų šalių. Todėl dabar labai praverčia bendraujant su žmonėmis. As dirbu turizmo srityje, todėl kasdien tenka bendrauti su žmonėmis ir beveik kasdien kalbėti ne tik lietuviškai. Todėl patobulintos anglų ir rusų kalbos žinios labai praverčia. Dabar galiu palyginti gyvenimo ir darbo sąlygas čia Lietuvoje ir ten Anglijoje. Požiūris į darbą labai skiriasi.

Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Dirbdamas Anglijoje gyvenau kaip ir visi ten buvę studentai vadinamuose karavanuose. Tai yra tokie vagonėliai, kuriuose yra 3 kambarėliai ir virtuvėlė. Bet mano vagonėlyje iš virtuvėlės buvo padarytas dar vienas kambarys. Gyvenau su lietuviu ir 4 ukrainiečiais. Vietos buvo stipriai per mažai, o mūsų per daug. Virtuvė ir poilsio kambarys buvo kitame pastate. Į tualetą ir dušą reikėdavo eiti per lauką. Tai buvo didžiausi trūkumai. Bet mums studentams tai nebuvo kažkas baisaus. Ir šiaip prie visko yra priprantama. Maisto produktų ir šiaip į parduotuves buvome vežami į didesnę miestą, vadinamąjį supermarketą vieną kartą per savaitę. Todėl turėjome prisipirkti maisto, kad užtektų visai savaitei. Prie to pripratome ir tai nekėlė jokių nesklandumų.

Darbo sąlygos buvo palyginus labai neblogos. Nes girdėjau iš kitų išvykusių draugų, kad jiems tenka su dviračiais minti po keletą kilometrų, kad pasiektų darbo vietą. Mus į darbą vežiojo mikroautobusiuku, arba darbas būdavo šalia namų, tada galėjome nueiti pėstute. Dirbome 8 val. Per dieną 7 dienas per savaitę. Tai buvo per patį braškių sezoną. Vėliau dirbome 6 dienas per savaitę. Už darbą mokėdavo vieną kartą per savaitę, ne taip kaip čia LT kartą per mėnesį. Mokama buvo už padarytą kiekį, o ne už pradirbtas valandas. Aišku buvo ir valandinio darbo, tada galėdavome kiek pasimuliuoti, neskubėti taip...

Karolina – 24 metai, mergina, netekėjusi, gyvenanti Vilniuje, dirbanti aptarnavimo sferoje (oro uoste, avialinijose), išsilavinimas aukštasis ir nebaigtas magistrinis.

Koks išvykimo tikslas?

Dalyvavau studentų mainų programoje „Work and Travel USA“. Tuo metu buvo mados reikalas, visi per vasaras išvykdavo kur nors i užsienį dirbti. Kažkiek ragino ir tėvai, norėjo, kad įgaučiau patirties, tapčiau savarankiškesnė. Pati savo ruožtu norėjau patobulinti anglų kalbos žinias, užsidirbti pinigų. Skirtingai nei daugelio kitų lietuvių, mano pagrindinis tikslas nebuvo tik užsidirbti pinigų. Man buvo svarbu atidirbti skolą tėvams ir tiek ☺ Taip pat patobulinti savo anglų kalbos žinias, susirasti draugų, pažinti kitą kultūrą, įgauti darbo patirties (nes tai buvo mano pirmas rimtesnis darbas). Na ir pamatyti „svajonių šalį Ameriką“, pakeliauti.

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?

Lūkesčiai pasiteisino vėliau. Tačiau tik nuvykus nuvylė gyvenamoji vieta (buvome apgyvendinti studentų bendrabutyje, kur labai griežtai buvome prižiūrimi apsaugos darbuotojų). Pradėjus dirbti išsigandau darbo pobūdžio (dirbome po 12 valandų per parą, visada stovėdami). Bet tai tik pirminis įspūdis. Vėliau dauguma lūkesčių pasiteisino, galima teigti kad JAV – „Svajonių Šalis“. Besišypsantys žmonės, lengvas pragyvenimo lygis, daug gražių vietų aplankymui, saugumo jausmas...

Kiek laiko buvo užsienyje?

4 mėnesius.

Kokie įspūdžiai?

Tik geri. Aišku, pasitaikydavo visko, bet dabar galiu tik pasidžiaugti gerais išpūdžiais, prisiminimais ir naudinga patirtimi!

Su kokiomis problemomis teko susidurti?

Sunkus fizinis darbas prie kurio vėliau pripratome.

Bendravimas su vietiniais. Visi šypsosi, bendrauja, bet į šiltesnius santykius nesileidžia, laikosi atokiau.

Alkoholio pirkimas: be asmens dokumento parodančio metus, alkoholinių gėrimų niekas neparduoda. Lietuviškų studento pažymėjimų arba vairuotojo teisių nepripažįsta. O kai kartą atsinešiau pasą, parduotuvės darbuotojai išsikvietė vadybininką, nes patys galvojo, kad tai padirbtas dokumentas. Tą kartą alaus taip ir nenusipirkome 😊 Aišku čia ne esminė problema, tačiau sukelia nepatogumų.

Pliusai ir minusai darbo užsienyje.

Pliusai:

Kaip ir minėjau, neįkainuojama patirtis, užsienio kalbos patobulinimas, naujos pažintys, kitų šalių ir kultūrų pažinimas, finansinė nauda.

Minusai:

Tėvų, draugų ir kitų namiškių ilgesys.

Tai, kad svečioje šalyje tu visada liksi užsienietis, o tai apsunkina daugelį dalykų (artimų draugų susiradimas, geresnės darbo vietos gavimas ir pan.)

Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Amerikiečiai tokia tauta, kuri visada šypsosi, atsiprašinėja be reikalo ir šiaip elgiasi labai maloniai. Todėl akivaizdžiai diskriminacija nebuvo jaučiama. Bet manau pagyvenus ten ilgiau sunkumų nebūtų išvengta. Iš draugų patirties žinau, kad visumoje lietuviai bendrauja su lietuviais ir pan. Užsieniečiams yra sunku gauti įvairius dokumentus reikalingus legaliam darbui užsienyje, todėl tenka pasitenkinti paprastesnėmis darbo vietomis, dirbti „juoda“ darbą, kas sąlygoja ir tam tikrą vietinių požiūrį į mus.

Ar dar kada nors išvyktų padirbėti užsienyje?

Žinoma, jeigu atsirastų geras darbo pasiūlymas. „Juoda“ darbo nebesutikčiau dirbti, kad ir koks darbo užmokestis būtų siūlomas. Sveikata ir pripažinimas svarbiau 😊

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Niekas nevertė nei likti nei grįžti. Labai norėjau dar prasitęsti vizą, nes likus mėnesiui iki išvykimo buvau susiradus neblogą pelningą darbą. Tačiau nebaigti Lietuvoje mokslai paskatino grįžti į namo.

Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?

Taip, davė. Patobulėjo šnekamoji anglų kalba. Išmokau bendrauti su skirtingų kultūrų žmonėmis.

Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Tik atvykę buvome apgyvendinti studentų bendrabutyje. Vėliau išsinuomojome butą, kuriame gyventi buvo pigiau ir niekas mūsų nekontroliavo kaip bendrabutyje. Baldų ten nebuvo, bet tai nesukelė didelių sunkumų: nusipirkome indų, patalynės, čiužinių ir gyvenome. Trims mėnesiams tai patogumų nesukėlė.

Darbo sąlygos buvo sunkesnės. Baisiausia būdavo visą dieną išstovėti stačiomis, kojas labai skaudėdavo. Karštis (buvo vasara). Pietums būdavo skiriama valanda per dieną, tačiau mes lietuviai pietauti neidavome, kadangi nenorėdavome veltui leisti darbo valandų už kurias buvo mokama atskirai.

Gabrielė, netekėjusi, gyvena Kanadoje, Toronte. Dirba statybinėje firmoje, kuri gamina ir aptarnauja automatizuotas šiukšlių sistemas aukštiems gyvenamiesiems, daugiabučiams pastatams. Pareigos – Vadybininkė (buhalterė, sekretorė, užsakymų priėmimas ir personalo vadyba). Aukštasis išsilavinimas, Lietuvos Kūno Kultūros Akademija, Biznio administravimas ir vadyba.

Koks išvykimo tikslas?

Pasitaikė proga baigus akademija legaliai emigruoti i Kanada. Palyginti Lietuvos ir Kanados galimybes baigusiems aukštąjį mokslą. Pasirinkti šalį, kurioje lengviau gyventi ir įsitvirtinti jaunam žmogui.

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?

Vis daugiau ir daugiau pateisina. Iš pradžių buvo labai sunku ir viskas Lietuvoj atrodė geriau, bet kiekviena diena čia atsiranda vis daugiau galimybių. Manau, kad daugiau nei Lietuvoje.

Kiek laiko buvo užsienyje?

2 metai ir 4 mėnesiai. Vis dar čia.

Kokie įspūdžiai?

Įspūdžiai gerėja kasdien, nes atsiranda nauji darbo pasiūlymai, galimybės įsigyti savo turtą ir geresnes gyvenimo sąlygas.

Su kokiomis problemomis teko susidurti?

Ilgesys šeimai, šaliai ir draugams, jausmas kad esi prastesnis už kitus, noras kuo greičiau pabėgti, pinigų stygius.

Pliusai minusiai darbo užsienyje.

Didesnis atlyginimas, mano kompanija labai mane vertina, darbas apmoka sveikatos draudimą. (visas gydymas nemokamas, vaistai apmokami 80 %) Didesnes darbuotoju teises. Sunku susirasti gera darbą naujam atvykėliui, nors ir legaliai atvykusiam. Daug daugiau reikia dirbti, bet daugiau ir uždirbi.

Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Niekada nejaučiau jokios diskriminacijos. Tačiau, pati jautiesi žemiau, nes nėra tokio pasitikėjimo jausmo dėl kalbos (kaip gerai bemokėtum, vis tiek tai nėra tavo pirma kalba). Žmonės labai gerai priima į darbo kolektyvus. Šalyje beveik visi imigrantai, todėl dauguma supranta kaip jautiesi. Diskriminacijos niekada nejaučiau.

Ar dar kada nors išvyktų padirbėti užsienyje?

Aš vis dar čia ir nežinau iki dabar ar čia liksiu ar važiuosiu kur kitur. Čia nėra blogai, bet visada atrodo, kad kažkur kitur geriau.

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Daugiau galimybių ir tai, kad gali sau daug daugiau leisti – keliauti, išlaidauti, įsigyti turtą. Tačiau taip pat reikia daug daugiau dirbti.

Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?

Aš manau, kad jei grįžčiau į Lietuvą duotų gerų rezultatų, todėl, kad daug kas yra geriau išvystyta darbo srityje ir aš dirbdama šioje pozicijoje įgijau daug vadybinio patirties, tai pat angli klaba patobulinau nepalyginimai.

Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Tik geru draugu pagalba, gyvenimo sąlygos buvo geros ir susiradau darbą labai greitai tik per dideli pasiryžimą dirbti bet ką. Eidavau į darbo pokalbius, nors 100 % žinojau, kad to darbo negausiu. Bet taip išmokau kaip elgtis pokalbio metu, nugalėti baime, jaustis labiau savim pasitikinčia, ką galima sakyti, ko ne.

Gyvenimo sąlygos pasikeitė ir dabar esu visiškai nuo nieko nepriklausoma, turiu pakankamai gera darbą, masina ir ką tik įsigijau namą. Yra labai sunku pasakyti kas yra geras darbas. Jei

turėčiau pasirinkimą gal niekada nebūčiau dirbus tokioje srityje, bet jei tai leidžia pragyventi ir įsigyti ką nori, tai jau yra gerai. Lietuvoje dirbdama savo mėgstamą darbą (turizmo srityje) kažin ar turėčiau tiek keik čia turiu. Niekada negali žinoti. Bet dabar žinau, kad viska pasiekiau tik pati per savo didelę užsispyrimą, ryžtą ir aplinkiniu moralini palaikymą.

Nikodemus 38 m., vedęs, Lenkijos pilietis. Gyvena Vilniuje nuo 2000 m., išsilavinimas aukštasis – Viduržemio Jūros regiono archeologijos magistro diplomą (Lodzės Universitetas, Lenkija). Šiuo momentu dirba aviabilietų pardavimo konsultantu Tarptautiniame Vilniaus Oro Uoste.

Koks išvykimo tikslas?

2 metus gyvenau ir dirbau Dubline (Airija). Iš pradžių dirbau pagal trumpalaikį kontraktą turizmo agentūroje konsultanto pareigose, o paskui – pusę etato viešbutyje bei pusę etato bare. Išvykdamas į Airiją turėjau keletą tikslų, siekdamas kurių aš planavau šią kelionę – anglų kalbos žinių tobulinimą, naujos patirties įgūdžių įsigijimas, tam tikrų horizontų plėtimas, įsitikinti savo patirtimi ką realiai reiškia Europos Sąjungos plėtra eiliniams jos piliečiams iš „naujųjų“ valstybių-narių – darbo, kultūros ir pan. atžvilgiu. Be to norėjau geriau pažinti šią nedidelę šalį Europos vakariniame pakrašty turinčią nepaprastai turtingą ir turiningą istoriją ir kultūrą bei ypač svarbią mums – naujoms ES šalims – ekonominės raidos patirtį.

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?

Gyvendamas Airijoje pamačiau tikrą šios šalies gyvenimą, įsidėmėjau tam tikrus būdingus tik airių tautai bei visuomenei bruožus o taip pat ir bendrus priskiriamą Vakarų kultūros ratui tautų požymius. Iš kitos pusės - gyvendamas ir bendraudamas su emigrantais – kurių pastaruoju metu taip gausu Airijoje ir ypač Dubline – ispanais, vokiečiais, prancūzais, lenkais, lietuviais, latviais, slovakais, čekais, portugalais, slovėnais, vengrais, kipriečiais, graikais, rumunais ir kitais – turėjau progą nuodugnai susipažinti su jų gyvenimu, problemomis ir įvairiapusiu požiūriu į gyvenimą bei darbą Airijoje bei Airijos visuomenę. Turiu pripažinti, kad pradžia buvo labai sunki – sunkesnė nei tikėjaisi – bet laikui bėgant manau kad visi arba beveik visi mano lūkesčiai pasitvirtino.

Kiek laiko buvo išvykę?

Dubline praleidau beveik pilnus du metus – per tą laikotarpį dirbau trijose darbovietėse ir naudojant progą keliavau po kitas Europos šalis – kelis kartus buvau Didžiojoje Britanijoje, aplankiau Italiją, Šveicariją, Daniją, Olandiją ir Prancūziją. Be to apkeliavau beveik visą Airiją – nuo Corko pietuose iki Belfasto Šiaurės Airijoje, ir nuo Galway miesto vakaruose iki Donnegalo.

Kokie įspūdžiai?

Airija – nepaprasto grožio šalis – ypatingai gamtos atžvilgiu. Miestų architektūra yra mažiau turtinga, bet sostinė Dublinas nors ir nežavi nuo pirmo žvilgsnio ilgainiui gyvenant jame gali patikti ir yra gan jaukus ir patogus miestas gyvenimui. O Dublino įlanka su viduramžių architektūros paminklais bei aprašytais J.Joyce'o žvejų kaimais bei paplūdimiais puikiai tinka poilsiui. Vakarinė salos pakrantė besiribojanti su Atlanto vandenynu – garsieji klifai netoli Galway miesto bei laukinis landšaftas vadinamosios Connemaros yra neprilygstami ir juos be abejo galima priskirti prie gražiausių kraštovaizdžių Europoje.

Su kokiomis problemomis teko susidurti?

Laimei neturėjau (beveik) problemų dėl darbo – mano nuomone tai yra viena didesnių problemų visų atvykstančiųjų. Kitos mano problemos buvo gan proziškos – susirasti tinkamą būstą, įveikti tam tikras biurokratinės kliūtis pradžioje (gauti PPS registracijos numerį, atidaryti banko sąskaitą, sužinoti visas mokesčių sistemos subtilybes ir teisingai pasinaudoti lengvatomis ir pan.), įveikti kalbos barjerą, atsirasti tarp naujų bendradarbių bei įgyti pasitikėjimo iš naujo darbdavio pusės. Be abejo buvo ir kitų – mažesnių ir didesnių problemų – dėl mokesčių grąžinimo, sveikatos draudimo, susijusių su buvimu ligoninėje, dėl laisvadienių ir atostogų ir pan. Manau, kad daugiau ar mažiau su tokio pobūdžio problemomis susiduria beveik visi emigrantai arba bent jau absoliuti jų dauguma.

Plusai minusiai darbo užsienyje.

Tarp plusų yra didesnis atlyginimas, skaidresnė, patogesnė ir nuolankesnė bei naudingesnė mokesčių sistema, tam tikros socialinės garantijos, galimybė paliginti gyvenimo bei darbo sąlygas bei įsigyti tam tikros naudingos patirties bei geriau išmokti kalbą. Tarp minusų – dažniausiai esami priversti rinktis menkiausiai apmokamus ir mažiausiai prestižinius darbus (pardavėjų, padavėjų, barmenų, kurjerių ir pan.) , pragyvenimo išlaidos yra labai didelės – dėl planuoti jas reikia labai atsargiai, kiekviena savaitė praleista be darbo labai sumažina galimybę

sutaupyti ir būnant toli nuo namų ir šeimos negali jaustis tvirtai finansiškai bei morališkai. Kai kuriems vienatvė ir artimųjų paramos bei bendravimo stoka, nesugebėjimas atsirasti naujoje visuomenėje ir turiningai užpildyti savo laisvalaikį tampa labai rimtu išbandymu. Ypač tie kurie silpnai moka kalbą ir dirba mažiausiai apmokamus darbus gali susidurti su tam tikrais netolerancijos arba diskriminacijos reiškiniais – nes nemoka kovoti dėl savo teisių.

Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Airiai – labai paprasta, linksma, atvira, mėgstanti betarpišką bendravimą tauta, nors iš kitos pusės vargu ar galima būtų ją priskirti prie kultūringiausių Europos tautų. Dauguma airių yra tolerantiški – bent jau kitų europiečių atžvilgiu – nors pastaruoju metu, vis didėjant migracijai į jų šalį – pasitaiko įvairių komentarų, tuo tarpu ir spaudoje. Gerai mokant kalbą bei turint gerus bendravimo įgūdžius kiekvienas turėtų sugebėti rasti tarp airių jei ne draugų tai bent gerų pašnekovų prie bokalo alaus. Bendraujant su tam tikromis oficialiomis institucijoms, kaip pvz. mokesčių inspekcija, socialinės paramos biuras, bankai ir pan. reguliariai pasitaiko tam tikrų nedidelių sunkumų ir problemų – kurių įveikimas priklauso nuo tarnautojo „žmogiškojo faktoriaus“ lygio bei nuo mūsų sugebėjimo įrodyti savo teises. Be to, reikia pripažinti, kad emigrantų banga iš Rytų Europos formuoja tam tikrus stereotipus airių visuomenėje – ir dauguma tautiečių, nemokančių kalbos, noriai siekiančių pačių prasčiausių ir menkiausiai apmokamų darbų savo išvaizda ir elgesiu (o kartais ir kriminaliniais veiksmais) ne kiek nepadedą suformuoti gerą įvaizdį likusiems bendrapiliečiams. Manychiau kad būtų viena didžiausių problemų, kurią, deja, labai sunku įveikti.

Ar dar kada nors išvyktų padirbėti užsienyje?

Taip, be jokių abejonių – jei tik būtų geras, rimtas, pasiūlymas.

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Sugrįžti paveikė noras kažką pakeisti ir pabandyti pasiekti kažką naujo ir panaudoti sukauptą patirtį ir žinias.

Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?

Neabejotinai kažkiek davė, nors toli gražu ne tiek kiek tikėjausi.

Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Airija supaprastino iki minimumo formalumus įsidarbinimui bei gyvenimui šalyje naujųjų ES šalių piliečiams. Taigi kiekvienas mokantis kalbą ir sugebantis susipažinti su savo teisėmis bei jomis naudotis turi gana neblogas darbo sąlygas – tiesa daug kas priklauso nuo darbdavio ir

jo geranoriškumo, bei darbuotojo sugebėjimo „priminti“ apie savo teises. Kiek žinau, Dubline situacija yra geresnė, tuo tarpu provincijoje pasitaiko ir darbuotojų išnaudojimo, mokesčių vengimo ir pan. Kita vertus, pragyvenimas Dubline yra brangesnis ir norint užsidirbti bei kažką sutaupyti tai dažnai verčia dirbti daugiau, kartais be laisvų dienų – po du ar net tris etatus, ir tai be abejo turi neigiamų požymių laisvalaikiui, sveikatai ir pan.

Kristina – 30 metų, ištekėjusi, gyvena šiaurės Italijoje, baigusi KTU, verslo administravimo bakalaurą.

Koks išvykimo tikslas?

Išvykau ištekėjusi, sekdamą iš paskos vyrui... Išvykimo tikslas ir buvo, būti šalia mylimojo...

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?

Lūkesčiai sakyčiau pasiteisino, nes vis dar tebesu su tuo pačiu, kadangi važiauvau pas jį, tai ir lūkesčiai pasiteisino...

Kiek laiko buvo išvykę?

Rugsėjį buvo 2 metai, kaip esu užsienyje.

Kokie įspūdžiai?

Įspūdžiai vis dar geri, na jei rimčiau, tai džiaugiuosi, kad pamačiau kitokį bendravimą, kitus kultūros papročius, nors jie ir katalikai, kaip mes, bet yra nemažai skirtingų dalykų, pažinusi jų virtuvę, kuri man labai patinka, gamtą, klimatas, žodžiu jaučiuosi gerai čia....

Su kokiomis problemomis teko susidurti?

Didžiausia problema buvo tik atvažiavus, nes nemokėjau kalbos, taigi bendrauti su vietiniais neturėjau galimybės, po to labai varžė vyrų dėmesys... bijodavau išeiti viena... sėdėdavau užsidariusi namie...

Pliusai minusiai darbo užsienyje.

Yra vienas dalykas, kurį galėčiau pavadinti ir pliusu, ir minusu: italai visada (dažniausiai) šypsosi ir su tavimi elgiasi kaip su labai artimu žmogumi, nors iš tiesu tu gali būti jiems ir

priešas, taigi mokėti pačiam taip bendrauti yra labai gerai, bet nežinoti ką galvoja apie tave yra labai blogai...

Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Iš vietinių jokios diskriminacijos nejaučiau, visi labai maloniai stengėsi padėti išmokti kalbą, įsivažiuoti į darbą... netgi kartais jausdavau per daug dėmesio iš jų, nes jiems patinka kitus mokyti, aiškinti kaip ką reikia daryti, taigi jie jautė malonumą man padėdami, aš jaučiausi sutikusi tinkamus žmones....

Ar dar kada nors išvyktų padirbėti užsienyje?

Dar ir dabar gyvenu ir dirbu užsienyje, esu patenkinta, tik žinokit vieną dalyką, labai trūksta šeimos ir visų visų DRAUGŲ!!!! Galbūt gyvenant Lietuvoje ir ne dažniau juos pamatytum, kaip dažnai nutinka, kad kuo arčiau tuo sunkiau pasimatyti, bet nostalgija didžiulę jaučiu....

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Geras klausimas, kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje? hm? kad niekas neprievartavo, nei grįžti, nei likti.....na gerai, o jei rimčiau, tai gyvenu čia jau su savo šeima, turiu gerą darbą, kurio esu pakankamai patenkinta.....gal kada ir grįšim....

Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?

Manau, jei grįžčiau dirbti į Lietuvą, tikrai duotų daug gerų rezultatų patirta praktika čia....

Kokios yra darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

*Gyvenimo sąlygos tikrai nesiskyrė nuo Lietuvos, gal net dėl šilto klimato - geriau...., o darbo sąlygos yra daug geresnės negu Lietuvoje, čia kompanijose dirbantys žmonės yra labai vertinami ir motyvuojami dirbti... Tu niekada nesijauti pamirštas....
tai gal tiek, nežinau ar kuo nors pagelbėjau, nes rimtai sunku atsakinėti man i tokius klausimus, nes truputį mano skirtinga išvažiavimo situacija, man labai trūksta Lietuvos.... šeimos.... draugu.... manau visiems išvažiavusiems to trūksta, bet labai tikiuosi, kad kada nors vėl gyvensiu Lietuvoje...*

GINTARĖ iš Vilniaus, 19 metų, šiuo metu gyvena Londone. Netekėjusi. Gyvena apie metus. Šiuo metu mokosi ir dirba.

Koks išvykimo tikslas?

Išvykau studijuoti, baigti bakalauro studijas. Pabaigti mokslus, gauti kažkokios darbo patirties. Tiesiog pagyventi kažkur užsienyje, gauti daugiau įgūdžių. Mokslo ir darbo prasme.

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?

Aaa lūkesčiai.... tikėjausi kažko kito... ir nepatiko iš pradžių... iš pradžių gyvenau Liutone. O tas miestas tai gana niūrus ir jis labiau primena gamyklų miestą. Nepatiko ten gyventi, todėl po kurio laiko persikrausčiau į Londoną. Nuomonė pasikeitė tik vėliau. Tiesiog reikia prie to priprasti. Pradėjau studijuoti, susiradau darbą, bet dirbau „part time“, dirbu kažkur 21 val. per savaitę, vien tik pragyvenimui. Taip ir dabar toliau dirbu. Tik per atostogas stengiuosi dirbti daugiau, kad išeitų susitaupyti kiek nors.

Ką tu dirbi?

Dabar dirbu drabužių parduotuvėje, tiesiog kaip asistente, prieš tai dirbau bare, oro uosto restorane. Ir viskas.

Kiek laiko buvo užsienyje?

Dabar jau yra 14 mėnesių.

Kokie įspūdžiai? Ką patyrei?..

Patyriau... kad iš pradžių buvo labai keista, dėl šalies didumo... Didelis miestas, ypač Londonas. Viskas čia buvo kitaip nei LT.

Kas yra kitaip?

Gyvenimas, tempas, kainos, kultūra, žmonės kitokie. Tau reikia prisitaikyti, nes kitaip tu negalėsi ten gyventi.

Su kokiomis problemomis teko susidurti?

Didžiausios problemos buvo dėl mokslų, nepatiko Liutone studijuoti ir šiaip ten gyventi, todėl turėjau susirasti kur studijuoti, kur gyventi. Ir dar labai sunku atsidaryti sąskaitą banke, nes nemėgsta tų EU (pasako angliškai) žmonių, nes jie skaito, kad jie yra tokie mažai dirbantys ir mažai uždirbantys, tam reikia daug laiko. Taip pat būsto paieška, nes reikia daug važinėti ir susirasti kur gyventi, su darbais irgi sunku, nes būna tokie momentai, kai darbų iš vis nebūna, nes reikalaujama darbo patirtis, o ypač jei nori geresnio darbo. Norima, kad tu jau turėtum patirties Londone, kad galėtum susitvarkyti, kai būna labai didelis krūvis ir žmonių skaičius.

Kokį darbą dirbo, ar tai darė legaliai, ar buvo pasirašę darbo sutartis.

Pirmas mano darbas buvo nelegalus. Aš gaudavau atlyginimą kiekvieną vakarą po darbo. O po to antras darbas legalus, jau ir su sutartim. Anglijoje norėdamas legaliai įsidarbinti turi pateikti įvairius dokumentus į vadinamą Home offisą, kuriame yra sutvarkomi tavo legalaus gyvenimo ir darbo popieriai. Bet aš kai esu studentė, tai man yra truputį kitaip ir ne visur tų dokumentų reikalaujama. Reikia gauti „national insurance number“. Ir jei tu pradedi dirbti be jo arba su laikinu tai nėra gerai, ne reikia eiti į įvairius interviu laukti mėnesius kol tave priima, nes be jo legaliai dirbti negalima. O ten visko labai daug klausinėja kodėl, kur ir iš kur tu čia. Dabar gal viskas šiek tiek paprasčiau, bet seniau tai ten buvo labai griežtai ir baisiai viską iškratydavo. Dabar paklausia kokios atvykimo priežastys, kiek laiko tu planuoji būti, ką čia veiksi ir duoda tą pažymėjimą.

Darbo sutartis.

Kaip pradėjau dirbi tą pačią dieną aš pasirašiau darbo sutartį. Ten buvo nurodyta koks yra bandomasis laikotarpis, kiek valandų per savaitę aš dirbsiu, koks bus mano valandinis užmokestis. Ir ten visos sąlygos, į kurias aš labai negilinau.... (juokiasi)

Pliusai minusiai darbo užsienyje.

Vienas iš plusų darbo, tai yra, kad bet kokį darbą dirbdamas tu gali užsidirbti pakankamai, kad galėtum išgyventi ir gyventi normaliom sąlygom. Jeigu tu dirbi full time'u tai yra net gi visokie statybininkai gali užsidirbti pakankamai, kad galėtų gerai gyventi. Aš manau tai yra priežastis, dėl ko daugelis lietuvių ten veržiasi....

Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Dėl darbo, tai aš manau, kad angļai diskriminuoja tokius lietuvius, lenkus, kurie visiškai nemoka kalbos, todėl visada jie yra verčiami daugiau dirbti, mokama mažiau pinigų. Bet kaip aš žinau iš pažįstamų, tai užsieniečiai gauna mažiau pinigų dirbdami tose pačiose statybose, negu ten pat dirbdami angļai. Mokslai... Londone yra daug tokių kaip aš – international students, tai jei bando prisitaikyti... Sąlygos palankios. Yra labai daug visokių kursų ir pan. ir jei tu jautiesi, kad tavo kalba nėra tobula, tada gali lankyti kursus. ES nariams jei yra nemokami, tačiau kaip pastebėjau mažai lietuvaičių išnaudoja tą galimybę. Jie savo kalbą tobulina jei taip galima sakyti darbe. Jie gauna šnekamosios buitinis kalbos patirties. Ir kalba tokia buitine kalba.

Minusai, kad yra šiokie tokie – diskriminacija darbo atžvilgiu, yra labai jau sunku prasimušti į tokius ofisinius darbus. Reikia turėti daug patirties, reikia mokėti pateikti save, arba žinoti pas ką ir kur kreiptis. Asmeniškai aš nesijaučiu diskriminuojama. Gal tik kiek iš pradžių buvo baisu kalbėti, nes buvo kalbos barjeras. Dar yra tai, kad mus mokykloje mokino amerikietišką tarimą naudoti. Ir labai jau jie greitai kalba, o tu esi tik atvykęs, labai sunku ką nors pagauti apie ką eina kalba. Jie kartais net specialiai stengiasi pasakyti kuo greičiau ir nesuprantamiau. Gal kartais ir pasišaipu. Bet dabar viso to nepastebiu ir per daug dėmesio nekreipiu. O angļai tai yra tokie tinginiai, kad jie tingi mokintis kokią nors kitą kalbą ir galvoja, kad angļų yra pati pagrindinė kalba visame pasaulyje.

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Sunku dabar pasakyti, ką aš darysiu... ar liksiu ten, ar grįšiu į LT. Kol kas žinau, kad bent jau 3-4 metus gyvensiu Anglijoje, nes tikrai noriu pabaigti mokslus. Bakalaurą, gal ir magistrą, nes ten yra labai vertinami ir pripažįstami žmonės įgiję magistro laipsnį. Noriu gauti patirties, kad ateityje galėčiau dirbti normalioje Anglijos įmonėje. O vėliau žiūrėsiu kaip man seksis. Ar aš liksiu ten ar grįšiu į Lietuvą įgavus kitokios patirties, žinių.

Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Apie buitį. Buitis pas mane yra labai paprasta. Yra tik patys būtiniausi ir reikalingiausi daiktai. Nuomotis butą Londone yra labai brangu. Todėl kaip pastebėjau dauguma lietuvių stengiasi gyventi grupėmis, nuomoti namą keliese. Jie pasidalina name kambarius ir gyvena 6-8. aš nuomoju butą viena, bet moku pakankamai brangiai. Gyvenu pirmoje Londono zonoje, todėl kaina Londono mastais yra pakankamai maža, bet viską verčiant į litus, tai yra labai daug. Labai aukšta kaina lyginant nuomos kainas Lietuvoje. Tai yra apie 1500 litų per mėnesį. Transportas Londone kainuoja labai daug. Tarkim jei naudojantis metro tai per mėnesį gali išleisti kažkur nuo 100 svarų iki 150 svarų gal net dar daugiau. Tai yra gana nemažai.

Autobusais važinėti yra žymiai pigiau, tai yra kažkur apie 250 Lt, bet autobusai yra daug lėtesni ir dėl kamščių iki darbo nuvažiuoti užtrunka pakankamai ilgai.

Kas dėl darbo sąlygų tai negaliu palyginti su LT, nes nedirbau būdama LT. Bet galiu palyginti su dirbusiais draugais. Finansiniu atžvilgiu Anglijoje yra ženkliai geriau, darbo sąlygos manau yra gana panašios. Nėra gal labai esminių skirtumų. Anglijoje lengva simuliuoti... kas dar dėl darbo. Tas darbas, ką dabar darau tai nėra tai ką aš norėčiau visada daryti. Dabar dirbu dėl to, kad išgyventi. Dabar aš ir negalėčiau gauti geresnio darbo, nes galiu dirbti tik dalį dienos, nes kitą dalį studijuoju. Norėčiau padirbėti kokį nors savanorinį darbą, kas Anglijoje yra labai populiaru. Tu dirbi tik dėl to, kad gautum žinių, o už darbą tau niekas nemoka. Bet gauni labai geros patirties, kuri vėliau labai praverčia... Apie tokį savanorinį darbą įrašius į savo gyvenimo aprašymą galima sulaukti labai gerų darbdavių atsiliepimų. Tai yra labai gerai vertinama angli, nes tu būdamas studentas parodei norą ne tik teoriškai viską sužinoti, bet ir išbandyti tai praktiškai.

Darbo vietų Londone yra labai daug. Jis tarsi guminis. Tikai yra įmanoma susirasti darbą. Gal tik iš pradžių labai sunku, nes pvz. kai aš atvažiavau, neturėdama jokios darbo patirties ir reikėjo rašyti CV, eiti prašyti darbo. O vėliau kai pradėjo kviešti į pokalbius ir reikėdavo kalbėti, būdavo labai sunku. Tuo labiau, kad dėl vienos ar kitos darbo vietos rungdavosi angli, kuriems tai yra gimtoji kalba... jausdavausi tikrai ne kaip. Tada ir jautiesi truputi kitoks nei jie. Laipteliu žemesnis.... Bet viskas yra įmanoma.

Studijuoju biznį ir rinkodarą. Kas yra labai populiaru Londone, manau ir LT. Studijų kaina Anglijoje nėra didelė palyginus tai yra 1150 svarų į metus. Tai yra tarsi valstybės nustatyta kaina. Ši kaina yra ES nariams, britams, airiams. Daug didesnė yra kaina trečiosioms šalims jie moka apie 8000lt.

Kokia didžiausia problema iškilo būnant Anglijoje?

Na taip problemų buvo įvairių...atvažiavau į Angliją vos pabaigus mokyklą... visas iškilusias problemas išsprėsdavo tėvai. Visada galėjau paprašyti jų pagalbos. Dabar viską turiu nuspręsti pati. Po Naujų metų labai sunku susirasti darbo...

Ką manai apie dabartinę emigraciją? Ar verta yra išvažiuoti.

Aš manau, kad šiuo metu yra neblogai ir LT, nes dabar taip trūksta darbininkų. O jei turi išsilavinimą ir norą dirbti tai ir čia LT galima susirasti gana neblogą darbą. Bendraamžiams aš palinkėčiau siekti žinių ir nesėdėti vietoje. Nes grįžusi porai dienų atostogų į LT pamačiau kaip nuobodžiauja mano draugai.... aš manau, kad jei nebūčiau išvykusi tai tikrai nedirčiau niekur ir gyvenčiau iš tėvų... dar palinkėčiau kuo anksčiau pradėti dirbti, kad baigę mokslus studentai jau

būtų įgiję patirties ir nebūtų tokie visiškai žali... kad vėliau būtų daug lengviau susirasti normalų darbą...

Erika – 28 metų, gyvena Kaune. Netekėjusi, laisva kaip paukštis. Yra įgijusi aukštąjį išsilavinimą. Dirba administratore vienoje užsienio atstovybe Lietuvoje.

Kokios išvykimo priežastys?

Nu buvau universiteto pirmame kurse, norėjosi pinigėlių savo nuosavų turėti, be to, tuo metu prasidėjo bumas įvairių studentišku mainų programų, todėl kartu pasiėmusi draugę nuėjom į vieną iš tokių firmų ir išvažiavom į Angliją. Priežastis būtų – nebuvo pinigų. Tikslas – užsidirbti pinigų... Aišku “pinigų kalimas” nebuvo vienintelė priežastis, be to norėjosi pagilinti anglų kalbos žinias, pamatyti svečių šalį, susipažinti su jos kultūra, žmonėmis. Taip pat buvo žinoma, kad atvažiuos daug jaunimo iš kitų Europos valstybių. Ir maniau kad laikas praleistas ten ir įgyta patirtis tikrai bus daug vertingesnė, negu bučiau praleidus vasarą čia Lietuvoje.

Ar lūkesčiai pasiteisino nuvykus į numatytą vietą?

Ooo lūkesčiai?!?!?! Dabar galiu sakyti kad TAIP! Bet iš pradžių tai tikrai buvo nejauku, bet manau čia natūralu. Vis tiek nauja vieta, nauji žmonės, reikia priimti naujas žaidimo taisykles ir tai be abejo ir sunku. Tačiau nereikia amžinybės laiko ir neilgai trukus nauja vieta laikinai tampa naujais namais!

Kiek laiko buvo užsienyje?

Užsienyje buvau 4 mėnesius, tiksliau Londone.

Kokie įspūdžiai? Ką patyrei?..

Įspūdžiai nerealūs. Žmonės, nuotykių, gamta – viskas liuks! Kadangi su drauge važiavome užsidirbti pinigų, bet tikrai ne juodai arti ir nosies nekisti niekur, tad dirbom, kai tam buvo laikas – nedykaduoniavome, o kai nebuvo darbo – irgi nesisielojom! Važinėjom su

dviračiais po apylinkes.. Nu žodžiu įspūdžiai nerealūs. Turėjau šaunią vasarą su krūva visokiausių užsieniečių tarp kurių radau nuostabių naujų draugų.

Su kokiomis problemomis teko susidurti?

Dabar net galvoju, kokios gi problemos? Problemų tokių kaip va labai dideliu ir reikšmingu nebuvo! Net neprisimenu, nieko negaliu pasakyti tokio va dabar.

Pliusai minusiai darbo užsienyje.

Pliusai – ir vėl pirma mintis man kad galima užsidirbti pinigų. Nenoriu pasirodyti kažkokia materialiste ar pinigų vergė, bet manau tai yra ir buvo vienas iš pagrindinių faktų dėl ko važiovo visas jaunimas į užsienį dirbti. Taip be abejo nenuginčijamas plusas – anglu kalbos tobulinimas. Ir taip – įspūdžiai. Nauji, įdomūs patyrimai, kurių būdamas Lietuvoje tikrai nebūtum gavęs. Patirtis- be abejo. Ir dar išvykimas į užsienį yra labai geras būdas visokiems mamyčių sūneliams, dukrytėms pajusti savo kailiu, ką reiškia užsidirbti, skaičiuoti pinigus ir juos leisti savo reikmėms. Visai kitaip pradedi vertinti juos, kai savo kailiu ir, tikrai negali sakyti, kad lengvu darbu užsidirbi pinigėlius. Tada ir valgomas maistas ir nešiojami drabužiai atrodo gražesni. O ir pats vidinis pasitenkinimas, kad va – aš pats užsidirbau, man niekas jokios malonės nedarė. Minusai – be abejo, jei man būtų nepasisekė toj kelionėj, minusų būtų tikrai daugiau nei plusų. Bet kadangi man pasisekė, tai aš nesu labai linkusi ieškoti minusų. Nu tikrai, prisipažinsiu nuoširdžiai, kažkaip neprisimenu blogų dalykų. Kartais būdavo sunku, bet tai negali pavadinti minusu.

Kaip vietiniai reagavo į jus? Ar buvo jaučiama diskriminacija?

Vietiniai – tai yra anglai labai puikiai mus priėmė. Galiu teigti kad lietuviai turi ne tik blogo įvaizdžio, tačiau kaip ir gerų, darbščių sąžiningų žmonių įvaizdį. Bent jau ten kur aš buvau, susidarė toks įspūdis. Na tokios kaip ir diskriminacijos nebuvo.

Ar dar kada nors išvyktų padirbėti užsienyje?

Na šiuo metu negaliu atsakyti kad ne, tikrai nevažiuočiau dirbti į užsienį. O jei šiuo metu išvažiuočiau į užsienį reikėtų dirbti juodą darbą ir daug, prarasčiau metus savo patirties ir brangaus laiko čia Lietuvoje. Kai grįsčiau į Lietuvą reikėtų pradėti viską nuo nulio! Aišku čia tik iš vienos pusės pažiūrėjau, galima pavyzdžiui žiūrėti ir iš kitos – grįžtum iš užsienio užsidirbęs pinigų ir galėtum jau kurti savo verslą, nes turėtum jau pradinį kapitalą.

Kas privertė sugrįžti (likti) užsienyje?

Sugrįžti privertė – sutarties pasibaigimas, nes buvo sudaryta tik sezoniniam darbui, 4 mėnesiams. Nors... galiu pasakyti, kad buvo labai didelių norų likti, pasiimti akademines atostogas ir padirbėti kokius metelius, kitus.

Ar darbas užsienyje davė gerų rezultatų dabar dirbant Lietuvoje?

Na taip davė gal. Laisviau kalbu angliškai.

Kokios buvo darbo ir gyvenimo sąlygos užsienyje?

Sąlygos gyvenimo ir darbo tai ne per geriausios. Bet kadangi važiavau ne komforto ieškoti, tai nelabai ir gilinausi. Buvo gerai kaip yra ir viskas!